Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Katedra práva životního prostředí

Právní úprava ochrany zvířat proti týrání

Diplomant: Michal Kučera
Vedoucí práce: Prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc.
Praha 2006

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracoval samostatně a že jsem v ní vyznačil všechny prameny způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 9. 10. 2006

Obsah:

Úvod.....6

Část 1. Ochrana zvířat proti týrání obecně.....7

1.1 Historické a filosofické souvislosti.....7
1.2 Zařazení problematiky do systému práva životního prostředí.....10

Část 2. Mezinárodněprávní úprava.....12

2.1 Prameny práva.....12
2.2 Evropská dohoda o ochraně zvířat v zájmovém chovu.....12
2.3 Evropská dohoda o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě.....13
2.4 Evropská dohoda o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely.....14
2.5 Evropská dohoda o ochraně jatečných zvířat.....14
2.6 Evropská úprava o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely.....15

Část 3. Právní úprava v Evropské unii.....17

3.1 Primární právo.....17

3.2 Sekundární právo.....18
3.2.1 Prameny.....18
3.2.2 Směrnice 86/609/EHS o sbližování právních a správních předpisů členských států ohledně ochrany zvířat používaných sbližování pro pokusné a jiné vědecké účely.....20
3.2.3 Nařízení 1/2005/ES o ochraně zvířat během přepravy.....21
3.2.4 Směrnice 93/119/ES o ochraně zvířat při porážení nebo utrácení.....22

3.2.5 Nařízení 3254/91/EHS o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tito živočichové odchytáváni pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchytu, které nesplňují mezinárodní normy humánního odchytu do pastí.....23

Část 4. Právní úprava v České republice.....24

4.1 Vývoj právní úpravy na českém území.....24
4.2 Prameny právní úpravy.....25
4.3 Zákon 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání.....29
4.3.1 Předmět a cíle právní úpravy.....29
4.3.2 Vymezení základních pojmů.....29
4.3.3 Obecná ochrana zvířat proti týrání.....39
4.3.4 Ochrana zvířat při usmrcování, použití znecitlivění.....39
4.3.5 Ochrana zvířat při veřejných vystoupeních nebo svodech zvířat.....46
4.3.6 Ochrana zvířat při přepravě.....47
4.3.7 Ochrana hospodářských zvířat.....54
4.3.8 Ochrana zvířat v zájmových chovech.....57
4.3.9 Ochrana volně žijících zvířat.....59
4.3.10 Orgány ochrany zvířat.....61
4.4 Právní odpovědnost na úseku ochrany zvířat proti týrání.....65
4.4.1 Správněprávní.....65
4.4.2. Trestněprávní.....67
4.4.3 Občanskoprávní.....69

Část 5. Problematika pokusů na zvířatech.....73

5.1 Obecný úvod do problému.....73
5.2 Právní úprava.....75

Část 6. Právní úprava v některých jiných zemích.....84

6.1 Spolková republika Německo.....84

6.2 Slovenská republika.....86
6.3 Srovnání těchto úprav s právem ČR.....87

Závěr.....89

Prameny.....96

Přílohy.....98

Úvod

Ochrana zvířat proti týrání je zajisté problém, který si zaslouží všeobecnou pozornost, a to jak ze strany odborníků, tak široké veřejnosti. Všeobecné povědomí o institutech právní ochrany zvířat v České republice je ovšem stále nízké, a to i přesto, že ochrana přírody a ekologická problematika vůbec se stala v posledních letech do značné míry módním tématem. O tom svědčí jak vzrůstající počet organizací a občanských hnutí, které se touto problematikou zabývají, tak i rostoucí akcent, který na ekologické problémy kladou nejrůznější politická seskupení.

Často jsou ale v praxi vidět případy, kdy organizace chránící práva zvířat upozorňují na aktuální problémy v médiích namísto bezprostředního uplatnění právních institutů, které se této ochraně věnují. Také značná část literatury, která se problému ochrany zvířat věnuje je psaná z pohledu etického a ekologického při naprosté absenci vysvětlení úpravy právní. Alespoň základní znalost zákona je ovšem ke smysluplné snaze o ochranu zvířat nezbytností a nelze ji nahradit sebevětším entuziazmem a upřímným přesvědčením věnovaným oboru.

Při psaní této práce si proto autor kladl za úkol podat výklad problematiky ochrany zvířat proti týrání, a to především práva platného na území České republiky. Díky členství země v mezinárodních a nadnárodních strukturách jako jsou Evropská společenství ovšem problematika dostává také rozsáhlý mezinárodněprávní rozměr. Ani tato práce by tak nebyla kompletní bez snahy o systematické shrnutí mezinárodních smluv a práva těch mezinárodních společenství, jichž je Česká republika členem.

Ochrana zvířat proti týrání je problémem možná nevelkým, pokud jde o pozornost věnovanou mu společností, ovšem značně komplikovaný co do souvislostí. Téma ochrany zvířat proti týrání totiž nelze smysluplně vyložit bez současného poukázání na problém péče o zvířata jako celek.

Nezbytností pro jakoukoli legislativu týkající se ochrany zvířat proti týrání jsou totiž předpisy, které by upravovaly postavení zvířat v právním řádu po obecné stránce. Obecné úpravě postavení zvířat v právním řádu a vůbec ve světě ovládaném lidmi potom musí předcházet určitý společenský konsensus. Ten dává veškeré legislativě a vlastně i státu, který ji vydává morální a společenské ospravedlnění. Proto autor považuje za nezbytné zahrnout do této práce také stručnou analýzu určitých historických a společenských souvislostí, které k právní úpravě ochrany zvířat vedly.

Část 1. Ochrana zvířat proti týrání obecně

Historické a filosofické souvislosti

Život člověka byl od nepaměti spjat se zvířaty. V prehistorických dobách zvířata člověku sloužila jako potrava, kterou člověk sice lovil, ale současně respektoval a uctíval. Pro animistické kulty prehistorických lidí byla totiž zvířata také bohy nebo duchy, které bylo zapotřebí si naklonit.

S nástupem starověku přišla domestikace a zvířata začala být pomalu odsouvána do role stvoření určených k využití člověkem ať již jako potrava nebo na jiné zemědělské využití. Zvíře již nebylo bezejmenným tvorem obývajícím obvykle nebezpečnou krajinu, do které se lidé vydávali jen za účelem lovu. Nastalo období soužití lidí se zvířaty, začalo být v zájmu lidského užitku z těchto tvorů nutné se o ně starat, krmit je a pečovat o ně. Tak pozvolna nastávala potřeba vztahy lidí ke zvířatům určitým způsobem regulovat.
Zvířata byla původně ve většině velkých civilizací součástí mytologie. Stačí si jen připomenout kupříkladu staroegyptské bohy se zvířecími hlavami. Současně ale zde byla přítomna jejich běžná role jako předmětu vlastnictví a právních vztahů.

Prvními civilizacemi, které právní postavení zvířat zahrnuly do svých norem byly civilizace mezopotamské. Například v legendárním Chammurapiho zákoníku je zvířatům věnován značný počet ustanovení. Kodex řeší např. takzvanou povinnou péči o zvířata. Podle něj je ten, kdo si najal dobytče a nechal jej pojít hlady nebo je ubil,

povinen nahradit jeho majiteli vzniklou škodu. Je evidentní, že ochrana zvířat zde byla vnímána stejně jako ochrana jakéhokoli jiného majetku.

Zvířata jsou také součástí mýtů židovsko-křesťanských, z nichž mnohdy vychází také názory dnešní evropské civilizace. Podle Bible byli lidé ještě v Ráji vegetariány. Počátky využívání zvířat ke prospěchu lidí tedy začaly až s biblickým „pádem" člověka. Dočteme se: *„Hle, dal jsem vám na celé zemi každou bylinu nesoucí semena i každý strom, na němž rostou plody i se semeny. To budete mít za pokrm. Veškeré zemské zvěři i všemu nebeskému ptactvu a všemu, co se plazí po zemi, v čem je živá duše, dal jsem za pokrm veškerou zelenou bylinu."*[1] V legendárních biblických počátcích lidstva na Zemi jsou již zvířata využívána nejen jako potrava, ale i jako oběť. Na známém příběhu Kaina a Ábela je vidět, že izraelský Bůh nepřijal oběť rostlin a plodů, ale poze oběť zvířete. Z toho plyne názor, že oběť zvířete není jen neškodná, ale dokonce Bohu milá.

Lidé se tak již nemuseli bát, že je po zabití zvířete stihne trest za urážku ducha sídlícího ve zvířeti, jako tomu bývalo v dobách pohanských. Biblický imperativ *„Ať lidé panují nad mořskými rybami, nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi"*[2] si tedy židovská a raně křesťanská teologie vysvětluje tak, že lidé jsou pány země a zvířata jejich otroky.
Tento názor je napaden v době pozdější, vylíčené v Novém zákoně. V něm Ježíš zakazuje rituální oběti zvířat s poukazem na přikázání „Nezabiješ". Pozdější středověká teologie se od tohoto Ježíšova názoru oprostila tvrzením, že zvířata pod toto přikázání nelze zahrnovat, protože nemají nesmrtelnou duši. [3]

Pravděpodobné ale je, že Ježíšův výrok byl namířen pouze proti zvířecím obětem a nikoli proti zabíjení zvířat jako takovému, jsou známy pasáže evangelií, kde byly na hostinách podávány ryby i jehněčí maso. Již raněkřesťanský myslitel sv. Augustin se ovšem pokoušel dokázat, že naše chování ke zvířatům se ani podle Ježíše nemusí řídit žádnými morálními pravidly, které používáme ve vztahu k lidem.

---

[1] Gen.1,29, Bible, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, Praha, 1995.
[2] Gen. 1,26, cit. d.
[3] Není jistě nezajímavá souvislost, že byly časy, kdy římskokatolická církev prohlašovala, že nesmrtelnou duši nemají ani ženy, o pár století později například černoši nebo Indiáni, které proto bylo možné a přípustné zabíjet nebo zotročovat.

Zdůvodňoval to biblickým příběhem, v němž Ježíš úmyslně seslal zlé duchy do stáda prasat, které následně nechal popadat ze skály.

Ve středověku tedy převládala představa zvířete jako níže postaveného bližního. Lidé žili v bezprostředním styku se zvířaty, sdíleli s nimi obydlí, pojmenovávali je a předpokládali u nich jistou, byť velmi nízkou, úroveň mentality. Zároveň je ale velmi krutě a bezohledně vykořisťovali, stejně jako lidští pánové zneužívali své poddané. *„Jediný důvod proti krutosti na zvířatech je skutečnost, že by tato krutost mohla vésti i ke krutosti na lidech,"*[4] domníval se dokonce i největší středověký myslitel sv. Tomáš Akvinský. Zvířata zkrátka zapadala do přísně hierarchizovaného středověkého pojetí světa, kde měli své místo páni, poddaní, nevolníci i zvířata. Druhová nadřazenost byla považována za samozřejmou.

Novověk ztrácí ze zřetele představu zvířete jako bližního a nastupuje představa zvířete jako suroviny. A čím horší je zacházení se zvířaty, tím větší je potřeba odlišit člověka, aby si tento mohl podobné jednání ospravedlnit a zároveň se nemohl sám stát jeho obětí. Všeobecně přijímaným názorem byl dualismus těla a duše, jež z filosofického hlediska zesystematizoval René Descartes.

Toto pojetí ovšem vedlo ke katastrofálním důsledkům. Bylo totiž přijímáno, že zatímco všichni tvorové mají tělo, duši mají jen lidé. A pakliže zvířata nemají duši, nemají ani vědomí a tedy nepociťují bolest. Zvíře bylo považováno za pouhý stroj, který není schopen vnímat utrpení, pouze jej dokonalým způsobem předstírat.

Tak podle dobových teorií zvíře při bodnutí nožem kňučí podobně jako například hodiny zazvoní, když se do nich správným způsobem udeří kladivem. Tato teorie vedla k obrovskému rozmachu anatomických „pokusů" na živých zvířatech, protože lidé se díky ní zbavili jakýchkoli morálních zábran vůči zvířatům. Za běžný vědecký experiment bylo například v osmnáctém století považováno přibití psa za nohy na vrata a jeho pitva zaživa.

Přeceněním člověka tak tehdejší osvícenská společnost ospravedlnila pohrdání všemi ostatními tvory. Tento postoj v určitých obměnách přetrval i v době moderní. Industrializace probíhající od

[4] Singer, P., Osvobození zvířat, Práh, Praha, 2001, str. 210.

počátku 19. století přesvědčila lidstvo, že v zemědělství je možné zlepšit „výnosy" živočišné produkce pomocí průmyslových metod.

V duchu stejné neosobní industriální mentality, s jakou se vyrábí věci v továrnách, se pro účely konzumu začala mechanicky pěstovat a vykrmovat zvířata jako zdroje jatečního masa v obrovských výrobnách. Celý systém se neustále zrychluje a zjednodušuje, dokud výrobní cena „zboží" nedosáhne tržně rentabilních hodnot. Na hodnotu zvířete jakožto živého tvora se přitom nehledí. V současnosti jsme poznamenáni jak průmyslovou, tak demokratickou revolucí. Byl zrušen každodenní, bezprostřední vztah ke zvířatům – většina lidí nechová dobytek ani nejezdí na koních, se zvířaty se setkáváme pouze v podobě domácích mazlíčků nebo v prostředí zoologických zahrad.

Slušné chování ke zvířatům je dodnes obvykle založeno na blahosklonnosti člověka a lásce ke konkrétním zvířatům, nikoli na skutečném uznání jejich všeobecného práva na život bez utrpení. Lze shrnout, že: *„Evropské myšlení vychází z představy, že 'svět je jeviště, na kterém se odehrávají dramata lidských životů, to jediné, na čem záleží. ... Inventář našeho theatrum mundi dále zahrnuje rekvizity jako ptactvo nebeské, zvěř lesní, polní i domácí, případně ryby.' "*[5] Nelze se tedy divit, že bezohledné zacházení se zvířaty, nebo dokonce přímo jejich týrání, je jedním z průvodních jevů i naší dnešní společnosti.

Je to podmíněno jak výše popsanými souvislostmi historickými, resp. sociálními, tak nepochybně také osobními psychologickými, výchovnými a morálními faktory zakládajícími konání každého jednotlivce. V této situaci je nutným regulačním prostředkem právo, jemuž se věnuje i tato práce.

1.2 Zařazení problematiky do systému práva životního prostředí

Právo životního prostředí je jedním z vícero odvětví českého práva. Pokud jde o jeho zařazení do systému veřejného nebo soukromého práva, bývá obvykle označováno za tzv. obor hraniční. Svým charakterem totiž zasahuje jak právo veřejné, tak soukromé, přičemž se dá říci, že přesah do oblasti práva veřejného je mnohem výraznější.

Podle nejběžnější definice veřejného práva je to ta oblast, v níž mají subjekty práva nerovnoprávné postavení a alespoň jeden z nich je

[5] Kohák, E., Zelená svatozář, vyd. SLON, Praha, 1999, str. 28.

nositelem veřejné moci. Totéž je typické pro řadu institutů práva životního prostředí, mimo jiné též pro právní úpravu ochrany zvířat proti týrání. Jejím základem je totiž veřejnoprávní, státem nařízená, regulace chování jednotlivých subjektů.

Právo životního prostředí, stejně jako legální systém jako celek je oblastí systematicky rozčleněnou. Toto členění je považováno za jeden z podstatných znaků právního řádu. Právo by nemohlo existovat jako pouhý náhodný a neuspořádaný systém jednotlivých předpisů a právních institutů. Strukturálními jednotkami práva životního prostředí jsou jednotlivé normy, právní instituty a jejich skupiny, které vytváří právní režimy jednotlivých ucelených oblastí vztahů péče o životní prostředí. Takto lze v systému práva životního prostředí určit oblasti práva, které se vztahují na celou problematiku oboru a naproti tomu normy a instituty, které regulují jen konkrétní, přesně vymezené oblasti. Právo na ochranu zvířat proti týrání je součástí jiné, širší oblasti práva životního prostředí, kterou je právní režim ochrany zvířat.

Tato oblast má, jako mnohé jiné součásti práva četné vazby na další právní odvětví a jejich instituty. V oblasti veřejného práva se jedná především o právo správní. To je dáno především tím, že ochrana životního prostředí je považována za veřejný zájem a že hlavním garantem této ochrany je stát a jeho orgány.

Proto právo životního prostředí v oblasti veřejnoprávní regulace a sankční politiky využívá institutů správního práva. Obdobný vztah má právní ochrana zvířat i k právu trestnímu. V něm je upravena zvláštní skutková podstata vycházející právě z právní úpravy ochrany zvířat proti týrání. Naplnění této skutkové podstaty má za následek vznik odpovědnosti podle pravidel trestního práva. Ochrana životního prostředí i zvířat je také předmětem intenzivní regulace mezinárodněprávními normami a předpisy Evropské unie. Proto mezi odvětvími, jichž se tato problematika dotýká, nemůže chybět ani právo mezinárodní a právo evropské.

Část 2. Mezinárodněprávní úprava:

2.1 Prameny

Z mezinárodněprávního hlediska je ochrana zvířat upravena řadou mezinárodních smluv, pro nás jsou podstatné především smlouvy přijaté v rámci Rady Evropy, jejíž je členem také Česká republika.

2.2 Evropská dohoda o ochraně zvířat v zájmovém chovu

Česká republika ji přijala v roce 2000. Dohoda byla vyhlášena ve Sbírce mez. smluv pod č. 19/2000 Sb. m. s. Vztahuje se především na chov zvířat v zájmovém chovu v domácnosti, na chov v zařízení určeném pro obchod se zvířaty i na držení zvířat v útulcích a na toulavá zvířata. Zvířetem v zájmovém chovu je podle dohody každé zvíře držené nebo určené k držení člověkem, zejména v jeho domácnosti, pro jeho potěšení a jako společník.
Základními příkazy smlouvy jsou zákaz týrání zvířete, zákaz opuštění zvířete a odpovědnost chovatele za jeho zdraví a dobrý stav.

Smluvní strany se též zavazují vytvořit programy vzdělávání, aby se snížilo riziko chovu zvířat v zájmových chovech nezodpovědnými nebo nepoučenými osobami, což může vést k opouštění zvířat. Z tohoto důvodu úmluva stanoví věkový limit pro získání zvířete. Tímto limitem je věk 16 let. Podle úmluvy tedy žádné zvíře nesmí být prodáno osobě mladší 16 let bez souhlasu rodičů nebo zákonných zástupců. Česká republika má v této věci sjednánu výjimku a její úprava je o něco mírnější. Věková hranice je tak stanovena na 15 let. Je zde tedy určitá korelace mezi mentální a fyzickou vyspělostí nutnou k odpovědnému chování ke zvířeti a toutéž vyspělostí jakožto podmínkou trestněprávní odpovědnosti. Druhou výjimkou z dohody pro ČR je připuštění kupírování ocasů štěňatům mladším než osm dnů.

Dohodou je také umožněno omezovat počty toulavých zvířat, je-li to nutné a pouze za použití opatření způsobujících minimální utrpení fyzické a psychické. Členské státy mohou rozhodnout, zda přistoupí k trvalé identifikaci psů a koček tetováním.

Smluvní strany se touto dohodou zavazují vždy po pěti letech anebo na požádaní představitelů většiny smluvních stran k setkání k mnohostranným konzultacím.

Dohoda výslovně umožňuje členským státům přijmout i přísnější úpravu oblastí v ní upravených.

2.3 Evropská dohoda o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě

Tato dohoda vstoupila pro Českou republiku v platnost již v březnu 1999, publikována ve Sbírce mezinárodních smluv pak byla pod č. 20/2000 Sb. m. s. Stanoví požadavky ochrany zvířat při mezinárodní přepravě. Tou se rozumí každá zásilka, která je určena k překročení hranice, s výjimkou příhraničního obchodu.

O souladu zásilky s pravidly uvedenými v dohodě rozhodují úřady země odeslání. Zásilka může být zadržena, jen je-li to nutné v zájmu zvířat.

Dohoda se vztahuje na přepravu:
- domestikovaných lichokopytníků, skotu, ovcí, koz, prasat,
- domestikovaných ptáků a králíků,
- psů a koček,
- domestikovaných ostatních savců a ptáků,
- studenokrevných zvířat.

Mezi základní pravidla přepravy patří:
- přeprava musí být co nejrychlejší a nejšetrnější,
- musí být respektována vhodná a dostatečná doba odpočinku pro zvířata určená veterinárním lékařem,
- zvířata je nutno oddělit podle druhů,
- musí být zajištěn dostatečný prostor a ochrana proti nepohodě,
- zvířata musí být napájena a krmena v přiměřených intervalech, ne však delších než 24 hodin aj.

Dále jsou dohodou stanoveny zvláštní požadavky v závislosti na druhu dopravy (silniční, železniční, letecká aj.).

Spory smluvních stran se řeší konzultacemi prostřednictvím generálního tajemníka Rady Evropy, případně rozhodčím řízením.

2.4 Evropská dohoda o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely

Tato dohoda byla v ČR publikována pod č. 21/2000 Sb. m. s. Její věcná působnost je vymezena tak, že se vztahuje na výživu, ošetřování a ustájení zvířat chovaných pro produkci potravin, vlny, kůže, kožešin nebo pro jiné chovné účely. Zvláště se týká chovu živočichů v moderních intenzivních velkochovech.

Dohoda vymezuje základní zásady chovu hospodářských zvířat:
- ustájení, ošetřování a výživa každého zvířete musí odpovídat jeho biologickým a etologickým potřebám
- zdravotní stav a kondice zvířat a stav technických zařízení v chovu musí být předmětem prohlídky alespoň jednou denně.

K vypracování a přijetí doporučení pro smluvní strany byl ustanoven Stálý výbor. Jeho doporučení vstupují v platnost vždy 6 měsíců po jejich přijetí výborem, není-li stanoveno jinak. Pokud nejméně dvě smluvní strany nejsou schopny doporučení provést, stane se neúčinným.

Stálý výbor poskytuje smluvním stranám rady k provádění doporučení a slouží také ke smírnému řešení sporů vzniklých při provádění dohody. Každé tři roky dále podává Výboru ministrů zprávu o své činnosti a účincích dohody.

2.5 Evropská dohoda o ochraně jatečných zvířat

Tato úmluva byla v České republice publikována pod č. 114/2003 Sb. m. s. Jejím základním principem je jednotné užívání porážecích metod ochraňující jateční zvířata v nejvyšší možné míře od utrpení a bolesti. Dohoda se vztahuje na pohánění, přechovávání, omračování a porážení zvířat.

Za jatečná zvířata dohoda považuje lichokopytníky, přežvýkavce, prasata, králíky a drůbež.

Základní povinností smluvních stran je zabezpečit, aby porážená zvířata byla ušetřena jakékoli bolesti nebo utrpení, která není nezbytná a nevyhnutelná. Zvířata musí být přeháněna šetrně za využití jejich

stádových instinktů, nesmějí být bita a nejsou-li ihned po příchodu poražena, přechovávají se.

Zvířata musí být při přechovávání oddělena podle druhu, pohlaví, věku nebo původu, musí být chráněna před nepřízní počasí, musí být zajištěno jejich napájení a krmení, případně ustájení u pobytu přes noc, musí být nejméně ráno a večer kontrolována jejich fyzická kondice a zdravotní stav.

Zvířata nemocná, oslabená nebo poraněná musí být poražena bez odkladu. Dohoda zakazuje při porážce všechny druhy znehybnění vyvolávající utrpení, jemuž je možné předejít. V případě rituální porážky pro potřeby církví a náboženských společností je nařízeno znehybnění skotu mechanickým způsobem.
Smluvní strany jsou povinny schválit přípustné způsoby omračování, u osob vykonávajících znehybnění, omračování a porážku se vyžaduje odborná způsobilost.

2.6 Evropská úprava o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely.

Tato dohoda byla pro ČR vyhlášena pod č. 116/2003 Sb. m. s. a v platnost vstoupila 1. října 2003. Smluvní strany v dohodě prohlašují, že pokusy na zvířatech jsou v určité míře nevyhnutelné, ale tam, kde je to možné, je třeba je omezit a nahradit zejména hledáním a využíváním alternativních metod.

Pokusy na zvířatech lze podle dohody provádět jen k účelům a za podmínek stanovených dohodou a pouze pokud není přijatelná alternativa, při které nejsou použita zvířata.

Pokusy se smí provádět pouze za účelem:
- vyvarování se nebo prevence nemocí, účinnosti a nezávadnosti léků, látek nebo výrobků, diagnostiky nebo léčby nemocí,
- zjišťování, vyhodnocování, řízení nebo modifikace fyziologických stavů u člověka, obratlovců, bezobratlých nebo rostlin,
- ochrany životního prostředí,
- vědeckého výzkumu,
- výuky a výchovy,
- soudního vyšetřování.

Státy jsou povinny přijmout taková opatření, aby se žádné takové procedury neprováděly, pokud to není nezbytně nutné, a to prostřednictvím oprávnění vydaných pro konkrétní případ příslušným orgánem a zvláštních oznámení takové procedury příslušnému orgánu.

Po skončení pokusu musí být rozhodnuto, zda má být zvíře usmrceno, nebo ponecháno naživu. Rozhodnutí náleží kompetentní osobě, zejména veterinárnímu lékaři.

Pokusy lze provádět pouze na základě oprávnění vydaného kompetentním osobám vnitrostátními orgány pro pokusný nebo jiný vědecký projekt a nesmí k nim být použito toulavých zvířat, ale pouze zvířat dodávaných z registrovaných chovných zařízení. Toto ustanovení je určeno především k zabránění situace, kdy by k pokusům bylo využíváno zvířat získávaných „z ulice" za použití pololegálních nebo ilegálních metod. To by nebylo jen neetické, ale mohlo by také ohrozit směřování výzkumu, protože takováto zvířata nemají standardizované parametry jak po stránce zdravotní tak fyziologické.
Uživatelská, chovná a dodavatelská zařízení podle dohody podléhají registraci u příslušných vnitrostátních orgánů.

Dohoda ukládá členským státům shromažďovat statistické údaje o provádění pokusů na zvířatech a tyto informace zpřístupnit veřejnosti. Státy se dále zavazují ke vzájemné pomoci a spolupráci v tomto oboru, a to zejména vzájemným předáváním informací. Každý stát je povinen přijmout opatření nutná k provedení této dohody a je oprávněn v kterékoli části přijmout úpravu přísnější.

Část 3. Právní úprava v EU

3.1 Primární právo

Základní premisou ochrany zvířat v evropském právu je, že zvířata jsou živými bytostmi. Není ovšem dále zdůrazněno, že jsou tedy také bytostmi schopnými cítit bolest podobně jako lidé, jak je tomu v národní úpravě České republiky. Ochrana je zvířatům poskytována bez ohledu na to, zda se jedná o ohrožený druh nebo nikoli.

Smlouva o ES se o zvířatech zmiňuje v čl. 30, který umožňuje stanovit omezení volného pohybu zboží z důvodů ochrany života a zdraví zvířat a rostlin. Dále o zvířatech hovoří v článcích zabývajících se zemědělstvím, a to v čl. 37 a 95.

Navzdory pokusům ochránců zvířat nebyla do Smlouvy o ES začleněna ustanovení o ochraně zvířat. Při jednání o Smlouvě o EU (Maastrichtská smlouva) bylo pouze deklarováno, že otázka ochrany zvířat bude vzata do úvahy při aplikaci jednotlivých politik Společenství.

Amsterdamskou smlouvou z roku 1997 byl ke Smlouvě o ES přijat Protokol o ochraně pohody zvířat (welfare), podle něhož je problematika ochrany zvířat součástí zemědělské politiky, přepravy, oblasti vnitřního druhu a výzkumu. Ochrana zvířat však není postavena na stejnou úroveň jako oblasti ekonomicky a politicky důležitější, např. průmysl nebo doprava. Ve vztahu k členským státům se uplatňuje princip subsidiarity, jednotlivým státům je ponechána volnost upravit si některé aspekty této problematiky vlastní úpravou. To se týká např. ochrany zvířat v cirkusech, lovu apod.

Změny související s rozšířením EU a změnou její organizační struktury přinesla Smlouva z Nice. Poté Konvent EU začal připravovat návrh tzv. Evropské ústavy, který byl představen v roce 2003. V říjnu 2004 potom byla v Římě podepsána Smlouva o Evropské ústavě. K problematice ochrany zvířat se vztahuje její článek III-121 v části nazvané „Politiky a fungování Unie". Dosud ovšem tato ústava nebyla přijata a její osud je proto velmi nejistý.

3. 2 Sekundární právo

3.2.1. Prameny práva

Ochrana zvířat proti týrání je upravena v celé řadě evropských předpisů a aktů, zejména ve směrnicích a nařízeních. Patří mezi ně především následující:

- Směrnice Rady o sbližování právních a správních předpisů členských států ohledně ochrany zvířat používaných pro pokusné a jiné vědecké účely (86/609/EHS),
- Usnesení zástupců vlád členských států Evropských společenství shromážděných v Radě o ochraně zvířat používaných pro pokusné a jiné vědecké účely (86/C 331/02),
- Rozhodnutí Komise o zřízení Poradního výboru pro ochranu zvířat používaných pro pokusné a jiné vědecké účely (90/67/EHS),
- Nařízení Rady o ochraně zvířat během přepravy (1/2005/ES),
- Směrnice Rady o ochraně zvířat při porážení nebo utrácení (93/119/ES),
- Nařízení Komise (ES) č. 1771/94 stanovující podmínky dovozu kožešin z určitých volně žijících zvířat a finálních výrobků z nich do Společenství,
- Směrnice Rady, kterou se mění Směrnice 91/628/EHS týkající se ochrany zvířat během přepravy (95/29/ES),
- Nařízení Rady (ES) č. 1255/97 týkající se kritérií Společenství pro stanice zastavení při přepravě a měnící plán cesty, uvedené v příloze ke Směrnici 91/628/EHS,
- Směrnice Rady o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely (98/58/ES),
- Nařízení Rady (ES) č. 411/98 s dodatečnými předpisy na ochranu zvířat pro silniční vozidla pro přepravu zvířat delší než osm hodin,
- Usnesení Rady o ochraně nosnic chovaných v klecích,
- Směrnice Rady, kterou se stanovují minimální požadavky pro ochranu telat (91/629/EHS),

- Směrnice Rady, kterou se stanovují minimální požadavky pro ochranu prasat (91/630/EHS),
- Směrnice Rady doplňující Směrnici 91/629/EHS, kterou se stanovují minimální požadavky pro ochranu telat (97/2/ES),
- Směrnice Rady, kterou se stanovují minimální požadavky pro ochranu nosnic (1999/74/ES),
- Směrnice Rady, kterou se mění Směrnice 91/630/EHS, kterou se stanoví minimální požadavky pro ochranu prasat (2001/88/ES),
- Směrnice Komise, kterou se mění Směrnice 91/630/EHS, kterou se stanoví minimální požadavky pro ochranu prasat (2001/93/ES),
- Směrnice Komise o registraci zařízení s chovy nosnic, krytých Směrnicí Rady 1999/74/ES (2002/4/ES),
- Směrnice Rady týkající se chovu volně žijících zvířat v zoologických zahradách (1999/22/ES),
- Nařízení Rady (EHS) č. 3254/91 zakazující používání nášlapných pastí ve Společenství a zakazující do Společenství zavádět kožešiny a zboží vyrobené z jistých druhů volně žijících zvířat pocházejících ze zemí, kde jsou k jejich odchytu požívány nášlapné pasti nebo jiné lapací metody, které nesplňují mezinárodní humánní normy pastí,
- Nařízení Komise (ES) č. 615/98, které stanoví prováděcí ustanovení pro úpravu náhrad při vývozu se zřetelem k ochraně živého skotu během přepravy.

3.2.2 Směrnice Rady 86/609/EHS o sbližování právních a správních předpisů členských států ohledně ochrany zvířat používaných pro pokusné a jiné vědecké účely

Tato směrnice vychází z čl. 94 Smlouvy o ES. Zaměřuje se na sjednocení právní úpravy ochrany zvířat používaných k pokusným nebo jiným vědeckým účelům v jednotlivých zemích Společenství. Vymezuje též některé základní pojmy jako pokusné zvíře, chovné zařízení, uživatelské zařízení apod.

Členské státy jsou povinny zabezpečit zákaz pokusů, při nichž mají být použita zvířata považovaná za ohrožená podle Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES), pokud nejsou v souladu s touto směrnicí a pokud není cílem pokusu výzkum zaměřený na ochranu

dotčených druhů a základní lékařské účely, není-li možno použít zvířata jiného druhu.

Ve směrnici jsou dále upraveny požadavky na průběh pokusů a jejich zajištění z hlediska použitých metod, zodpovědných osob, výběru druhů použitých zvířat, druh a použití znecitlivění a způsob naložení se zvířetem po ukončení pokusu.

Pokusy a údaje o osobách, které je provádějí musí být předem oznámeny příslušným úřadům. Členské státy jsou povinny určit orgány, které budou sledovat, zda jsou ustanovení směrnice dodržována. Orgány členských států na základě žádostí o povolení a zpráv o projektech shromažďuje a zpřístupňuje veřejnosti statistické údaje o používání pokusných zvířat. Podrobnosti o těchto údajích stanoví směrnice.

Směrnice dále stanoví požadavky na osoby provádějící pokusy, osoby, které se jich zúčastňují a osoby, které pečují o zvířata.
Uživatelská zařízení musí být registrována nebo schválena u příslušného úřadu. Směrnice stanoví zásady jejich provozu z hlediska vybavení, technického zabezpečení, požadavků na pracovníky, veterinární péče a provádění pokusů. Zařízení zaznamenávají údaje o všech použitých zvířatech. Zvláštní podmínky jsou stanoveny pro uživatelská zařízení chovající pokusná zvířata ve vlastních prostorách. V uživatelských zařízeních nesmí být používána zvířata toulavá nebo nejasného původu, ale pouze zvířata pocházející z registrovaných chovatelských nebo uživatelských zařízení.

Členské státy podle směrnice uznají, je-li to možné, platnost údajů vzešlých z pokusů prováděných na území jiného členského státu. Účelem tohoto ustanovení je předejít zbytečnému opakování stejných pokusů v dalších zemích a tím i zbytečnému utrpení zvířat. Má se zato, že v rámci Společenství není nutné testování opakovat, vzhledem ke stejným pravidlům pokusů uplatňovaných v jeho státech. Komise dále zřídí stálý poradní výbor, v němž budou zastoupeny členské státy a kde si budou vzájemně vyměňovat potřebné informace.
Členské státy mají právo přijmout v oblastech upravených touto směrnicí přísnější úpravu.

Tato směrnice je provedena zákonem o ochraně zvířat proti týrání, částí pátou a vyhláškou č. 207/2004 Sb., o ochraně, chovu a využití pokusných zvířat.

3.2.3 Nařízení Rady 1/2005/ES o ochraně zvířat během přepravy

Právním základem nařízení je čl. 37 Smlouvy ES. Nařízení se vztahuje na přepravu živých obratlovců prováděnou v rámci Společenství, včetně tzv. zvláštních kontrol, které provádějí úředníci u zboží, jež vstupuje na území Společenství nebo je opouští. Nevztahuje se však na přepravu zvířat, která se neuskutečňuje v souvislosti s hospodářskou činností.

Základní zásadou je pravidlo, že zvířata nesmí být přepravována způsobem, při němž by mohlo dojít k jejich zranění nebo zbytečnému utrpení. Aby se tomuto utrpení předešlo, stanoví nařízení podrobná pravidla, která se zabývají specifickými problémy vznikajícími v souvislosti s různými druhy přepravy.

Nařízení vyžaduje vyšší stupeň odpovědnosti a transparentnosti přepravců, kteří by měli dokládat svá povolení, systematicky informovat o potížích a uchovávat přesné záznamy o své činnosti a výsledcích. Ze stejných důvodů by měly být v celém Společenství stanoveny jednotné postupy kontrol a ukládání sankcí.

Po vymezení základních pojmů nařízení stanovuje obecné podmínky pro přepravu, přičemž základní zásadou je výše uvedený zákaz přepravy zvířat způsobem, který jim může přivodit zranění nebo zbytečné utrpení. Cesta by měla být co nejkratší s pravidelnými kontrolami dobrých životních podmínek zvířat, zvířata musí být napájena a krmena v pravidelných lhůtách a musí být využito dopravních prostředků navržených, konstruovaných a provozovaných tak, aby nedošlo ke zranění a utrpení zvířat a byla zajištěna jejich bezpečnost. Osoby zacházející se zvířaty musí mít potřebnou kvalifikaci.

Nařízení dále stanoví úkoly a povinnosti příslušných orgánů a nutná opatření při nedodržení nařízení přepravci. Takovými opatřeními můžou být:

- změna řidiče nebo průvodce zvířat,
- oprava dopravního prostředku,

- překládka zásilky nebo její části na jiný dopravní prostředek,
- návrat zvířat do místa odeslání,
- vykládka zvířat a jejich ustájení až do vyřešení problému.

Je-li příslušným orgánem zjištěno, že přepravce nedodržel nařízení, oznámí to bez odkladu orgánu, který přepravci udělil povolení. Tento orgán přepravce vyzve, aby nedostatky napravil, podrobí přepravce dodatečným kontrolám, nebo přepravci pozastaví platnost povolení k přepravě.

Ochrana zvířat při přepravě je v souladu s tímto nařízením u nás upravena v části třetí zákona o ochraně zvířat proti týrání ve znění novelizovaném zák. č. 77/2004 Sb. a ve vyhlášce č. 193/2004 Sb., o ochraně zvířat při přepravě.

3.2.4 Směrnice Rady 93/119/ES o ochraně zvířat při porážení nebo utrácení

Tato směrnice se vztahuje na přehánění, ustájení, znehybnění, omračování, porážku a utracení zvířat chovaných a držených pro produkci masa, kůže, kožešiny nebo jiných produktů a na postupy utrácení zvířat v rámci boje proti epizotiím.

Po vymezení základních pojmů stanoví směrnice základní zásadu: Během přehánění, ustájení, znehybnění, omráčení, porážky nebo utracení musí být zvířata ušetřena veškerého vzrušení, bolesti nebo utrpení, kterému se lze vyhnout. Směrnice nejprve stanoví požadavky na jatky, zejména že konstrukce, zařízení a vybavení jatek a jejich provoz musí poskytovat možnost ušetřit zvířata veškerého vzrušení, bolesti a utrpení, kterému se lze vyhnout.

Tyto požadavky jsou dále podrobněji specifikovány. Je mj. nutná odborná způsobilost osob zaměstnaných při porážce zvířat a souvisejících činnostech. Třetí kapitola se věnuje porážce a utrácení zvířat mimo jatka.

Podrobná ustanovení obsahuje několik příloh Směrnice.[6] V ČR je tato směrnice naplněna zákonem o ochraně zvířat proti týrání a vyhláškou č. 245/1996 Sb., k provedení § 5 odst. 3 zákona ČNR č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění zákona č. 162/1993 Sb. („ochrana zvířat při porážení").

3.2.5 Nařízení 3254/91/EHS o zákazu používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tito živočichové odchytáváni pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchytu, které nesplňují mezinárodní normy humánního odchytu do pastí.

Vychází z čl. 113 a 130 s Smlouvy o ES a z Bernské úmluvy o ochraně planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť. Toto nařízení z důvodu ochrany volně žijících druhů a ochrany hospodářské soutěže zakazuje používání nášlapných pastí při lovu a stejně tak i dovoz kožešin a některých živočichů ze zemí, v nichž jsou tyto pasti používány.
Nášlapnou pastí se rozumí zařízení zkonstruované pro zachycení nebo uvěznění zvířat prostřednictvím čelistí, které se těsně sevřou kolem končetiny zvířete a vylučují vytažení končetin z pasti.
Nařízení obsahuje přílohu se seznamem určitých druhů kožešinových zvířat, u nichž je zakázán dovoz jejich kožešin do zemí Společenství, pokud pocházejí ze země, která nezakazuje používání nášlapných pastí, nebo metody lovu do pastí nesplňují mezinárodní normy.
V ČR je tato problematika upravena zákonem č. 449/2001 Sb., o myslivosti a § 14 zákona o ochraně zvířat proti týrání.

---

[6] Dále viz: Příloha A – Požadavky uplatňované při přehánění a ustájení zvířat na jatkách,
Příloha B – Znehybnění zvířat před omráčením, porážkou nebo utracením,
Příloha C – Omračování a utrácení jiných než kožešinových zvířat,
Příloha D – Vykrvování zvířat,
Příloha E – Metody utrácení zvířat v rámci boje proti nákazám,
Příloha F – Metody utrácení kožešinových zvířat,
Příloha G – Utrácení nadpočetných kuřat a embryí v líhních.

Část 4. Právní úprava v České republice

4.1 Vývoj právní úpravy ochrany zvířat na českém území

Prvním právním předpisem platným pro území dnešní ČR, který v sobě obsahoval ustanovení proti týrání zvířat byl rakouský říšský zákoník z roku 1855. Nařízením č. 31/1855 ze dne 15.2. 1855 byl vydán zákonný předpis na ochranu zvířat. Dalšími předpisy v této věci byla vyhláška zemského prezidenta ve Slezsku č. 8/1899 slez. Z.z., „obsahující zákazy nejčastěji pozorovaného při živnostenském provozu obvyklého zlého nakládání se zvířaty", vyhláška místodržitele na Moravě č. 61/1901 mor. Z.z., kterou se vyhlašují předpisy proti týrání zvířat a konečně obdobná vyhláška místodržitele pro Čechy č. 45/1902 čes. Z.z.

Tyto právní normy byly ale vesměs vázány na takové jednání se zvířetem, které vyvolávaly veřejné pohoršení. Týrání tak bylo postižitelné pouze v případě, že bylo vykonáváno na veřejnosti a tyto normy tak svým způsobem ztrácely většinu svého významu.

V letech 1939 až 1941 byla provedena komplexní právní úprava v této oblasti vládním nařízením č. 106/1939 Sb., o ochraně zvířat proti týrání, a vládním nařízením č. 108/1941 Sb. Prováděcími předpisy byla vládní nařízení č. 109/1941 Sb. a 110/1941 Sb. Jednalo se o na svou dobu velmi moderní a komplexní právní úpravu. Vládní nařízení č. 106 zakazovalo týrání zvířat a vymezilo jej jako jakékoli jednání, kterým se zvířeti bez oprávněného důvodu působí bolest nebo jiné utrpení.

Byly stanoveny také sankce, a to pokuta až do výše 5 tisíc korun nebo vězení na dobu čtrnácti dnů. Nařízení č. 108/1941 celou úpravu ještě více zpřísnila, když byl postih za surové týrání zvířete zvýšen až na dva roky „tuhého vězení".

Tím však, že byla ústavním dekretem prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. Čsl., o obnovení právního pořádku zakotvena kontinuita poválečného práva s předmnichovským právním řádem a bylo vyloučeno použití předpisů vydaných v období tzv. druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava, pozbyla platnosti také válečná vládní nařízení o ochraně zvířat proti týrání.

Úprava sankcí za týrání zvířat byla do našeho právního řádu opět zahrnuta Trestním zákonem správním č. 88/1950 Sb., který v oddílu čtvrtém zvláštní části v oblasti ochrany zemědělství a lesnictví obsahoval i skutkovou podstatu týkající se ochrany zvířat proti týrání. Sankcí byla v tomto případě pokuta do 5000 Kčs nebo odnětí svobody až na 7 dnů. Ovšem zákon č. 60/1961 Sb. o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku již úpravu trestně správního trestání týrání zvířat neobsahoval.

V pozdější době byl pak zákaz týrání zvířat obsažen pouze v předpisech veterinárních, např. v zákoně č. 166/1961 Sb. a poté v zák. č. 87/1987 Sb., o veterinární péči. Tento zákon kvalifikoval týrání zvířete (bez bližší specifikace pojmu) jako přestupek, za nějž byla sankcí důtka nebo pokuta do 5000 Kč. K provedení tohoto zákona vydala Státní veterinární správa ČSR metodické pokyny č. 8 z roku 1990, který pojem týrání zvířete blíže určoval.

Trestněprávní postih týrání zvířete byl v době do roku 1991 možný pouze jako trestný čin poškozování cizí věci podle § 257 trestního zákona. Dílčím způsobem se této problematiky dotýkaly také jiné předpisy v oblasti ochrany životního prostředí a zemědělství, např. vyhláška č. 80/1965 Sb., o ochraně volně žijících živočichů, zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti, zák. č. 102/1963 Sb. o rybářství, vyhl. č. 117/1987 Sb., o péči o zdraví zvířat aj.

V roce 1991 byl novelou trestního zákona č. 557/1991 Sb. vytvořen § 203, který obsahuje skutkovou podstatu trestného činu týrání zvířat. Konečně v roce 1992 byl přijat specializovaný zákon č. 246/1992 Sb. na ochranu zvířat proti týrání.

4.2 Prameny právní ochrany zvířat v ČR

Jednou ze základních zásad demokratického práva v kontinentální právní oblasti je zásada vyjádřená v čl. 4 Listiny základních práv a svobod, která zní: „Povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích…“ Pramenem povinností v rámci českého práva je tak pouze zákon a právní předpisy nebo rozhodnutí vydané na jeho základě.

Podle čl. 10 úst. zák. č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky jsou prameny práva také vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament a jimiž je Česká republika vázána. Takové smlouvy jsou pro ČR bezprostředně závazné a stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

Prameny práva lze v této oblasti rozdělit do dvou základních skupin, a to na:
- *přímou ochranu zvířat*, zahrnující ochranu zvířat vymezenou právními předpisy, které definují, zakazují a postihují vlastní týrání zvířat, a
- *nepřímou ochranu zvířat*, zahrnující ochranu zvířat vymezenou právními předpisy, které upravují zacházení se zvířaty nebo stanoví způsob a podmínky chovu a plemenitby zvířat, tedy předpisy postihující případy, kdy nedochází k týrání zvířat definovanému zvláštním právním předpisem, ale mohlo by jiným způsobem dojít k poškození zdraví, utrpení nebo narušení pohody zvířat.

Hlavním pramenem práva na ochranu zvířat proti týrání je v České republice **zákon č. 246/92 Sb., na ochranu zvířat proti týrání**, který byl novelizován zákonem č. 162/1993 Sb., a zveřejněn v plném znění zákonem č. 167/1993 Sb. Další novely zákona byly vydány pod č. 193/1994 Sb., 243/1997 Sb.a 77/2004 Sb. Zásady tohoto zákona vycházejí z moderních zahraničních předpisů a mezinárodních dohod vydaných Radou Evropy.

Prováděcími předpisy k zákonu jsou:
- vyhláška MZe č. 75/1996 Sb., kterou se stanoví nebezpečné druhy zvířat, dále
- vyhláška č. 192/2004 Sb., o ochraně zvířat při chovu, veřejném vystoupení nebo svodu,

- vyhláška č. 193/2004 Sb., o ochraně zvířat při přepravě,
- vyhláška č. 207/2004 Sb., o ochraně, chovu a využití pokusných zvířat,
- vyhláška č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat a
- vyhláška č. 382/2004 Sb., o ochraně hospodářských zvířat při porážení, utrácení a jiném usmrcování.

Pro zvířata, která jsou v péči člověka, pak zajištění základního stupně jejich ochrany (nepřímá ochrana) stanoví další zákony, zejména následující:

a) Oblast veterinární péče:
Základním předpisem upravujícím tuto oblast je zák. č. 166/1999 Sb. o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů. Tento předpis tím, že stanoví pravidla a omezení výkonu veterinárního lékařství významně doplňuje zákon na ochranu zvířat proti týrání ve vztahu k výkonu veterinární péče. Tento předpis doplňuje zákon č. 381/1991 Sb., o Komoře veterinárních lékařů České republiky, který mimo jiné určuje profesní omezení a nutné odborné znalosti pro výkon povolání veterinárního lékaře, což dále snižuje rizika zbytečného utrpení zvířat při veterinárních zákrocích. Tyto zákony doplňují četné prováděcí předpisy.[7]

b) Chov zvířat:
Předpisem doplňujícím zákon o ochraně zvířat proti týrání v oblasti chovu zvířat je především zákon č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Ten upravuje pravidla šlechtění a plemenitby zvířat takovým způsobem, aby při nich byly respektovány zákonné požadavky na chov zvířat bez zbytečného utrpení. Zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství navíc stanoví pravidla pro chov zvířat na certifikovaných ekologických farmách, která jsou ve vztahu k welfare zvířat ještě mnohem přísnější než obecné předpisy. Tyto zákony doplňují také prováděcí předpisy.

[7] Úplný seznam všech předpisů včetně prováděcích viz Příloha A.

Dále se na problematiku týrání zvířat nepřímo vztahuje zákon č. 449/2001 Sb. o myslivosti a zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské stráži, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství) se s příslušnými prováděcími předpisy. Nelze opominout ani zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách).

Ochrana volně žijících druhů živočichů je upravena především zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, s tím, že je zajištěna nejen ochrana živočichů (obratlovců i bezobratlých), ale i ochrana prostředí, ve kterém žijí, zejm. zvláště chráněných území. Tuto problematiku dále upravuje především zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy). Významný je též zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje problematiku finančního odškodnění za škody způsobené zvláště chráněnými zvířaty a prováděcí předpisy k těmto zákonům.

Odpovědnost na úseku ochrany zvířat proti týrání upravuje § 203 trestního zákona č. 140/1961 Sb., zákon č. 200/1990 o přestupcích a zákon o správním řízení č. 500/2004 Sb.
Ve vztahu k vlastnickým právům ke zvířatům je pramenem práva zák. č. 71/1967 Sb., občanský zákoník.
Na podnikání v oboru obchodu se zvířaty a jejich drezúře se vztahuje živnostenský zákon a související předpisy.

Jak vidět, ochranu zvířat v našem právním systému je nezbytné chápat komplexně a při sledování problému nelze pro jeho řešení vyjímat jen vybrané části a právní normy. Z mezinárodněprávního hlediska je tato materie řešena mezinárodními evropskými dohodami v rámci Rady Evropy. Samostatnou kapitolou je právní úprava v rámci práva Evropské unie, zejména v rámci tzv. sekundárního práva, čemuž byl věnován samostatný oddíl.

4.3 Právní úprava v zák. č. 246/1997 Sb., o ochraně zvířat proti týrání

4.3.1 Předmět a cíle právní úpravy

Právní úprava ochrany zvířat proti týrání v ČR je založena na základní myšlence vyjádřené v preambuli zákona: *„Zvířata jsou stejně jako člověk živými tvory, schopnými na různém stupni pociťovat bolest a utrpení, a zasluhují si proto pozornost, péči a ochranu ze strany člověka."* Z těchto důvodů je účelem zákona *„chránit zvířata, jež jsou živými tvory schopnými ... před týráním, poškozováním jejich zdraví a jejich usmrcením bez důvodu, pokud byly způsobeny, byť i z nedbalosti, člověkem"*.

Předmětem právní úpravy jsou všechna zvířata ve smyslu definovaném zákonem. Zákon se věnuje jak obecné ochraně zvířat proti týrání, tak některým zvláštním způsobům nakládání se zvířaty, zejména usmrcování zvířat, veřejným vystoupení a svodům, přepravě, ochraně hospodářských zvířat, ochraně pokusných zvířat aj. Jeho účelem je chránit zvířata před týráním, poškozováním na zdraví a bezdůvodnému nebo krutému usmrcování.

4.3.2 Vymezení základních pojmů

Základním pojmem zákona je pojem **‚zvíře'.** *„Zvířetem se rozumí každý živý obratlovec*[8]*, kromě člověka, včetně volně žijícího zvířecího jedince a jeho samostatného života schopné formy, nikoliv však plod nebo embryo."* Tato definice je dále doplněna ustanovením § 2, odst. 2 zákona, který stanoví, že *„Ustanovení odstavce 1 (‚Zakazuje se týrání zvířat.') se přiměřeně vztahuje i na jiné živočichy."* Za zakázané se tedy považuje týrání všech živočichů, nikoli pouze obratlovců.

---

[8] Obratlovci (Vertebrata) se rozumí všichni živočichové s páteří, tělem rozlišeným v hlavu, trup s končetinami a ocas. Srdce na vnitřní straně, nervová trubice (mícha) s diferencovaným mozkem, dýchání žábrami nebo plícemi. Patří sem kruhoústí, paryby, ryby, obojživelníci, plazi, savci a ptáci. Universum všeobecná encyklopedie, díl 6, Odeon, Praha, 2001, str. 553.

Tuto úpravu lze považovat za velmi moderní, a to i ve vztahu k jiným evropským zemím, kdy např. ve Velké Británii nebo Švýcarsku je ochrana jednotlivých druhů živočichů značně nerovnoměrná, za zvýhodněnou lze považovat např. ochranu domácích zvířat, zejména psů a koček, nebo koní. Bylo by dále vhodné prozkoumat a srovnat praktickou aplikaci sankcí za kruté zacházení s jednotlivými třídami a druhy živočichů. Lze se totiž domnívat, že kruté zacházení kupř. s plazy nebo hmyzem bude sankcionováno a stejně tak i společensky odsouzeno mnohem méně, než srovnatelné zacházení s některým ze savců. Možno v tom spatřovat typickou antropocentrickou tendenci člověka ochraňovat zejména zvířata, která jsou brána za člověku milá, a to bez vědomí širších ekologických a filosofických souvislostí.

Volně žijící zvíře je podle zákona takové zvíře, jehož populace se udržuje v přírodě samovolně, a to i v případě jeho chovu v zajetí.

Zvíře v lidské péči je zvíře, které je přímo závislé na bezprostřední péči člověka, kupříkladu to, kterému člověk podává potravu a poskytuje přístřešek. Rozumí se tím především zvířata domácí a hospodářská.

Hospodářským zvířetem rozumíme zvíře chované pro produkci živočišných produktů, vlny, kůže nebo kožešin, popřípadě pro další hospodářské nebo podnikatelské účely, zejména skot, prasata, ovce, kozy, koně, osli a jejich kříženci, drůbež, králíci, kožešinová zvířata, zvěř a jiná zvířata ve farmovém chovu a ryby. Zákon pod tuto definici zahrnuje také zvířata v přírodě se běžně nevyskytující, vzniklá jako výsledek genetických modifikací nebo nových genetických kombinací.

Zvířetem v zájmovém chovu je zvíře, u kterého hospodářský efekt není hlavním účelem chovu. Jedná se tedy o takzvané domácí mazlíčky, tedy například psy nebo kočky chované jako společníci lidí.

Nebezpečným zvířetem je zvíře, které v konkrétní situaci bezprostředně ohrožuje člověka. V takové situaci je násilná obrana, případně zabití zvířete povolena v rámci tzv. nutné obrany. Čin jinak trestný je tedy trestním zákonem za těchto specifických podmínek povolen. Musí se jednat o bezprostřední ohrožení života, zdraví, majetku nebo jiného státem chráněného zájmu.

Nebezpečným druhem zvířete rozumíme druh zvířete, který vzhledem ke svým biologickým vlastnostem má zvláštní nároky na

zacházení, umístění, případně ošetřování a je běžně způsobilý ohrozit zdraví nebo život člověka. Z těchto důvodů vyžadují jedinci těchto druhů zvláštní zacházení, chovají se typicky v zoologických zahradách, soukromí chovatelé je můžou chovat pouze na základě zvláštního povolení krajské veterinární správy. Žádost o povolení musí podat chovatel předem a musí obsahovat zákonem určené náležitosti (druh a počet chovaných zvířat, popis chovu, souhlas odpovědné osoby s prováděním každoročních kontrol aj.). Nebezpečné druhy zvířat jsou stanoveny vyhláškou MZe č. 75/1996 Sb., kterou se stanoví nebezpečné druhy zvířat. Jsou to například jedovaté druhy hadů, většina primátů a šelem, stejně tak kopytníci. Výjimky tvoří obvykle domestikované druhy zvířat, např. pes, kočka, hospodářská zvířata aj.

Toulavým zvířetem je zvíře v lidské péči, které není pod trvalou kontrolou nebo dohledem fyzické osoby nebo chovatele a které se pohybuje volně mimo své ustájení, výběhové prostory nebo mimo domácnost svého chovatele. Není zde ovšem specifikováno, jak dlouhou dobu musí být zvíře mimo dohled chovatele, což by mohlo být vhodné k odlišení zvířat toulavých, o něž nikdo neprojevuje zájem, např. koček a psů ve městech, od těch, která chovateli pouze krátkodobě utekla a jsou hledána, jak tomu často bývá např. u ovcí nebo volně paseného skotu.

Opuštěným zvířetem je zvíře původně v lidské péči, které není pod přímou kontrolou nebo dohledem fyzické osoby nebo chovatele a ze zjištěných skutečností vyplývá, že ho jeho chovatel opustil s úmyslem se jej zbavit nebo ho vyhnal.

Pokusným zvířetem se rozumí zvíře, včetně volně žijícího zvířete, které je nebo má být použito k pokusům.

Utrpením rozumíme stav zvířete způsobený jakýmkoliv podnětem nebo zákrokem, kterého se zvíře nemůže samo zbavit a který u zvířete způsobuje bolest, zranění, zdravotní poruchu anebo smrt,

nepřiměřenou bolestí je bolest neodpovídající povaze potřebného zákroku,

usmrcením je jakýkoliv zákrok nebo jednání, které způsobí smrt zvířete,

porážkou je usmrcení jatečného zvířete za účelem využití jeho produktů, zejména masa

utracením se chápe usmrcení zvířete, pokud možno bezbolestné, stanovenými veterinárními prostředky a vybavením, provedené veterinárním lékařem, osobou odborně způsobilou podle § 17 odst. 1 zák., nebo provedené pod jejich kontrolou,

utýráním přivození smrti zvířete v důsledku bolestivého anebo jinou trýzeň zvířeti působícího jednání člověka, které zvíře přežije, ale které má za následek nutnost jeho utracení pro následky z utrpení, anebo usmrcení zvířete zakázanými metodami (viz § 5 odst. 7 a § 14 odst. 1 zák.).

Pokusem je jakékoliv použití zvířete k pokusným nebo jiným vědeckým účelům, které u zvířete vyvolá nebo je způsobilé vyvolat bolest nebo utrpení, anebo které může vést k trvalému poškození nebo ke ztížení přirozeného způsobu života zvířete, anebo které v důsledku provedených zákroků nebo provedených úkonů vede nebo může vést k tomu, aby se zvíře s takovýmto poškozením narodilo. Pokusem podle zákona jsou případy, kdy bylo u zvířete vyloučeno utrpení nebo trvalé poškození úspěšným použitím prostředků pro celkové nebo místní znecitlivění, prostředků snižujících bolest nebo jiných metod. Veterinární léčebné, preventivní a diagnostické úkony, inseminace a přenos embryí, porážení zvířat nebo označování zvířat v chovu pokusem nejsou, přestože mohou splňovat výše uvedené charakteristiky.

Přepravou rozumíme přesun živých zvířat v dopravních prostředcích, včetně jejich nakládky, vykládky nebo překládky.

Co je **týrání zvířat** je vymezeno v § 4 zákona. Jedná se o taxativní výčet činností považovaných za týrání.

Za týrání zvířat se považuje:

a) nutit zvíře k výkonům, které neodpovídají jeho fyzickému stavu a biologickým schopnostem a prokazatelně překračují jeho síly. Jedná se tedy o tzv. *nedovolené výkony zvířat*. Cílem tohoto ustanovení je zabezpečit, že zvířata budou vykonávat pouze činnosti přiměřené jejich povaze, fyzickému stavu, jako i vnějším okolnostem a potrestat chovatele, kteří by zvířata k uvedeným výkonům násilím nutili. Jedná

se např. o přetěžování zvířat k práci, ale i o sportovní výkony neúměrné povaze nebo zdravotnímu stavu zvířat.

b) podrobit zvíře výcviku nebo veřejnému vystoupení anebo obdobnému účelu, je-li toto pro zvíře spojeno s bolestí, utrpením, zraněním nebo jiným poškozením, jakož i vychovávat, cvičit nebo účelově používat zvíře k agresivnímu chování vůči člověku nebo jiným zvířatům, tedy provádět tzv. *nedovolené způsoby výcviku*. První část tohoto ustanovení se týká zejména různých cirkusů a varieté, v nichž v minulosti často docházelo ke krutým způsobům drezúry zvířat; jeho druhá část se v praxi dotýká zejména zákazu cvičení psů k agresivitě vůči lidem, jako i nedovolených cílů a způsobů výchovy psů loveckých či mysliveckých.

c) z jiných než zdravotních důvodů *omezovat výživu zvířete včetně jeho napájení*, nestanoví-li zvláštní předpis jinak.
Za **omezení výživy** se považuje výživa nižší, než je minimální krmná dávka přiměřená pro zvíře.

d) podávat zvířeti potravu obsahující příměsi nebo předměty, které mu způsobují bolest, utrpení nebo jej jinak poškozují. Za týrání lze považovat i soustavné podávání druhů krmiva pro zvíře zcela nevhodných nebo stravy nevyvážené, schopné zvíře poškodit na zdraví.

e) omezovat bez nutnosti svobodu pohybu nutnou pro zvíře určitého druhu, pokud by omezování způsobilo utrpení zvířete. Typickým jednáním bude v tomto případě uzavření psa do těsného a nevhodného kotce nebo jeho trvalé uvázání bez možnosti volného pohybu.

f) *vydat slabé, nevyléčitelně nemocné, vyčerpané nebo staré zvíře, pro které je další přežívání spojeno s trvalou bolestí nebo utrpením, k jinému účelu než neodkladnému a bezbolestnému usmrcení.* Zákonem jsou stanoveny způsoby usmrcení, které jsou zakázány. Rozhodnutí o utracení zvířete náleží majiteli. Bohužel však v praxi přesto dochází k případům, kdy je utraceno zvíře, které je zdravé a dosud při síle, pouze z důvodu, že se o něj majiteli nechce dále pečovat.

g) *podávat zvířeti dopingové látky* a jiné látky poškozující organismus s cílem změnit jeho výkon nebo vzhled. To se týká zejména zvířat, používaných ve sportu, především dostihových koní a chrtů, pravděpodobně též psů při psích zápasech, které se i u nás stále protizákonně odehrávají. V praxi se lze tedy u dostihů setkat s dopingovými testy srovnatelnými s dopingovými testy u sportovců. Podávání dopingových látek je ovšem povoleno k léčebným účelům na základě předpisu veterinárního lékaře.

h) *cvičit nebo zkoušet zvíře na jiném živém zvířeti*, používat jiných živých zvířat jako lákadel, štvát zvířata proti sobě, aniž by to vyžadoval lov, výcvik nebo použití ovčáckého nebo pasteveckého psa, příprava zvířete k jeho vypuštění do volné přírody nebo k činnosti uvedené v § 14 odst. 7. Tímto ustanovením se zakazují jakékoli zápasy mezi zvířaty, což se u nás týká zejména psích zápasů. Také se vztahuje k výkonu myslivosti, kdy bývají lovečtí psi cvičeni k ostrosti vůči zvěři. Po dlouhodobé debatě jím byl zakázán výcvik loveckých psů na živých zvířatech, včetně tzv. norování, kdy docházelo k četným úmrtím lišek, jezevců nebo zajíců. Toto ustanovení se nevztahuje na lov s pomocí psa v přirozených podmínkách.

i) *provádět chirurgické zákroky za účelem změny vzhledu zvířete*, zejména kupírovat uši, ničit hlasivky nebo používat jiných prostředků k omezení hlasitých projevů zvířat anebo z jiných než zdravotních důvodů amputovat drápy, zuby, jedové nebo pachové žlázy, nejde-li o případy uvedené v § 7 odst. 3. Za dovolené chirurgické zákroky se

považují ty uvedené v zákoně.[9] Tyto zákroky lze provádět i bez anestezie.

j) *používat podnětů, předmětů nebo bolest vyvolávajících pomůcek* tak, že působí klinicky zjevné poranění nebo následné dlouhodobé klinicky prokazatelné negativní změny v činnosti nervové soustavy nebo jiných orgánových systémů zvířat. Typicky se jedná o bití, kopání a jiné zraňování, popř. o násilné podněty schopné narušit nervovou soustavu zvířete. Týráním je i situace, kdy je zvířeti násilím zabraňováno vykonat jeho biologické potřeby.

k*) podávat zvířeti bez souhlasu veterinárního lékaře veterinární léčiva* a přípravky s výjimkou těch, které jsou volně v prodeji, provádět krvavé zákroky, pokud nejsou prováděny osobou odborně způsobilou; za tyto zákroky se nepovažují paznehtářské a podkovářské úkony. Kdo je veterinárním lékařem nebo osobou odborně způsobilou je stanoveno v § 59 zák. č. 166/1999 Sb., o veterinární péči, ve stejném zákoně je stanoveno, co se rozumí veterinárními léčivy a přípravky. Osobami odborně způsobilými k výkonu odborné veterinární činnosti jsou veterinární lékaři, za něž se považují absolventi vysoké školy univerzitního nebo obdobného typu, kteří dosáhli požadovaného vzdělání během nejméně pětiletého, denního teoretického a praktického studia a získali přiměřené znalosti podle veterinárního zákona. Za **veterinární lékaře** se považují také občané jiného členského státu Evropské unie, kteří jsou držiteli diplomu, vysvědčení nebo jiného dokladu o požadovaném vzdělání, uvedeného v prováděcím právním předpisu.[10]

---

[9] a) kastrace samců mladších 8 týdnů u skotu, prasat, ovcí, koz nebo králíků, kteří netrpí anatomickou vadou pohlavních orgánů,
b) odrohování nebo tlumení růstu rohů u telat a kůzlat ve věku do 4 týdnů provedenou chemickou kauterizací, tepelnou kauterizací nástrojem, který vyvíjí potřebné teplo po dobu nejméně 10 sekund,
c) krácení ocasu u selat, jehňat a štěňat mladších 8 dnů,
d) odstraňování ostruh, hřebenů, posledních článků křídel, krácení zobáků, drápů, nastřihování meziprstních blan během prvního dne života drůbeže, u pižmových kachen odstraňování drápů a zkrácení horní části zobáku do 21 dní věku,
e) kauterizace zobáků u kuřat mladších 10 dnů, která jsou určena k produkci vajec,
f) trhání zubů savých selat,
g) označování zvířat jejich tetováním, ušní známkou nebo elektronickým čipem,
h) označování zvířat vrubováním uší, označování koní výžehem nebo označování ryb vymrazováním.

[10] Osobami odborně způsobilými k výkonu odborné veterinární činnosti v rozsahu a způsobem odpovídajícím jejich odborné způsobilosti jsou také:

Veterinárními přípravky se rozumí hromadně vyráběné přípravky, které jsou určeny k přímému použití pro zvířata, nemají charakter léčiv, nepodléhají registraci a nejsou krmivy, zejména přípravky diagnostické, dezinfekční, dezinsekční, dezodorační aj.
Toto ustanovení má za účel chránit zvířata před neodbornou snahou o „léčení" ze strany laiků a před utrpením, které může z neodborného zásahu vzniknout.

l) *vyvolávat bezdůvodně nepřiměřené působení stresových vlivů biologické, fyzikální nebo chemické povahy.* Toto ustanovení je velmi obecné a může působit subsidiárně vůči řadě oblastí ochrany zvířat. Zahrnuje ovšem pouze bezdůvodné působení nepřiměřených stresových vlivů, nelze pod něj tedy zahrnout stresy přirozené, které jsou běžnou součástí života všech živočichů. Bylo by ale zřejmě možné diskutovat o přiměřenosti stresových faktorů chovu hospodářských zvířat ve velkochovech, zahrnujících omezování životního prostoru na předepsané minimum, umělé prodlužování dne u nosnic, necitlivé zacházení při přepravě, stejně jako vedení zvířat na jatka apod.

m) *chovat zvířata v nevhodných podmínkách* nebo tak, aby si sama nebo vzájemně způsobovala utrpení. Je pochopitelné, že chov ve vhodných podmínkách patří k základním podmínkám péče o zvířata. Bylo zjištěno, že chov v nevhodných podmínkách (a zde jsou nároky zákona skutečně pouze tím nejzákladnějším, co lze za vhodné podmínky považovat) vede přirozeně k tomu, že si zvířata navzájem způsobují utrpení pramenící zejména z nedostatku volného prostoru a přirozené a pestré stravy.

- osoby, které získaly vysokoškolské vzdělání v bakalářském studijním programu v oblasti veterinárního lékařství a hygieny,
- osoby, které získaly úplné střední odborné vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání ve veterinárním oboru,
- osoby, které získaly vysokoškolské vzdělání ve studijním programu v neveterinární oblasti, a odpovídá druhu a rozsahu činnosti, zejména v oblasti lékařství, chemie nebo biologie,
- osoby, které získaly úplné střední odborné vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání v jiném než citovaném oboru a odpovídá druhu a rozsahu činnosti,
- osoby, které získaly odbornou způsobilost k výkonu některých odborných veterinárních činností specializovanou odbornou průpravou organizovanou Státní veterinární správou, anebo podle zvláštních právních předpisů.

Typickým příkladem je vzájemné ohryzávání ocasů u vepřů, ke kterému v drobných domácích chovech na vhodnějším prostoru a při přirozené stravě prakticky nedochází. V této situaci je poněkud alibistické nehledět na nevhodnou situaci v chovech a zabránit tomuto varovnému signálu pouze tím, že jsou ocasy selatům preventivně odstraňovány.

n) *zasahovat do průběhu porodu* způsobem, který neodpovídá obtížnosti porodu, zvyšuje bolest anebo poškozuje zdraví matky i mláděte,

o) *zacházet se zvířetem, přepravovat je nebo je pohánět způsobem, který vyvolává nepřiměřenou bolest*, utrpení nebo poškození zdraví anebo vede k jeho neúměrnému fyzickému vyčerpání. Toto ustanovení je bohužel v praxi často porušováno, zejména co se týče mláďat, a tak dochází k poraněním končetin, křídel u drůbeže apod.

p) *používat k vázání nebo k jinému omezení pohybu zvířete prostředky, které zvířeti způsobují anebo lze předpokládat, že budou způsobovat, poranění,* bolest nebo jiné poškození zdraví. Zejména se jedná o přivazování drátem, používání ostnatých obojků, ohrad z ostnatého nebo řezavého drátu apod.

q) *usmrtit zvíře způsobem působícím nepřiměřenou bolest nebo utrpení.*

Zakazují se tyto metody usmrcování zvířat:

- utopení a jiné metody udušení včetně použití farmak typu myorelaxantů,
- použití takových látek a přípravků, jejichž dávkování neuvede zvíře do hlubokého celkového znecitlivění a bezpečně nezpůsobí následnou smrt,
- ubití, ubodání nebo jiné metody, které zvířeti způsobí nepřiměřenou bolest nebo utrpení,
- použití elektrického proudu, pokud nenastane okamžitá ztráta vědomí,
- použití lepů a jiných podobných prostředků, které dlouhodobě omezují pohyb zvířete tak, že k usmrcení zvířete dochází v důsledku

nedostatku potravy nebo tekutin anebo v důsledku jiných metabolických poruch.

r) *překrmovat nebo krmit zvíře násilným způsobem* , nejde-li o zákrok nezbytný k záchraně jeho života nebo zachování jeho zdraví. To se opět týká hlavně hospodářských zvířat určených k produkci masa. Typické je např. násilné krmení hus apod.

s) *používat živá zvířata ke krmení* těch druhů zvířat, u nichž z biologických důvodů není takový způsob výživy nutný.

s) *opustit zvíře* s výjimkou zvířete volně žijícího s úmyslem se ho zbavit nebo zvíře vyhnat. Toto ustanovení patří k těm, jež jsou v praxi porušována nejčastěji. Je běžné, že několik měsíců po Vánocích se na ulicích či v lese objevují psi nebo kočky, o něž se obdarované dítě nechce starat, totéž se týká různých uplynuvších módních vln přinášejících oblibu některých plemen psů apod. Toto ustanovení se nevztahuje na zvířata, jež byla do volné přírody vypuštěna z důvodů ochranářských, např. u zvířat, jež byla odchována v zoo nebo záchranných stanicích a jsou pod odborným dohledem vrácena do svého přirozeného prostředí.

u) při manipulaci s živými rybami *zbavovat ryby šupin nebo ploutví, vsouvat rybám prsty pod skřele do žáber nebo jim vtlačovat prsty do očnic* anebo násilně vytlačovat jikry nebo mlíčí, nejde-li o postup stanovený zvláštním právním předpisem. Tím je v tomto případě zák. č. 99/2004 Sb., o rybářství.

v) *označovat zvíře vymrazováním s výjimkou ryb, a označovat zvíře výžehem, s výjimkou koní*,

w) *chovat zvíře způsobem nebo v prostorech, které jsou v rozporu se zvláštními právními předpisy.*[11]

x) *z jiných než zdravotních důvodů řezat paroží* nebo jeho části ve vývojové fázi živé tkáně, a to i v případě, že by bylo provedeno za

[11] Viz např. vyhláška č. 191/2002 Sb., o technických požadavcích v zemědělství.

použití prostředků pro celkové nebo místní znecitlivění, prostředků snižujících bolest nebo jiných metod,

y) *používat elektrický proud k omezení pohybu končetin nebo těla zvířete* mimo použití elektrických ohradníků nebo přístrojů pro elektrické omračování a usmrcování zvířat anebo odchyt ryb podle zvláštního právního předpisu.

Tato ustanovení se nevztahují na zákroky nebo činnosti spojené s naléhavou potřebou záchrany života zvířat nebo lidí v naléhavých situacích záchranných prací podle zvláštních právních předpisů, nebo zákroky prováděné podle schváleného projektu pokusů.

4.3.3 Obecná ochrana zvířat proti týrání

Obecná ochrana zvířat proti týrání se vztahuje jak na samotné týrání zvířat, tak na jejich bezdůvodné usmrcení. Je zakázána také propagace týrání zvířat.

Za propagaci týrání se považuje zejména vystavování, jiné demonstrace nebo předvádění zvířete, na kterém byl proveden zákrok uvedený v § 4 odst. 1 písm. g) zák., na veřejném vystoupení nebo svodu zvířat a zveřejnění popisu nebo vyobrazení, které navádí k postupům, praktikám chovu nebo výcviku, úpravám vzhledu zvířete a zásahům do jeho zdravotního stavu spojeného s týráním zvířete podle tohoto zákona, pokud v doprovodné informaci není uvedeno, nebo to jinak nevyplývá, že se jedná o činnosti zakázané tímto zákonem.

Tímto je například zakázáno veřejné předvádění psů s kupírovanýma ušima na výstavách apod., stejně jako zákaz zobrazovat takováto zvířata v odborných publikacích bez uvedení informace, že tento zákrok je v ČR zakázán.

4.3.4 Ochrana zvířat při usmrcování, použití znecitlivění

Nikdo nesmí bez důvodu usmrtit zvíře. **Důvodem k usmrcení** podle zákona je:

a) využití produktů hospodářského zvířete,

b) slabost, nevyléčitelná nemoc, těžké poranění, genetická nebo vrozená vada, celkové vyčerpání nebo stáří zvířete, jsou-li pro další přežívání spojeny s trvalým utrpením,

c) bezprostřední ohrožení člověka zvířetem.

V této oblasti dochází často nepochopení podstaty pojmu „ohrožení člověka", který je nutno vykládat s přihlédnutím k trestněprávnímu institutu nutné obrany. V případě, že její kritéria nejsou naplněna, nejedná se o bezprostřední ohrožení.[12]

d) výkon práva myslivosti a rybářství podle zvláštních předpisů (zák. č. 449/2001 Sb., o myslivosti a zák. č. 99/2004 Sb., o rybářství),

e) nařízené mimořádné veterinární nebo hygienické opatření při ochraně před nákazami,

f) ukončení pokusu na pokusném zvířeti, není-li v projektu pokusů stanoveno jinak,

g) regulování populace zvířat v lidské péči a volně žijících zvířat; tím nejsou dotčena ustanovení zvláštních právních předpisů. Těmi jsou zákon o myslivosti a zákon o rybářství včetně prováděcích předpisů a zák. o ochraně přírody a krajiny.

h) deratizace a opatření v boji proti škodlivým organismům. Pojem deratizace je vymezen zák. č. 258/2000, o ochraně veřejného zdraví, co je škodlivý organismus je vymezeno zák. č. 120/2002 Sb., o podmínkách uvádění biocidních přípravků a účinných látek na trh a o změně některých souvisejících zákonů.

i) uložené zvláštní opatření v případě nemožnosti identifikovat zvíře podle zvláštních právních předpisů. Zvláštním předpisem je v tomto případě § 22 zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), ve znění novel.

Porážení hospodářských zvířat vykrvením může být prováděno pouze po jejich omráčení zaručujícím ztrátu citlivosti a vnímání po celou dobu vykrvování. Jatečné zpracování zvířete před

[12] Příkladem je situace, kdy majitelka tzv. divokého útulku onemocněla, byla odvezena do nemocnice a o 16 psů, kterým již předtím nebyla věnována příslušná péče a zejména zajištěna výživa, se nikdo nestaral. Vzhledem k tomu, že starosta obce neuváženě vyzval mysliveckého hospodáře, aby psy přímo v obci zastřelil byl na oba podán podnět ke stíhání pro týrání zvířat. Jílek, F., Zákon na ochranu zvířat proti týrání a jeho uplatnění v změdělské praxi, MZe, Praha, 1999.

jeho vykrvením je zakázáno; to neplatí při průmyslovém zpracování ryb.

Výjimky z těchto ustanovení může povolit ministerstvo pro potřeby církví a náboženských společností, jejichž předpisy stanoví jiný způsob porážky zvířat. Porážku musí provádět osoba odborně způsobilá, která je povinna dbát o minimální utrpení poráženého zvířete. To se v praxi týká zejména rituální porážky zvířat, tzv. šechity, pro potřeby židovských náboženských obcí a obdobných pravidel u muslimů.

Utracení smí provádět pouze veterinární lékař, odborně způsobilá osoba podle § 17 odst. 1 nebo zletilá osoba, tato však pouze pod odborným dohledem veterinárního lékaře nebo odborně způsobilé osoby.

Osoby provádějící usmrcení zvířete jsou povinny přesvědčit se, že zvíře je podle prokazatelných příznaků mrtvé.

Nestanoví-li zákon jinak, zakazuje se usmrcování zvířat utopením a jinými metodami udušení včetně použití farmak typu myorelaxantů, použití takových látek a přípravků, jejichž dávkování neuvede zvíře do hlubokého celkového znecitlivění a bezpečně nezpůsobí následnou smrt, ubití, ubodání nebo jiné metody, které zvířeti způsobí nepřiměřenou bolest nebo utrpení, použití elektrického proudu, pokud nenastane okamžitá ztráta vědomí, použití lepů a jiných podobných prostředků, které dlouhodobě omezují pohyb zvířete tak, že k usmrcení zvířete dochází v důsledku nedostatku potravy nebo tekutin anebo v důsledku jiných metabolických poruch. Je zakázáno i vyrábět, dovážet a prodávat čelisťové nebo lepící pasti.

Zákon ve své části druhé stanoví **základní podmínky ochrany zvířat při usmrcování** a souvisejících činnostech. V praxi se tato část dotýká především zvířat usmrcovaných na jatkách a určených ke konzumaci. *„Zvýšení počtu obyvatel, a tím i spotřeby potravin si vynutilo tlak na zvýšení produktivity práce a zavedení průmyslové intensifikace.“*[13] Zákon říká, že během přepravy, přemísťování, přehánění, ustájení, fixace nebo omráčení za účelem provedení porážky nebo utracení zvířete, dále v průběhu porážky, usmrcování anebo

[13] Šiler, V., Etika ochrany zvířat, Scholaforum, Ostrava, 1996.

utrácení zvířete nesmí být zvíře vystaveno jakékoliv jiné než nezbytné bolesti nebo utrpení a s ohledem na tento cíl musí být také konstruovány a provozovány jatky.

Nástroje, materiál, vybavení a zařízení sloužící k fixaci, omračování, usmrcování nebo utrácení zvířat musí být sestrojeny, udržovány a používány tak, aby k prováděným úkonům docházelo rychle a účinně. Tato pravidla platí přiměřeně i pro domácí porážky, pro porážky na farmě jakož i pro porážky provedené mimo jatky.

Osoby provádějící na jatkách porážku jatečných zvířat musí mít odbornou způsobilost, kterou stanoví ministerstvo prováděcím právním předpisem. Další osoby, které provádějí činnosti související s přeháněním, ustájením nebo fixací těchto zvířat, musí provozovatel jatek poučit tak, aby uvedené činnosti prováděly kvalifikovaným způsobem.

Provozovatel jatek je **povinen vést dokumentaci** o odborné způsobilosti osob vykonávajících tyto činnosti a je povinen ještě 3 roky po ukončení činnosti těchto osob tuto dokumentaci uchovávat a na vyžádání ji předložit příslušnému orgánu ochrany zvířat.

Dále je upraveno porážení nebo utrácení nemocných, vyčerpaných nebo zraněných zvířat. Pokud je přežívání nemocného, vyčerpaného nebo zraněného zvířete spojeno s jeho nepřiměřeným utrpením, provede se jeho porážka nebo utracení na místě, kde k nemoci, vyčerpání nebo zranění zvířete došlo, a to za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem.[14]

Pokud chovatel hodlá přepravovat nemocné, vyčerpané nebo zraněné zvíře k porážce na jatkách, a není-li to v rozporu se zvláštním právním předpisem, je povinen si vyžádat vyšetření a zhodnocení jeho stavu veterinárním lékařem, který způsobilost zvířete pro přepravu posoudí a v případě souhlasu uvede tuto skutečnost v dokumentaci vydané podle zvláštního právního předpisu. Chovatel je povinen se před započetím přepravy uvedeného zvířete přesvědčit, že zvíře bude na jatkách přijato, a teprve potom může přepravu zahájit; při tom provede opatření, aby zvíře bylo přepravováno šetrně, nejkratší cestou a na nejbližší jatky.

[14] Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči.

Je dále **zakázáno přepravovat zvířata**, jejichž porážení zakazuje zvláštní právní předpis, nebo která:

a) jsou celkově vyčerpaná,

b) nemohou bez cizí pomoci jít nebo stát, a použitý dopravní prostředek není vybaven zařízením umožňujícím naložení zvířete, aniž by mu byla způsobena bolest, utrpení, zranění nebo jiné poškození,

c) zjevně projevují znaky bolestivosti, kýly, výhřezu nebo zlomeniny končetiny, pánve anebo páteře.

V dalším článku zákon upravuje požadavky na vykládku a přehánění zvířat na jatkách.

Během vykládky a přehánění zvířete na místo porážky musí být se zvířetem zacházeno šetrně, s přihlédnutím k jeho sklonu ke stádovému chování. Umožňují-li to dané podmínky, převádějí se zvířata individuálně. Můstky, rampy a naháněcí uličky musí být provedeny tak, aby snížily na minimum riziko poranění zvířat; bere se ohled i na to, aby zvířata nebyla vystavována strach vyvolávajícím faktorům (osvětlení nesmí vytvářet ostré stíny aj.) K nahánění, usměrňování a pohánění zvířat mohou být používány jen nástroje určené k tomuto účelu. Je zakázáno zvíře bít, kopat nebo vykonávat tlak na jeho zvlášť citlivá místa, včetně očí a pohlavních orgánů, drtit, kroutit, nebo lámat zvířeti ocas.

Je upraveno, kdy je možné použít poháněcí nástroj využívající elektrický výboj. Jatečné zvíře může být přivedeno do prostoru porážky, pouze následuje-li neprodleně jeho porážka. Tomu zvířeti, které není po dokončení jeho přemístění na jatky přímo převedeno do prostor porážky, musí provozovatel jatek poskytnout základní podmínky pro existenci, tj. ochranu proti nepříznivým klimatickým podmínkám a trvalou možnost napájení vodou, která neohrožuje jeho zdravotní stav. Není-li zvíře poraženo do 12 hodin od dokončení jeho přemístění na jatky, musí provozovatel jatek navíc poskytnout také přiměřené množství zdravotně nezávadného krmiva.

Požadavky na přepravu zvířat přepravovaných na jatky v kontejnerech jsou podle zákona tyto: Kontejner s přepravovanými zvířaty musí být nakládán, přepravován a vykládán v horizontální poloze tak, aby zvířata mohla přirozeně stát. Je zakázáno zacházet s kontejnerem způsobem, který může ohrozit nebo poškodit zdravotní

stav zvířete, zejména je zakázáno shazovat kontejner z přepravního zařízení, jakkoliv jej převracet nebo nechat jej spadnout. Kontejnery s perforovaným nebo pružným dnem s dodávanými zvířaty musí být nakládány, přepravovány a vykládány tak, aby nedošlo ke zranění zvířete. V případě potřeby musí být zvířata z kontejneru vykládána jednotlivě.

Zvířatům, která jsou na jatky dodávaná v kontejnerech a nejsou bezprostředně poražena nebo nejsou-li poražena nejdéle do konce započaté pracovní směny, je provozovatel jatek povinen zajistit jejich napojení, nakrmení a ochranu proti nepříznivým klimatickým podmínkám (viz předchozí odstavec).

Zvíře musí být před porážkou nebo usmrcením fixováno. Je zakázáno svazovat končetiny zvířat a zavěšovat zvířata před omráčením nebo utracením s výjimkou drůbeže a králíků.

Jde-li o porážku zvířete pro potřeby církve nebo náboženské společnosti, jejíž předpisy stanoví jiný způsob porážky (rituální porážky) a kterým ministerstvo povolilo výjimku, provádí se znehybnění zvířete, jehož cílem je zamezit nepřiměřenému utrpení zvířete.

Je zakázáno užít jako prostředek fixace nebo jako poháněcího zařízení pro zvířata elektrické přístroje, které slouží k omračování.

K omráčení zvířete na jatkách lze použít, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak, pouze:
a) přístroj s upoutaným projektilem,
b) přístroj vyvolávající mechanický náraz,
c) elektrický omračovací přístroj,
d) oxid uhličitý nebo směs plynů podle zvláštního právního předpisu.
Omráčení zvířete lze provést za předpokladu, že se bezprostředně provede vykrvení zvířete; to opět neplatí při průmyslovém zpracování ryb. Podrobnosti stanoví ministerstvo prováděcím právním předpisem.
Dále je upraveno vykrvování jatečných zvířat. To musí být zahájeno bezprostředně po jejich omráčení, přičemž musí být provedeno tak, aby vyvolalo rychlé a úplné vykrvení a musí být provedeno naříznutím nejméně 2 krčních cév nebo cév, ze kterých tyto vycházejí, a to dříve, než zvíře procitne z bezvědomí. Před ukončením vykrvení se nesmí provádět žádný zpracovatelský úkon na vykrvovaném zvířeti ani elektrická stimulace srdce zvířete.

Provádí-li omráčení, zavěšení, vyzdvihnutí a vykrvení zvířete jedna osoba, musí být ukončen sled uvedených úkonů u jednoho zvířete dříve, než zahájí jejich provádění u zvířete dalšího. U ryb při průmyslovém zpracování se vykrvení provádět nemusí.

K usmrcení zvířete pro využití jeho produktů a při utracení lze použít pouze:
a) prostředky způsobující ztrátu citlivosti a následně smrt,
b) elektrický usmrcovací přístroj, který proudem vyvolá zástavu srdce,
c) usmrcovací přístroj využívající plyn CO2 nebo předávkování inhalačními narkotiky,
d) mechanické zařízení, které přivodí rychlou smrt,
e) manipulaci šíje, nebo
f) střelnou zbraň, je-li to v souladu se zvláštními právními předpisy.

K usmrcení nadpočetných kuřat a embryí kuřat v líhních lze použít pouze mechanické zařízení, které přivodí okamžitou smrt, nebo usmrcovací přístroj využívající plyn CO2.

K usmrcení kožešinových zvířat ve farmovém chovu lze použít pouze
a) mechanický nástroj perforující mozek,
b) smrtící dávku přípravku s anestetickými účinky,
c) elektrický usmrcovací přístroj, který proudem vyvolá zástavu srdce,
d) usmrcovací přístroj využívající chloroform, nebo
e) usmrcovací přístroj využívající plyn CO2.[15]

Podrobně je tato problematika upravena ve vyhlášce MZe č. 382/2004 Sb., o ochraně hospodářských zvířat při porážení, utrácení nebo jiném usmrcování. Tato vyhláška v souladu s právem Evropských společenství stanoví odbornou způsobilost osob, které provádějí na jatkách porážku jatečných zvířat, a dále upravuje vykládku, přehánění, ustájení včetně přechovávání ryb, fixaci, omračování, vykrvování, porážku, utrácení nebo jiné usmrcování hospodářských zvířat.

Legislativa upravující tuto oblast a přísné vymáhání jejího dodržování je nutné zejména s ohledem na neustále stoupající počet zabíjených zvířat. *„Důsledkem vyšší rychlosti zpracovatelských linek a obrovského zvýšení počtu zabíjených kuřat se počet zabitých zvířat ve*

[15] Příslušný orgán veterinární správy může za určitých podmínek povolit užití jiných postupů utrácení.

Spojených státech za poslední čtvrtstoletí 20. století více než zdvojnásobil. Dnes se v USA zabije více než 25 milionů zvířat denně."[16]

S výjimkou pokusů na zvířatech se také mohou vykonávat zásahy, které způsobují bolest, jedině **po celkovém nebo místním znecitlivění** zvířete osobou odborně způsobilou.

Znecitlivění se nepožaduje:

a) jestliže se při srovnatelných zákrocích na lidech znecitlivění neprovádí,

b) pokud podle úsudku veterinárního lékaře není znecitlivění proveditelné nebo nutné anebo by způsobilo bolest větší než zákrok sám.

c) jestliže je zákrok prováděn osobou odborně způsobilou, pak se znecitlivění rovněž nepožaduje při provádění některých zákonem vymezených zákroků, např. kastraci samců mladších 8 týdnů u skotu, odrohování nebo tlumení růstu rohů u telat a kůzlat, krácení ocasu u selat, jehňat a štěňat mladších 8 dnů, odstraňování ostruh, hřebenů, posledních článků křídel, krácení zobáků, drápů, nastřihování meziprstních blan během prvního dne života drůbeže, označování zvířat jejich tetováním, ušní známkou nebo elektronickým čipem aj.

4.3.5 Ochrana zvířat při veřejných vystoupeních nebo svodech zvířat

Každý chovatel nebo pořadatel veřejného vystoupení anebo svodu je povinen pracovníkům orgánů ochrany zvířat provádějícím dozor nad dodržováním zákona o ochraně zvířat proti týrání a právních předpisů vydaných k jeho provedení:

a) **umožnit vstup**

1. do stájí a na pozemek, kde se zvíře nachází, nebo které jsou určeny pro jeho chov,
2. do objektu a zařízení, v nichž je zacházeno se zvířaty,
3. do míst, kde je konáno veřejné vystoupení nebo svod zvířat,
4. do míst, kde je provozován útulek pro zvířata,
5. do míst, kde se přemísťují zvířata, a do prostor dopravních prostředků,

[16] Patterson, C., Věčná Treblinka, Práh, Praha, 2003, str. 75.

6. do míst určených k usmrcování zvířat nebo do míst určených k provádění pokusů na zvířatech,

b) **poskytnout potřebné informace**, doklady, věcnou a osobní pomoc nezbytnou k výkonu jejich činnosti, včetně umožnění bezplatného přístupu na svody zvířat a veřejná vystoupení,

c) **předvést na požádání zvíře** nebo zvířata na místo určené pracovníkem provádějícím dozor.

Při veřejném vystoupení nebo svodu zvířat musí být pro jejich organizování stanoven pořadatel, který odpovídá za jejich přípravu a průběh. Pořadatel je povinen postupovat při pořádání veřejného vystoupení nebo svodu zvířat podle schválených řádů ochrany zvířat při veřejném vystoupení nebo svodu zvířat, schválený řád ochrany zvířat podat spolu s žádostí o veterinární podmínky příslušnému orgánu veterinární správy a pak si vyžádat souhlas s pořádáním veřejného vystoupení nebo svodu zvířat od orgánu místně příslušné obce, poučit osoby, které se aktivně zúčastňují veřejného vystoupení nebo svodu zvířat, jak mají manipulovat se zvířaty, připravovat pomůcky nebo jiné vybavení a seznámit je se zásadami zabezpečení pohody a ochrany zvířat podle zákona.

Je také oprávněn při důvodném podezření z porušení povinností konání nebo průběh veřejného vystoupení nebo svodu zvířat až do provedení nápravy zastavit, nebo osobu, která stanovené podmínky porušila, vyloučit a její zvíře z pořádání veřejného vystoupení nebo svodu zvířat vyřadit.

Chovatelská sdružení a organizace nebo podnikatelé pořádající veřejná vystoupení nebo svody zvířat zpracovávají v souladu se zákonem, popřípadě mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána, řády ochrany zvířat při veřejném vystoupení nebo svodu zvířat, které schvaluje Ústřední komise pro ochranu zvířat a které jsou pro pořadatele závazné. Uvedená problematika je podrobněji upravena ve vyhlášce č. 192/2004 Sb., o ochraně zvířat při chovu, veřejném vystoupení nebo svodu. V této vyhlášce jsou specifikovány podmínky schválení řádu ochrany zvířat při veřejném vystoupení nebo svodu a chovu pro chovatelská sdružení a organizace.

4.3.6 Ochrana zvířat při přepravě

Ochrana zvířat při přepravě byla do zákona na ochranu zvířat proti týrání zařazena zákonem č. 77/2004 Sb., a to z důvodu harmonizace právní úpravy se směrnicí Rady 91/628/EHS o ochraně zvířat během přepravy a Evropskou dohodou o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě. Počet zvířat, které jsou u nás každoročně přepravovány, se pohybuje řádově v desítkách milionů kusů, není proto divu, že při nevyhovujících podmínkách přepravy, jdou počty zvířat, která ročně uhynou při přepravě, do tisíců. Z tohoto důvodu je nutná ochrana zákonem.

Zákon stanovuje nejprve **zásady přepravy zvířat**. Odesílatel podle druhu zvířat v součinnosti s dopravcem zajistí zejména:
- dostatek prostoru k tomu, aby zvířata při přepravě mohla zaujmout jedinci daného druhu odpovídající přirozený postoj, v případě potřeby byla oddělena přepážkami chránícími je proti pohybům dopravního prostředku, a není-li stanoveno v zákoně jinak, měla prostor pro ležení,
- zabezpečení zvířat před nepříznivým počasím a výraznými rozdíly v klimatických podmínkách,
- větrání a objem vzduchu v dopravních prostředcích tak, aby odpovídaly podmínkám přepravy a byly přiměřené druhu a počtu přepravovaných zvířat,
- podání zvířatům během přepravy ve stanovených intervalech tekutin nebo vody, která neohrožuje jejich zdravotní stav, a krmiv,
- přizpůsobení jízdy, seřazování souprav a provádění další přepravy tak, aby se zabránilo jejich nadměrným otřesům nebo naklánění.

Zvíře lze přepravovat pouze tehdy, pokud jeho tělesný stav plánovanou přepravu dovoluje a pokud byla pro přepravu, jakož i pro převzetí zvířete v místě určení učiněna potřebná opatření.

Při přepravě zvířat různých druhů v jednom dopravním prostředku musí být tato umístěna **odděleně podle druhů**. Zvířata, která se vyznačují trvalou nesnášenlivostí, případně tuto akutně projevují, nebo jsou-li sama vystavena trvalému agresivnímu chování jiných zvířat, musí být umístěna odděleně.

Nekastrovaní pohlavně dospělí samci skotu, prasat, koní, oslů a jejich kříženců, ovcí nebo koz se musí přepravovat odděleně od samic.

Kanci starší 6 měsíců a hřebci starší 18 měsíců se musí přepravovat odděleně jeden od druhého. Všechna tato opatření mají za účel zabránit neklidu zvířat způsobenému řevnivostí samců zvířat nebo pohlavním pudem.

Koňům, oslům a jejich křížencům, kteří nejsou přepravováni v oddělených stáních nebo boxech a jsou podkováni, se odstraní podkovy na pánevních (zadních) končetinách. Nejedná-li se o necvičená hříbata, musejí mít přepravovaní koně nasazenu ohlávku. Pokud by toto upraveno nebylo, podkovaný kůň nebo osel by mohl silou svých zadních končetin prorazit přepážku oddělující jednotlivá zvířata nebo i stěnu přepravujícího vozu a ohrozit přepravu.

Pokud odesílatel sám nedoprovází zásilku s přepravovaným zvířetem nebo zvířaty, je **povinen stanovit osobu, která je přítomna při přepravě zvířat** a musí být zodpovědná za plnění podmínek přepravy. Pokud jsou zvířata přepravována v zabezpečených a náležitě větraných kontejnerech, nebo odesílatel pověřil jinou osobu, aby pečovala o zvířata v místě zastávek, toto neplatí.

Zvířeti, které během přepravy onemocnělo nebo bylo zraněno, odesílatel nebo průvodce poskytne nebo zajistí poskytnutí první pomoci; vyžaduje-li to zdravotní stav zvířete, zajistí jeho řádné veterinární ošetření.

V případě nutnosti, vyžadují-li to okolnosti, a za účelem zabránění bolesti nebo utrpení může odesílatel nebo průvodce, v souladu se zvláštními právními předpisy, hospodářské zvíře nutně porazit nebo nechat utratit. Při přepravě jiného než hospodářského zvířete rozhodne o jeho utracení veterinární lékař.

Je zakázáno přepravovat:
- nemocná nebo zraněná zvířata,
- samice nacházející se ve stadiu porodu nebo samice, které porodily před méně než 48 hodinami, anebo samice, které pravděpodobně během přepravy porodí,
- mladé savce, u kterých dosud není úplně zhojen pupek s výjimkou králíků,
- savce, kteří dosud nebyli odstaveni od matky nebo kteří dosud nepřivykli samostatnému přijímání potravy a tekutin, pokud nejsou přepravováni společně s matkou; to neplatí u volně žijících zvířat v případě, kdy může dojít k ohrožení mláděte matkou,

- jeleny, srnce a daňky, kteří mají pokryto paroží lýčím.
Toto ustanovení neplatí pro přepravu zvířat k ošetření veterinárním lékařem, na pokyn veterinárního lékaře k diagnostickým účelům, přepravovaných pro pokusné účely, určených k poražení nutnou porážkou.

Zvířata lze **nakládat a vykládat** pouze způsobem, který jim nezpůsobí utrpení a poškození jejich zdravotního stavu. Odesílatel je povinen pro nakládku zvířat a příjemce pro jejich vykládku zajistit, aby byla používána zařízení jako můstky, rampy nebo lávky která odpovídají požadavkům, které stanoví ministerstvo vyhláškou, a aby nebyla zvířata nakládána, překládána nebo vykládána ve visící poloze, nejde-li o zavěšení kontejneru.

Zvířata nebo kontejnery nesmějí být v dopravních prostředcích přepravovány společně s věcmi, které by mohly nepříznivě ovlivnit jejich pohodu nebo by jim mohly způsobit poškození zdraví nebo utrpení; těmito přepravovanými věcmi se rozumí zejména látky hořlavé nebo dráždivé.

Zvířata nebo kontejnery nesmí být umístěny v prostorech dopravních prostředků, do nichž mají přístup neoprávněné osoby.
Zvířata lze přepravovat pouze v dopravních prostředcích, které jsou konstruovány tak, aby technicky zabezpečily pohodu zvířat, minimalizovaly možnost jejich zranění při přepravě, umožňovaly pravidelnou kontrolu stavu zvířat a jejich pohody a splňovaly technické požadavky a měly vybavení, které stanoví ministerstvo prováděcím právním předpisem.

Dopravní prostředky musí být vybaveny zdrojem světla, včetně světla mobilního, který umožní pravidelnou kontrolu zvířat nebo péči o ně. Během přepravy lze zvířata přivazovat pouze v případě, že jim tím nebude způsobeno nepřiměřené utrpení nebo zranění a zvířata budou moci volně přijímat podávané nápoje a krmivo, zaujímat přirozený postoj, uléhat, ležet, vstávat a stát přirozeným způsobem.
Požadavky na velikost prostoru pro přepravu zvířat v dopravních prostředcích stanoví ministerstvo prováděcím právním předpisem.

Odesílatel v součinnosti s dopravcem musí zajistit, aby při přepravě zvířat byly **dodržovány stanovené přepravní doby a minimální intervaly k napájení a ke krmení** přepravovaných zvířat. Přepravní doba koní, oslů a jejich kříženců, skotu, ovcí, koz a prasat nesmí přesáhnout 8 hodin, s výjimkou letecké přepravy a s výjimkami dále uvedenými.

Přepravní doba může být prodloužena na nezbytně nutnou dobu, pokud dopravní prostředek splňuje požadavky na dostatečné množství steliva, krmiva a vody, je umožněn přístup ke zvířatům, ložný prostor lze větrat a intenzitu větrání je možno přizpůsobit vnitřní i zevní teplotě, k dispozici jsou přenosné přepážky na vytvoření samostatných oddílů a dopravní prostředek je vybaven funkčním zařízením pro doplňování napájecí vody během přepravy.

Pokud jsou splněny uvedené podmínky, jsou intervaly napájení a krmení zvířat, délka přepravy a doby pro odpočinek stanoveny v § 8f, odst. 4 zákona. Je-li to v zájmu přepravovaných zvířat, může být přepravní doba prodloužena o 2 hodiny, přičemž se bere v úvahu zejména blízkost místa určení. Po uplynutí doby přepravy stanovené v odstavci 4 musí být přepravovaná zvířata vyložena, napojena a nakrmena a musí jim být poskytnut odpočinek nejméně po 24 hodin.

Podle počtu a druhu přepravovaných zvířat a podle přepravní doby je odesílatel povinen zajistit, za účelem zabezpečení napájení a krmení zvířat v místech přestávek, **přítomnost dostatečného počtu osob, které zabezpečí nakrmení a napojení zvířat** a péči o ně.

Pokud jsou zvířata přepravována v kontejnerech, je chovatel povinen zajistit kontejnery takových rozměrů, které odpovídají minimálním rozměrům, které stanoví ministerstvo prováděcím právním předpisem. Dále je chovatel povinen zajistit:

- nakrmení a napojení zvířat před nakládkou, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak,
- použití kontejnerů, která zvířata ochrání před nepříznivými vlivy počasí,
- dostatečné množství zdravotně nezávadného krmiva a vody, která neohrožuje zdravotní stav zvířat, v kontejnerech po dobu přepravy zvířat s ohledem na druh a počet přepravovaných zvířat a studenokrevným obratlovcům danému druhu odpovídající přívod vody nebo kyslíku po celou dobu jejich přepravy.

Odesílatel nebo průvodce je povinen zajistit, aby během manipulace s kontejnery nedocházelo k jejich strkání, házení, svrhávání, nárazům, převracení nebo shazování, aby byly kontejnery řádně označeny tak, aby s přepravovanými zvířaty nebylo manipulováno hlavou dolů, aby nebránily větrání nebo u studenokrevných obratlovců okysličování, pokud jsou přepravovány naskládané na sobě nebo vedle sebe, a aby nakládka nebo vykládka probíhala ve vodorovné poloze za účelem zamezení vytékání nebo vypadávání výkalů.

Odesílatel je v součinnosti s dopravcem povinen zabezpečit, aby zvířata byla **přepravována nejkratší cestou a bez zbytečného zdržování** tak, aby doba trvání přepravy byla omezena na minimum a zvířata byla přepravena do místa určení bez zbytečných odkladů. Zásilku zvířat lze zdržet pouze z důvodu nezbytného zajištění péče o zvířata.

Při přepravě koní, oslů a jejich kříženců, skotu, ovcí, koz a prasat mimo území České republiky, nebo pokud předpokládaná doba přepravy zvířat na území České republiky přesáhne 8 hodin, je odesílatel v součinnosti s dopravcem povinen vyhotovit **přepravní plán** cesty. Vzor plánu cesty stanoví ministerstvo prováděcím právním předpisem.

Při zpracování plánu cesty je třeba přihlédnout k délce přepravy, ročnímu období, předpokládané povětrnostní situaci, době trvání přepravy a k místům zastávek. V plánu cesty musí být vyznačena jen místa zastávek schválená příslušným orgánem veterinární správy. Odesílatel nebo průvodce je povinen zajistit, aby zastavení v nich bylo včas oznámeno místně příslušnému orgánu veterinární správy, který kontroluje, zda zvířata jsou schopna pokračovat v přepravě.

Odesílatel je povinen předložit plán cesty příslušnému orgánu veterinární správy tak, aby tento orgán mohl vystavit dokumenty stanovené zvláštním právním předpisem a následně jejich označení vyznačit v plánu cesty. Platný plán cesty musí být potvrzen příslušným orgánem veterinární správy v místě odjezdu.

Plán cesty je během přepravy součástí dokumentů stanovených zvláštními právními předpisy a musí v něm být uvedena všechna místa zastávek a překládek po celou dobu trvání cesty. Odesílatel je povinen

zajistit **náležitosti plánu**, a to aby originál plánu cesty byl řádně vypracován a vyplněn příslušnými osobami v náležitém čase, byl připojen k veterinárnímu osvědčení provázejícímu zásilku po celou dobu cesty, aby průvodce zaznamenal do plánu cesty časy a místa, v nichž byla přepravovaná zvířata během cesty nakrmena a napojena a aby příslušný orgán veterinární správy ověřil v případě, kdy přeprava trvá déle než 8 hodin, plán cesty a skutečnost, že zvířata jsou schopna pokračovat v cestě.

Dozor, zda jsou dodržovány požadavky stanovené v tomto zákoně a předpisech vydaných na jeho základě, provádí orgány veterinární správy tím, že provádí kontrolu:
- dopravních prostředků a v nich přepravovaných zvířat,
- dopravních prostředků a přepravovaných zvířat v místech odjezdu, zastávek, překládky a při příjezdu na místo určení, včetně svodu zvířat,
- údajů ve veterinárním osvědčení a ostatních průvodních dokladech, které zásilku zvířat doprovázejí,
- potvrzení o stanovené kvalifikaci osob provázejících zásilku zvířat.

Kontrola se provádí na vzorku zvířat, jehož velikost je přiměřená počtu přepravovaných zvířat, a může být provedena současně s kontrolami vykonávanými pro jiné účely.

Zjistí-li příslušný orgán veterinární správy v průběhu přepravy, že nejsou nebo nebyla dodržena ustanovení tohoto zákona nebo předpisů vydaných na jeho základě, provede o kontrolním zjištění zápis a požádá dopravce nebo průvodce, aby provedl zákrok, který příslušný orgán veterinární správy pokládá za nezbytný k zajištění pohody přepravovaných zvířat.

V závislosti na okolnostech jednotlivých případů může požadovaný zákrok spočívat v opatření umožňujícím:
- dokončení cesty nebo vrácení zvířete do místa zahájení přepravy zvířete, a to nejkratší a časově nejméně náročnou trasou, pokud požadovaný zákrok nevyvolá zbytečné utrpení zvířete,
- vhodné ustájení zvířete a zajištění péče o ně do doby, než bude zjednána náprava,
- usmrcení zvířete.

Jestliže dopravce nebo průvodce nesplní tyto pokyny příslušného orgánu veterinární správy, nechá příslušný orgán veterinární správy uložená opatření provést na náklady dopravce. Přepravovat zvířata pro

obchodní účely na vzdálenost větší než 50 km může pouze dopravce registrovaný příslušným orgánem veterinární správy.

Pro registraci musí dopravce splňovat **podmínky odborné kvalifikace, bezúhonnosti a potřebné vybavenosti technickým zázemím**. Odbornou kvalifikaci dopravce má osoba, která dosáhla věku 18 let, získala osvědčení o způsobilosti po úspěšném složení zkoušek podle zkušebního řádu a prokázala v rámci zkoušky znalost právních předpisů vztahujících se k činnosti jím vykonávané a praktické zkušenosti zacházení se zvířaty.
Podmínky pro získání **kvalifikace dopravce** pro přepravu zvířat jsou stanoveny vyhláškou č. 193/2004 Sb., o ochraně zvířat při přepravě. Je nutno absolvovat zvláštní odborný kurz, který se uskutečňuje ve specializovaných školících pracovištích. Centrální evidenci dopravců vede Státní veterinární správa, registraci provádějí veterinární správy krajské.

4.3.7 Ochrana hospodářských zvířat

Podle zákona o ochraně zvířat proti týrání je hospodářským zvířetem **zvíře chované pro produkci živočišných produktů**, vlny, kůže nebo kožešin, popřípadě pro další hospodářské nebo podnikatelské účely, zejména skot, prasata, ovce, kozy, koně, osli a jejich kříženci, drůbež, králíci, kožešinová zvířata, zvěř a jiná zvířata ve farmovém chovu a ryby, včetně zvířat produkovaných jako výsledek genetických modifikací nebo nových genetických kombinací.

Ochrana těchto zvířat tedy vychází nejen z obecné ochrany všech živočišných druhů, ale i z jejich užitečnosti pro člověka. Tato ochrana se provádí zejména určením pravidel vhodného chovu a vhodných technologií při něm používaných. *„Pro zachování fyziologických funkcí zvířat a zajištění jejich biologických potřeb jsou důležité nejen prostorové nároky, ale při péči o zvířata je třeba vytvářet podmínky materiálního a nemateriálního charakteru k zabezpečení jejich pohody (welfare)."*[17]

[17] Viz Holečková D., Dousek, J., Podmínky chovu savců volně žijících druhů v zajetí, Doporučení ÚKOZ, MZe, Praha, 2000, str. 7.

Při chovu hospodářských zvířat **je zakázáno**:
- chovat zvíře v izolaci, působí-li mu to utrpení, pokud to nevyžadují zvláštní předpisy.
- chovat zvířata v tak velkých nebo v tak uspořádaných skupinách anebo v takových prostorách, ve kterých jim míra nebo četnost vzájemných útoků působí utrpení, které neumožňují přirozený odpočinek či řádnou péči a ve kterých nemohou uspokojit své potřeby v příjmu potravy a vody anebo jiné potřeby nezbytné pro jejich život a zdraví,
- chovat zvířata trvale ve tmě nebo je ponechat bez náležité doby odpočinku od umělého osvětlení,
- používat takové způsoby nebo postupy plemenitby, které způsobují nebo mohou způsobit zvířeti utrpení nebo zranění,
- chovat zvíře k hospodářským účelům, u něhož lze na základě jeho fenotypu nebo genotypu očekávat, že bude chováno v dalších generacích se škodlivými účinky na jeho zdraví a životní pohodu.

Dále je zakázáno hospodářská zvířata používat k dosažení jiných cílů, včetně nátlakových akcí, nejedná-li se o svody zvířat, veřejná vystoupení nebo použití koní nebo psů příslušným orgánem Policie České republiky nebo obecní policie, při nichž nedochází k utrpení zvířat.

Dojde-li k utrpení nebo jinému poškozování zvířat prokazatelně v důsledku nevhodné technologie, je chovatel povinen tuto technologii upravit nebo změnit.

Hospodářská zvířata dovážená do České republiky ze zemí, které nejsou členskými státy Evropské unie (třetí země), musí být doprovázena osvědčením vystaveným úředním nebo státem pověřeným veterinárním lékařem země původu, v němž se osvědčuje, že se zvířaty bylo zacházeno způsobem přinejmenším rovnocenným způsobu používanému v České republice a v zemích Evropské unie.

Povinnosti při chovu jsou zejména tyto:
V intenzivních chovech je chovatel povinen zabezpečit nejméně jedenkrát denně prohlídku hospodářských zvířat a technologických zařízení a odstranit v nejkratší možné době každou zjištěnou závadu tak, aby nebylo ohroženo zdraví a život zvířat. K zajištění prohlídky

hospodářských zvířat v kterékoli době musí být připraveno stabilní nebo mobilní osvětlení, které umožní důsledné provedení prohlídky.

Chovatel je povinen učinit opatření nezbytná pro zabránění úniku hospodářských zvířat a mít pohotově k dispozici nástroje a pomůcky k okamžitému poskytnutí první pomoci, pomoci při porodu či náhlém onemocnění a vlastnit vyprošťovací nářadí odpovídající druhu chovaných zvířat a používané technologii, zařízení k nakládce a vykládce zvířat, jakož i nástroje k okamžitému omráčení a vykrvení hospodářského zvířete při nutné porážce.

Chovatel je povinen zajistit s ohledem na druh hospodářského zvířete, stupeň jeho vývoje, adaptaci a domestikaci, **životní podmínky** odpovídající fyziologickým a etologickým potřebám hospodářských zvířat tak, aby jim nebylo působeno utrpení a byla zajištěna jejich pohoda v souladu se získanými zkušenostmi a vědeckými poznatky.

Dále musí zajistit dostatečně početný a **odborně způsobilý personál** s takovými teoretickými a praktickými znalostmi o příslušném druhu a kategorii hospodářských zvířat a používaném chovatelském systému, aby byl schopen rozpoznat zjevné příznaky zhoršeného zdravotního stavu hospodářského zvířete, zjistit změny jeho v chování a byl schopen určit, zda celkové prostředí je vhodné k zachování zdraví a pohody hospodářského zvířete.

Hospodářským zvířatům nesmí být podáváno krmivo nebo nápoj způsobem, který vyvolává zbytečné utrpení. Krmiva musí splňovat podmínky stanovené zvláštními právními předpisy.

„Asi nejčastějšími přestupky u chovatelů zvířat jsou nedostatečná nebo zanedbaná výživa a napájení."[18]

Pro zabezpečení podmínek ochrany zvířat každé hospodářské zvíře, na němž se projeví příznaky onemocnění nebo zranění, musí být bez odkladu náležitě ošetřeno v souladu se zvláštními právními předpisy.

Volnost pohybu hospodářského zvířete nesmí být omezována způsobem, který by mu působil utrpení. Ustájení musí zvířatům umožnit bez obtíží uléhat, odpočívat, vstávat a pečovat o povrch svého těla a vidět na ostatní zvířata. Prostor pro ležení musí být pohodlný, čistý a s řádným odtokem tekutých odpadů a nesmí na hospodářská zvířata působit nepříznivě.

[18] Jílek, F., Zákon na ochranu zvířat proti týrání a jeho uplatnění v zemědělské praxi, MZe, Praha, 1999, str. 12.

Pro zajištění pohody a zdraví hospodářských zvířat v intenzivních chovech, pokud větrání závisí na umělém větracím systému, musí být tento zajištěn proti selhání. Všechna další mechanická zařízení musí být pravidelně kontrolována.

Hospodářským zvířatům, která nejsou chována v budovách, se poskytuje přiměřená ochrana před nepříznivými povětrnostními podmínkami, predátory a riziky ohrožujícími jejich zdraví.

Hospodářská zvířata dále musí dostávat potravu vhodného druhu a v dostatečném množství, musí mít přístup k nezávadné vodě a mít možnost přístupu k zařízení pro krmení a napájení tak, aby bylo minimalizováno znečištění krmiva a vody i vyloučeny nepříznivé účinky zápolení o krmivo a vodu.

Hospodářská zvířata musí být chována **s ohledem na druh a věkovou kategorii** nebo hmotnost a další specifické podmínky nároků na jejich ochranu a pohodu podle stanovených minimálních standardů, které stanoví ministerstvo prováděcím právním předpisem.

Zvláštní předpisy platí také pro hospodářská zvířata chovaná podle zásad **tzv. ekologického zemědělství**. *„Péče o hospodářská zvířata v ekologických chovech se řídí především fyziologickými, etologickými a etickými hledisky vyjádřenými Evropskou dohodou o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely a zákony na ochranu zvířat proti týrání. Jsou vyloučeny klecové chovy, trvale vazné ustájení skotu, trvalý chov zvířat v uzavřených prostorách, používání hormonálních látek a jiné hrubé zásahy do přirozeného růstu a vývoje zvířat."*[19]

4.3.8 Ochrana zvířat v zájmovém chovu

Zvířeti v zájmovém chovu je každý povinen zabezpečit přiměřené podmínky pro zachování jeho fyziologických funkcí a zajištění jeho biologických potřeb tak, aby nedocházelo k bolesti, utrpení nebo poškození zdraví zvířete,a učinit opatření proti jejich úniku.

Zvíře nesmí být chováno jako zvíře v zájmovém chovu, jestliže nejsou zabezpečeny přiměřené podmínky pro zachování jeho

[19] Čermák, B., Šoch, M., Ekologické zásady chovu hospodářských zvířat (Studijní zpráva), ÚZPI, Praha, 1997, str. 6.

fyziologických funkcí a zajištění jeho biologických potřeb nebo jestliže se zvíře nemůže adaptovat, přestože tyto podmínky zabezpečeny jsou.
Každý, kdo chová zvíře v zájmovém chovu nebo se ujal toulavého, případně opuštěného zvířete, **odpovídá za jeho zdraví a dobrý stav**; za splnění této povinnosti se považuje i oznámení místa nálezu obci nebo předání toulavého, případně opuštěného zvířete do útulku.
Je zakázáno chovat zvířata v zájmových chovech, jestliže chovatel nebo občan vytvořil takové podmínky chovu, že v dalších generacích zvířat na základě dědičnosti budou zvířatům chybět části těla nebo orgány nebo budou-li orgány zvířat funkčně nezpůsobilé anebo znetvořené.

Zvíře v zájmovém chovu **nesmí být prodáno nebo darováno** osobě:
- mladší 15 let bez souhlasu jejích rodičů nebo jiné osoby mající k uvedené osobě mladší 15 let rodičovskou odpovědnost,
- která byla pravomocným rozhodnutím soudu zbavena způsobilosti k právním úkonům,
- jíž byla pravomocným rozhodnutím soudu způsobilost k právním úkonům omezena, bez souhlasu jejího opatrovníka.

Nebezpečný druh zvířete může chovat pouze osoba starší 18 let. K zájmovému chovu jedince nebo skupiny nebezpečného druhu zvířat je třeba povolení orgánu veterinární správy, příslušného podle místa chovu zvířete.

Povolení k chovu nebezpečných druhů zvířat se vydává na tři roky a může být na písemnou žádost prodlouženo. Příslušný orgán veterinární správy, který povolení vydal, je povinen alespoň jednou za rok provádět dozor nad dodržováním podmínek chovu.

Právnická nebo fyzická osoba, která na základě živnostenského oprávnění chová zvířata určená pro zájmové **chovy pro účely obchodu** s nimi, s těmito zvířaty obchoduje nebo provozuje jezdeckou firmu nebo povoznictví, anebo chová zvířata pro cirkusová nebo veřejná vystoupení, je povinna nejpozději 30 dnů před zahájením nebo ukončením podnikání **oznámit výkon živnosti**, druhy a počty zvířat příslušné krajské veterinární správě a současně je povinna doložit, jakým způsobem bude zabezpečena péče o zvířata, jejich zdraví a pohodu v případě zahájení činnosti.

Zjistí-li příslušný orgán veterinární správy závažné nebo opětovné porušení povinností této osoby stanovených tímto zákonem, může podat návrh příslušnému živnostenskému úřadu, aby živnostenské oprávnění zrušil nebo provozování pozastavil.

Právnická nebo fyzická osoba, která obchoduje se zvířaty pro zájmové chovy, je dále povinna vést evidenci o nakoupených a prodaných zvířatech včetně dokladů o původu zvířete a uchovávat ji po dobu tří let.

Obec může k **regulaci populace toulavých a opuštěných zvířat** provést:

- informační, osvětové a jiné účelově cílené preventivní aktivity zaměřené na prohloubení odpovědného chování člověka k zvířatům, zejména k zvířatům v lidské péči,
- finanční nebo jiné zvýhodnění osob, které se ujaly péče o toulavé nebo opuštěné zvíře, zejména psa nebo kočku,
- trvalé označování všech psů v obci prostředky, které způsobují při aplikaci jen mírnou nebo přechodnou bolest, zejména tetování nebo identifikace čipem, a evidenci jejich chovatelů,
- odchyt toulavých a opuštěných zvířat,
- podporu činnosti k uskutečnění regulace populace omezováním nekontrolovaných zdrojů potravy a neplánovaného rozmnožování psů a koček podporováním jejich sterilizace.

Tato opatření stanoví obec **obecně závaznou vyhláškou.**

Ochrana zvířat v zájmových chovech je oblastí ochrany zvířat, se kterou se většina občanů ztotožní nejsnáze, protože mnozí mají zkušenosti s chovem domácích zvířat. Proto by ale tato oblast neměla být veřejností vnímána, byť možná nevědomě, jako ta jediná důležitá. *„Lidé mají sklon se o psy více starat, protože s nimi mají obecně více zkušeností jako se svými společníky, ale i jiná zvířata mohou trpět stejně jako psi."*[20]

4.3.9 Ochrana volně žijících zvířat

[20] Singer, P., Osvobození zvířat, Práh, Praha, 2001, str. 44.

Volně žijícím zvířetem je zvíře druhu, jehož populace se udržuje v přírodě samovolně, a to i v případě jeho chovu v zajetí. Zákon zejména zakazuje některé způsoby lovu zvěře.[21]

Je **zakázáno odchytávat nebo usmrcovat volně žijící zvíře**:

- pomocí oka, tlučky, sítě, smyčky, pytláckého oka, harpuny nebo čelisťových pastí anebo pomocí obdobně zkonstruovaného zařízení,
- pomocí jedovatých návnad a jedů v jakýchkoliv formách včetně plynování, nejde-li o případ podle § 14 odstavce 2 zákona, tedy o deratizaci nebo odchyt podle zvláštních předpisů,
- do jestřábích košů a pomocí lepu,
- pomocí výbušnin,
- pomocí luků a samostřílů,
- pomocí elektrického proudu,
- pomocí poloautomatické nebo automatické zbraně se zásobníkem schopným pojmout více než 2 náboje, vyjma případů bezprostředního ohrožení člověka zvířetem,
- pomocí zbraně s hledím pro střelbu v noci, s elektronickým hledím apod.,
- pomocí letadla nebo motorového vozidla,
- pomocí zvuku magnetofonu nebo podobného zařízení, mimo zařízení používaných v souladu se zvláštními právními předpisy,
- pomocí zrcadla nebo jiného oslňujícího zařízení,
- pomocí zdroje umělého osvětlení a zařízení pro osvětlení terčů,
- pomocí formalínových nebo lepících pastí,
- pomocí zvířat použitých jako živá návnada.

Deratizace, odchyt a usmrcování volně žijících zvířat patřících mezi škodlivé organismy se řídí zvláštními právními předpisy. (Zejména veterinární zákon a zákon o ochraně veřejného zdraví.)
Provozovatel odchytových zařízení je musí provozovat tak, aby odchycená zvířata nebyla týrána.

Zákaz odchytu do sítí se nevztahuje na odchyt savců nebo ptáků za účelem zazvěřování honiteb, ptáků za účelem ornitologického výzkumu, na odchyt zvířete drženého v zajetí anebo na odchyt toulavého nebo opuštěného zvířete. Zákaz se dále nevztahuje na odchyt ryb v rybářských revírech, který provádí uživatel revíru.

[21] Viz též zák. č. 449/2001 Sb., o myslivosti.

Je **zakázán odchyt jedinců druhů původních, volně žijících** na území České republiky, pro chov ve farmovém chovu, zájmovém chovu nebo chovu, jehož cílem je domestikace.

Každý, kdo se ujal péče o jedince volně žijícího druhu zvířat, který není v důsledku zranění nebo z jiných okolností schopný existence ve volné přírodě, je odpovědný za jeho zdraví a stav a je povinen zajistit o něj péči; za takovou péči se považuje i oznámení místa nálezu obci nebo předání zvířete do záchranné stanice, anebo pokud se jedná o zvěř, mysliveckému hospodáři.

Je **zakázáno provozovat mobilní zařízení typů pojízdných zvěřinců, exotarií, terárií a akvárií**, v nichž jsou jedinci volně žijících druhů umístěni převážně v prostoru dopravního prostředku, s výjimkou zvířat, se kterými je pracováno v cirkusové manéži.

Dále je zakázáno u nově narozených primátů, ploutvonožců, kytovců, vyjma delfinovitých, nosorožců, hrochů nebo žiraf provádět zvláštní způsob výcviku pro přípravu a provedení triků nebo výkonu v cirkuse, divadelním a varietním představení, filmu, televizním programu nebo podobném veřejném představení (drezúra), s výjimkou cílených pohybových aktivit zvířat, v zoologických zahradách a k těmto účelům s nimi vstupovat na území ČR. Další pravidla ochrany volně žijících zvířat jsou obsažena v zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, který upravuje zejména problematiku ochrany zvláště chráněných živočišných druhů.

Důležitým mezinárodněprávním dokumentem v této oblasti je Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy živočichů a rostlin, známá pod angl. zkratkou **CITES**, která stanoví pravidla k mezinárodní regulaci obchodů s volně žijícími živočichy a která je závazná také pro Českou republiku.

4.3.10 Orgány ochrany zvířat

Orgány ochrany zvířat podle zákona jsou:
- Ministerstvo zemědělství,
- Ústřední komise pro ochranu zvířat,
- orgány veterinární správy,

- ústřední orgány státní správy a Akademie věd České republiky, pokud do okruhu jejich působnosti spadá předmět činnosti právnických a fyzických osob, které provádějí pokusy na zvířatech,
- Ministerstvo vnitra a Ministerstvo obrany v rámci své působnosti,
- obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- ve vymezeném rozsahu obce.

Ministerstvo zemědělství je nejvýše postaveným orgánem, který má na starosti ochranu zvířat proti týrání. Mimo jiné stanoví hlavní úkoly na úseku ochrany zvířat a organizuje, řídí a kontroluje jejich plnění, řídí výkon státní správy na úseku ochrany zvířat, a spolupracuje s ostatními ústředními orgány státní správy, Akademií věd České republiky, vysokými školami a nevládními organizacemi, které sv oboru působí. Navíc též schvaluje statut a jednací řád specializovaného podřízeného orgánu, kterým je Ústřední komise pro ochranu zvířat.

Ústřední komise pro ochranu zvířat
Je nejvýznamnějším specializovaným orgánem v oblasti ochrany zvířat proti týrání. Doporučuje opatření a koordinuje plnění úkolů na úseku ochrany zvířat.
Komisi zřizuje, jejího předsedu a členy jmenuje a odvolává ministr zemědělství po dohodě s ministrem životního prostředí z odborníků navržených příslušnými státními orgány, Společností pro vědu o laboratorních zvířatech a občanskými sdruženími, které se podílejí na plnění úkolů ochrany zvířat.

Ústřední komise zejména projednává, koordinuje a kontroluje **plnění úkolů ochrany volně žijících zvířat, hospodářských a pokusných zvířat,** zvířat v zájmových chovech a zvířat v zoologických zahradách a předkládá příslušným státním orgánům návrhy na nezbytná opatření. Také vede většinu agendy týkající se pokusů na zvířatech. Vede ústřední evidenci počtu pokusných zvířat, stanovuje podmínky pro akreditaci uživatelských zařízení a pro vydání osvědčení pro chovná zařízení a dodavatelská zařízení.
Rozhoduje též o udělení, nebo odnětí osvědčení chovným nebo dodavatelským zařízením nebo akreditace uživatelským zařízením, a to

i na základě řízení zahájeného z vlastního podnětu, schvaluje z hlediska dodržování zákona řády ochrany zvířat při chovu, svodu nebo veřejném vystoupení, vydává písemné vyjádření ve schvalovacím řízení zoologických zahrad a plní další povinnosti podle zákona.

Pro plnění těchto úkolů komise vytváří jako své pracovní orgány výbory pro ochranu hospodářských zvířat, volně žijících zvířat, zvířat v zájmových chovech a pokusných zvířat.

Orgány veterinární správy

Krajské veterinární správy mimo jiné vykonávají dozor nad dodržováním povinností uložených chovatelům a ostatním fyzickým a právnickým osobám, povolují užití jiných postupů utrácení zvířat, vydávají, mění nebo odnímají rozhodnutí o povolení chovu nebezpečných druhů zvířat, a to jedinců i skupin. Také stanovují veterinární podmínky pro provádění pokusů na zvířatech, na základě kontrolního zjištění ukládají nápravná opatření chovatelům a ostatním fyzickým a právnickým osobám, podávají podněty obecním úřadům k projednávání přestupků a správních deliktů vyplývajících z porušení povinností uložených zákonem o ochraně zvířat proti týrání.

Státní veterinární správa zpracovává a realizuje program ochrany zvířat, vykonává dozor nad dodržováním povinností stanovených zákonem o ochraně zvířat proti týrání a obecně závaznými právními předpisy vydanými na jeho základě v případech, kdy si to vyhradí. Také spolupracuje na úseku dozoru nad ochranou zvířat s orgány ochrany zvířat Rady Evropy, Evropského společenství a třetích zemí a na vyžádání jim poskytuje příslušné informace, vede centrální evidenci dopravců zvířat, vede a zveřejňuje informace o programu ochrany zvířat, v oboru ochrany zvířat a péče o jejich pohodu organizuje odbornou přípravu a celoživotní vzdělávání úředních veterinárních lékařů a dalších specializovaných pracovníků.

Ministerstvo vnitra a Ministerstvo obrany

Úkoly orgánů ochrany zvířat provádějících dozor nad dodržováním tohoto zákona a právních předpisů vydaných k jeho provedení v oboru působnosti při chovu a využití zvířat pro účely Ministerstva obrany a

Ministerstva vnitra plní příslušné orgány těchto ministerstev. Ty též o nich poskytují informace Státní veterinární správě a ústřední komisi.

Příslušné státní orgány vydávají právnickým a fyzickými osobám na základě vyjádření odborných komisí povolení k použití pokusných zvířat pro projekty základního výzkumu, vyhledávacího výzkumu, testací, bezpečnostních záruk a výuky pro uživatelská zařízení uvedená v projektu pokusů. Vedou též evidenci o počtu a druzích zvířat použitých pro pokusné účely a pravidelně uveřejňují ve stanoveném rozsahu statistické údaje o použití pokusných zvířat.

Příslušnými státními orgány jsou v tomto případě ústřední orgány státní správy, pokud do jejich působnosti spadá předmět činnosti právnických a fyzických osob provádějících pokusy na zvířatech.
Proti rozhodnutí tohoto příslušného státního orgánu lze podat do 15 dnů námitky k Ústřední komisi pro ochranu zvířat, která rozhoduje s konečnou platností.

Obce
Obec může zřizovat, provozovat a rušit útulky pro zvířata, může **obecně závaznou vyhláškou** upravit pravidla pro pohyb psů na veřejném prostranství a vymezit prostory pro volné pobíhání psů.
Obecní úřady obcí s rozšířenou působností projednávají přestupky na úseku ochrany zvířat, projednávají správní delikty podle zákona, provádějí zvláštní opatření podle zákona v součinnosti s příslušným orgánem Policie České republiky a plní další úkoly v ochraně zvířat stanovené zákonem o ochraně zvířat proti týrání a zvláštními právními předpisy, není-li příslušný jiný orgán ochrany zvířat.[22]
Pracovníci orgánů ochrany zvířat pověření výkonem dozoru nad dodržováním povinností stanovených tímto zákonem a obecně závaznými právními předpisy vydanými na jeho základě a posuzovatelé zařízení při akreditačním řízení
a) jsou oprávněni:
- vstupovat do chovných, dodavatelských a uživatelských zařízení, do objektů, v nichž je prováděna obchodní činnost se zvířaty, do objektů a na místa, kde se konají svody zvířat nebo veřejná vystoupení anebo kde jsou provozovány útulky pro zvířata, do

[22] Na území hlavního města Prahy plní úkoly příslušný úřad městské části hlavního města Prahy

objektů chovatelů, v nichž jsou chována zvířata, a do objektů, v nichž jsou zvířata porážena,
- vyžadovat od chovatelů potřebné doklady, informace, věcnou osobní a jinou pomoc nezbytnou k výkonu své činnosti;

b) jsou povinni:
- šetřit práva a právem chráněné zájmy kontrolovaných osob,
- zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech tvořících předmět obchodního a služebního tajemství, o kterých se dozvěděli při výkonu dozoru,
- prokazovat svou totožnost služebním průkazem nebo pověřením k provedení kontroly vydaným příslušným orgánem ochrany zvířat,
- pořizovat protokol o zjištěných skutečnostech.

Pověřen výkonem dozoru může být pouze odborný pracovník s vysokoškolským vzděláním veterinárního směru, který získal osvědčení o způsobilosti po úspěšném složení zkoušek podle zkušebního řádu a prokázal v rámci zkoušky znalost právních předpisů vztahujících se k činnosti jím vykonávané. Zkušební řády schvaluje na návrh ústřední komise ministerstvo a zkoušky provádí ústřední komise.

4.4. Právní odpovědnost na úseku ochrany zvířat proti týrání

4.4.1 Správněprávní odpovědnost

Stejně jako řada jiných zákonů nejen z oblasti práva životního prostředí upravuje také zákon na ochranu zvířat proti týrání dva druhy deliktů – jednak správní delikty fyzických osob-podnikatelů a právnických osob a dále přestupky fyzických osob. U správních deliktů jsou upraveny pouze dvě zvláštní skutkové podstaty, u přestupků je výčet skutkových podstat značně širší. U obou druhů deliktů existuje zbytková skutková podstata spočívající v porušení jiné povinnosti stanovené zákonem na ochranu zvířat proti týrání či předpisy vydanými na jeho základě.

Správního deliktu na úseku ochrany zvířat proti týrání se dopustí fyzická osoba, která je podnikatelem, nebo právnická osoba, která

a) ztěžuje nebo maří výkon dozoru prováděného příslušným orgánem ochrany zvířat,
b) propaguje týrání zvířat,
c) poruší jinou povinnost stanovenou tímto zákonem a obecně závaznými právními předpisy vydanými na jeho základě.

Sankcí je v tomto případě pokuta nebo zákaz činnosti a to pokuta do výše 100 000 Kč, případně za hrubé porušení uvedených povinností až 500 000 Kč. Lze také současně uložit trest zákazu činnosti až na dobu 5 let. Hrubým porušením povinnosti se rozumí porušení povinnosti, jehož se dopustila fyzická osoba, která je podnikatelem, nebo právnická osoba opakovaně nebo soustavně anebo ve vztahu k více jedincům zvířat, anebo porušením povinnosti, jejíž porušení způsobilo týrání, utýrání, nebo jiný závažný a trvalý následek na zdraví zvířete.

Při **stanovení výše pokuty** se přihlédne zejména k závažnosti, způsobu, době trvání a následkům protiprávního jednání. Uložení pokuty je možné ve dvou lhůtách – subjektivní- do jednoho roku ode dne, kdy se příslušný orgán o porušení povinnosti dozvěděl a objektivní- nejvýše do tří let. Výnos pokut je příjmem obcí. Uložení sankce je v tomto případě obligatorní, tj. dojde-li úřad ke zjištění, že došlo k porušení povinnosti, zahájí příslušný orgán správní řízení z moci úřední.

Přestupku na úseku ochrany zvířat proti týrání se dopustí fyzická osoba, která:
a) provádí bez povolení pokusy na zvířatech,
b) chová jedince nebezpečného druhu zvířat bez povolení podle § 13 odst. 5 až 8 zák.,
c) poruší jinou povinnost stanovenou tímto zákonem a obecně závaznými právními předpisy vydanými na jeho základě,
d) trpí týrání zvířat nezletilými nebo nesvéprávnými osobami, za které odpovídá,
e) provádí nebo propaguje týrání zvířat.
Sankcí v případě porušení povinnosti je v tomto případě pokuta, případně zákaz činnosti. Za přestupek podle odstavce 1 písm. c) nebo d) lze uložit pokutu do výše 20 000 Kč, za přestupek podle odstavce 1

písm. a), b) nebo e) lze uložit pokutu do výše 30 000 Kč nebo zákaz činnosti až na 2 roky.

Dále je významnou pravomocí příslušných orgánů možnost **ukládat nápravná opatření**. Zákon tuto možnost uvádí bez konkrétních detailů pro orgány veterinární správy pro případ nedostatků zjištěných při kontrole.

Samostatně je dále v § 28a upravena pravomoc obecních úřadů obcí s rozšířenou působností ukládat tzv. zvláštní opatření. Ta jsou ukládána správním rozhodnutím na návrh krajské veterinární správy. Mezi tato opatření patří možnost:

a) nařídit a zajistit umístění týraného zvířete do náhradní péče, vyžaduje-li to jeho zdravotní stav, nebo pokud je opakovaně týráno,

b) nařídit chovateli zajistit opatření ke snížení počtu hospodářských zvířat včetně jejich usmrcení v souladu s tímto zákonem, dochází-li k jejich týrání,

c) nařídit chovateli pozastavení činnosti, při které dochází k týrání zvířat, a to do doby odstranění závad.

Odvolání proti těmto rozhodnutím nemá odkladný účinek. Náklady spojené s provedením zvláštního opatření hradí chovatel, kvůli jehož jednání bylo nařízeno.

4.4.2 Trestněprávní odpovědnost

Týrání zvířat je vedle správního trestání postihováno také v oblasti trestněprávní. Zde, stejně jako ve všech dalších oblastech, platí, že trestní právo je ultima ratio a uplatňuje se až tam, kde není možné pachatele postihnout jiným způsobem. V roce 1991 byla do trestního zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, vložena ustanovení postihující týrání zvířat. Ze systematického hlediska je zákonodárce zařadil do hlavy páté TZ mezi zákony hrubě narušující občanské soužití.

Objektem trestného činu týrání zvířat podle § 203 TZ je zájem na ochraně zvířat v souladu s preambulí zákona na ochranu zvířat proti týrání. Pokud týrání zvířete vzbudilo veřejné pohoršení, je dotčen i veřejný pořádek. **Předmětem útoku** je zvíře, kterým rozumíme

obratlovce mimo člověka. Týrání jiných zvířat může být pouze přestupkem.

Jednání spočívá v týrání zvířete ve smyslu § 4 zák. č. 246/1992 Sb. Zpravidla jde o působení bolesti nebo utrpení, typicky po delší dobu nebo opakovaně. Objektivní stránka zahrnuje dvě samostatné základní skutkové podstaty (§ 203 odst. 1, odst. 2) a kvalifikovanou skutkovou podstatu v odst. 3, která přísněji trestá toho, kdo shora uvedené jednání spáchá veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném.

První **základní skutková podstata** kriminalizuje jednání pachatele, který týrá zvíře, ačkoli byl za podobný přestupek v posledním roce postižen nebo v posledních dvou letech odsouzen. Zvláštností objektivní stránky tohoto trestného činu je v případě týrání zvířete speciální, časově omezená recidiva. Obdobným přestupkem se v této souvislosti rozumí nejen trestný čin týrání zvířat podle § 203, ale také trestný čin poškozování cizí věci podle § 257, pokud byl spáchán týráním zvířete.

Musí se jednat o pravomocné odsouzení bez ohledu na to, zda byl rozsudek vykonán. K odsouzení musí dojít v posledních dvou letech předcházejících spáchání tohoto skutku. Nesmí se taky jednat o odsouzení, ohledně něhož se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen.

Druhá základní skutková podstata postihuje jednání záležející v tom, že pachatel utýrá zvíře. Utýráním zvířete je každé usmrcení zvířete způsobem, který působí nepřiměřenou bolest, popřípadě jehož smrti předchází vystavení bolesti či šokujícím prožitkům.

Pachatelem může být kdokoli, tj. kterákoli fyzická osoba. Jedná se o trestný čin úmyslný. Může být spáchán jak úmyslem přímým, tak eventuálním. Skutková podstata je tedy naplněna, pokud pachatel věděl, že svým skutkem, resp. skutky způsobí porušení zájmu chráněného trestním zákonem a toto porušení chtěl způsobit, popřípadě s tím byl srozuměn.

Je možný také **jednočinný souběh s trestným činem poškozování cizí věci** podle § 257 TZ. Ten se na tuto problematiku vztahuje v případě, kdy předmětem útoku je zvíře, které je v českém právním řádu

považováno za věc a tedy předmět vlastnických práv. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo zničí, poškodí nebo učiní věc neupotřebitelnou. Zničením je úplné znehodnocení věci (v tomto případě usmrcení zvířete), poškození je částečné znehodnocení věci (zranění zvířete).

Učiněním věci neupotřebitelnou není narušena hmotná podstata věci, neupotřebitelnost se posuzuje s ohledem na účel, k němuž věc slouží. Může se jednat např. o vypuštění zvířete z klece do přírody apod. Hodnota věci není v tomto případě rozhodující, o trestný čin se jedná, byla-li způsobena škoda nikoli nepatrná. Nedávný prozatím neúspěšný vládní návrh nového trestního zákona zpracovaný v kolektivu pod vedením p. Zdeňka Šámala předpokládá vytvoření nové hlavy TZ pod názvem Trestné činy proti životnímu prostředí, kam je zařazen i trestný čin týrání zvířat.

Návrh je **výrazně přísnější** než současná právní úprava. U skutkové podstaty podle písm. a) § 203 prodlužuje lhůtu, jež je podmínkou trestnosti, z jednoho roku na tři léta. V případě utýrání zvířete se horní hranice u trestu odnětí svobody zvyšuje o jeden rok. Znakem kvalifikovaných skutkových podstat je uvážené a s rozmyslem provedené vykonání činu, spáchání veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném, nebo spáchání zvlášť surovým a trýznivým způsobem.

Trestní sazba je u těchto kvalifikovaných trestných činů stanovena na šest měsíců až tři léta. Pachatel, jež se trestného činu dopustí na větším počtu zvířat (co se tímto pojmem rozumí, návrh nestanoví, pravděpodobně bude upřesněno až judikaturou), bude potrestán trestem odnětí svobody na jeden rok až pět let. **Zákon navíc počítá s úpravou nedbalostního trestného činu „Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti“**, což je závažná mezera v současné úpravě.

Tohoto trestného činu se dopustí, kdo z hrubé nedbalosti zanedbá povinnou péči o zvíře, které vlastní, nebo o něž je povinen se starat, a způsobí mu tím smrt nebo trvalé následky na zdraví. Kvalifikovanou skutkovou podstatou je opět spáchání trestného činu na více zvířatech. Celkově lze soudit, že tento návrh, bude-li přijat a uveden do praxe, v oblasti trestněprávní ochrany zvířat představuje oproti současné právní úpravě velký krok kupředu a přizpůsobení českého trestního práva v této oblasti nejmodernějším právním řádům.

4.4.3 Občanskoprávní odpovědnost

V českém občanském právu není pojem „věci" v právním smyslu přesně definován. § 118 zák. č. 40/1964 Sb., Občanského zákoníku se omezuje pouze na konstatování, že předmětem právních vztahů jsou věci, a pokud to jejich povaha připouští, práva nebo jiné majetkové hodnoty. Mezi charakteristiky věci patří, že se musí jednat o hmotné předměty (res corporales), které jsou ovladatelné a užitečné, tedy slouží potřebám lidí.[23] Ovladatelnost, jako i užitečnost je nutné posuzovat objektivně, nezáleží tedy na tom, zda je dotyčná věc momentálně ovladatelná nebo užitečná svému vlastníkovi, ale zda je v mezích lidských možností ji takto využívat. Pod věci podle předchozí definice jsou zahrnována i **živá zvířata, která jsou tak předmětem občanskoprávních vztahů** stejně jako neživé předměty. To se vztahuje především na právo vlastnické, stejně jako na související právo závazkové (obligační).

Vlastnické právo je již od římských dob považováno za určitý soubor dílčích práv, zejména oprávnění věc držet (ius possidendi), užívat (ius utendi), požívat, tedy brát z ní užitek, v této věci kupříkladu u hospodářských zvířat (ius fruendi) a především s ní nakládat (ius disponendi), čehož nejvýznamnější složkou je právo věc zcizit a a převést ji na jinou osobu, ať už bezúplatně nebo nikoli.
Vlastnickému právu jako jednomu ze základních občanských a lidských práv je poskytována v českém právním řádu velmi **silná ochrana**, a to i na ústavní úrovni. *„Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu."*[24]Článek 36 listiny základních práv a svobod zaručuje každému možnost domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu. To se vztahuje i na právo vlastnické a práva související.

Občanské právo chrání vlastnické právo několika různými prostředky. Jsou to především ochrana orgánem státní správy *(„Došlo-li ke zřejmému zásahu do pokonného stavu, lze se domáhat ochrany u příslušného orgánu státní správy.")*[25], dále ochrana svépomocí *(„Jestliže hrozí neoprávněný zásah do práva bezprostředně, může ten,*

[23] Knapp, V., Knappová, M., Švestka, J. a kol., Občanské právo hmotné, sv. 1., Aspi Publishing, Praha, 2002, str. 225.
[24] Listina základních práv a svobod, čl. 11.
[25] Zák. č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, § 5

kdo je takto ohrožen, přiměřeným způsobem zásah sám odvrátit.")[26]a konečně **ochrana soudní** *(„Vlastník má právo na ochranu proti tomu, kdo do jeho vlastnického práva neoprávněně zasahuje.")*[27].
Ochrana práva vlastníka k věci, v tomto případě ke zvířeti, poskytovaná orgánem státní správy má charakter ochrany posledního pokojného stavu a ve vztahu k ochraně soudní plní spíše funkci ochrany předběžné.
Svépomoc lze označit za krajní prostředek k ochraně subjektivních práv. Kvůli snadné zneužitelnosti tohoto institutu je jeho uplatnění vázáno na splnění všech předpokladů uvedených v zákoně, tedy především bezprostředně hrozícího neoprávněného zásahu do práva.

Největší a nejdůležitější kapitolou občanskoprávní ochrany práv ke zvířatům je potom ochrana soudní. Ta se v oblasti vlastnických práv ke zvířatům uskutečňuje zejména **prostřednictvím několika specifických druhů žalob** náležejících vlastníku věci, které jsou známy již od dob římského práva. Těmito žalobami jsou žaloba na náhradu škody, žaloba na vydání věci *(actio reivindicatio)* a žaloba zápůrčí *(actio negatoria)*. Tyto žaloby může vlastník nebo oprávněný držitel věci, tedy i zvířete použít proti tomu, kdo mu neoprávněně zasahuje do jeho vlastnických práv. Jako poškozený se může vlastník zvířete domáhat ochrany svých práv pomocí žaloby na náhradu škody kupříkladu v situaci, bylo-li jeho zvíře zabito nebo jinak poškozeno. Obdobně se lze domáhat náhrady škody z bezdůvodného obohacení, získala-li žalovaná strana věc bez řádného právního důvodu. Stejně jako na jakoukoli jinou věc lze i na zvíře uplatnit také žalobu na určení vlastnictví.

Žalobou na vydání věci se její vlastník, ať už fyzická nebo právnická osoba, domáhá soudní ochrany proti tomu, kdo mu ji bez právního důvodu zadržuje, brání mu tak ve výkonu vlastnického práva a věc odmítá vydat. Aktivní legitimaci, tedy možnost podat tento druh žaloby má vlastník věci, popřípadě kterýkoli z jejích spoluvlastníků. Je-li věc ve společném vlastnictví manželů, je oprávněn kterýkoli z nich. Žalobce musí své vlastnické právo vždy dokázat. Pasivní legitimaci má u žaloby na vydání věci ten, kdo vlastníkovu věc neoprávněně zadržuje a zárveň ji má fakticky u sebe. Žalovaný se tak může žalobě úspěšně

[26] Zák. č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, § 6
[27] Zák. č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, § 126

bránit, pokud prokáže, že věc má u sebe na základě věcného práva (kupříkladu zástavního nebo zadržovacího) anebo na základě závazku (smlouvy o výpůjčce apod.).

Stejně významnou žalobou je také **žaloba zápůrčí** (negatorní). Tou se vlastník, popřípadě kterýkoli ze spoluvlastníků věci nebo kterýkoli z amnželů, je-li věc (a tedy i zvíře) v jejich společném jmění může domáhat zdržení se všech neoprávněnýc zásahů do vlastnického práva. Z praxe se nabízí kupříkladu situace, kdy je zvíře druhou osobou opakovaně vzato vlastníkovi z kontroly, popřípadě jsou hospodářskému zvířeti bez souhlasu vlastníka odebírány hmotné produkty (vlna, mléko atd.).

Velmi významnou roli v občanskoprávní ochraně zvířat plní ale především institut **odpovědnosti za škodu**. Ten je obecně upraven v § 420 a § 420a Občanského zákoníku. V případě, že dojde k týrání nebo utýrání zvířete, může se jeho majitel domáhat náhrady vzniklé finanční škody podle těchto ustanovení. Základní normou § 420 je, že *„Každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti"*. Mezi nutné pomínky naplnění odpovědnosti za škodu v tomto případě patří protiprávnost úkonu, vznik škody, příčinná souvislost mezi nimi a zavinění. Jsou-li tyto znaky naplněny, vzniká odpovědnost za škodu bez dalšího a případné rozhodnutí soudu má ve věci jen deklaratorní charakter. **Protiprávnost úkonu** ve výše uvedeném smyslu může potom spočívat jak v porušení právní povinnosti vyplývající ze smlouvy, tak ze zákona. V případě týrání zvířat jde typicky pouze o porušení povinnosti vyplývající ze zákona.
Podle následujícího ustanovení § 420a každý odpovídá za škodu, kterou způsobil jinému provozní činností. O škodu způsobenou provozní činností se mimo jiné jedná, byla-li způsobena samotnou činností, která má provozní povahu, nebo věcí použitou při činnosti, fyzikálními, chemickými nebo biologickými vlivy provozu na okolí. Ve vztahu k týrání zvířat by se tak mohlo jednat například o situaci, kdy při provozní činnosti uniknou do ovzduší nebo vod nebezpečné látky, které způsobí úhyn nebo zdravotní poškození zvířete nebo zvířat. Odpovědnosti za škodu se v takovém případě může ten, kdo ji způsobil zprostit pouze tehdy, pokud prokáže, že škoda byla způsobena

neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného.

Část 5. Problematika pokusů na zvířatech

5.1 Obecný úvod do problému

„Mezi desítkami milionů provedených pokusů lze považovat za přínosné pro lékařský význam jen několik z nich. Obrovská množství zvířat se používají na univerzitních katedrách lesnictví nebo psychologie; mnohá další na komerční účely, jako je testování nových kosmetických výrobků, šamponů, potravinářských barviv a jiných nepodstatných výrobků."[28] Asi málokterá oblast vztahu lidí a zvířat vzbuzuje tolik protichůdných názorů jako oblast pokusů na zvířatech. Najdou se mezi námi idealisté, kteří je a priori odmítají jako neetické a zcela nepřijatelné, stejně jako ryzí pragmatici, kteří je omlouvají nutností vědeckého pokroku. Naprostá většina lidí ovšem na věc nemá vyhraněný názor a z nechuti si ho vytvořit nebo i z lhostejnosti zavírá před tímto problémem oči. Realita je totiž mnohdy velmi drastická.

„Pokusné zvíře - kočka – je pomocí zvláštního přístroje zbavena jakékoliv možnosti pohybu. Je jí oholena hlava, jodovou tinkturou je naznačen kruh na lebce. Elektrickou pilkou je odstraněna horní část lebeční kosti a odhalen mozek. To je začátek dlouhé řady pokusů, v jejichž průběhu je poškozován mozek různými způsoby, odnímány oči zvířete a prováděny zásahy na míše."[29] Takovýto zákrok je jistě vnímán s odporem u naprosté většiny lidí. Tatáž veřejnost ale s vděčností

[28] Singer, P., Osvobození zvířat, Práh, Praha 2001, str. 53.
[29] Schär-Manzoli, M., Holocaust, Pokusy na zvířatech ve Švýcarsku, 150 protokolů, AG STG-ATRA, Nadace Spisovatelé za práva zvířat, Praha, 1996, str. 11.

přijímá výsledky podobných pokusů ve formě moderních postupů v lékařství, nových neurologických poznatků anebo nových farmaceutických preparátů.

Z tohoto hlediska je možno dívat se na utrpení a smrt pokusných zvířat jako na užitečné trápení, které pomohlo lidstvu. Takové hodnocení ale akcentuje problém mnohem hlubší. Toto etické zdůvodnění pokusů totiž spočívá v automatickém přijímání nadřazenosti člověka nad zvířetem a lidského zájmu nad zájmem zvířecím. Je to **etický problém,** který nelze snadno vyřešit a je asi přirozené, že člověk dává přednost přežití příslušníků vlastního biologického druhu před příslušníky druhů jiných. Stejně se ostatně v jiných situacích chovají příslušníci všech zvířecích druhů.

Z tohoto pohledu je tak problematika zdůvodnění a ospravedlnitelnosti pokusů na jiných živých bytostech podstatně méně racionální a mnohem více pudová a biologicky podmíněná, než by si člověk chtěl uvědomovat.

Historie užití zvířat k pokusným účelům sahá až k samým počátkům medicíny ve starém Řecku. Již nejslavnější lékaři antické doby, Hippokrates a Galenos používali podle dochovaných záznamů pokusy na živých zvířatech, zejména prasatech, psech a opicích. Předmětem poznání tehdy byla především fyziologie.

V období středověku bylo v této oblasti dosaženo jen mizivých pokroků, o to větší změny nastaly v období renesance. S všeobecným vzestupem zájmu o vědu a poznání stoupal také zájem o fungování těla a anatomii vůbec. Lékaři v té době již chápali analogii ve stavbě orgánů u zvířat a u člověka, což vedlo ke zvýšenému zájmu o pitvy a chirurgické zásahy u zvířat. Na konci osmnáctého století vzniká také první hnutí proti pokusům na zvířatech.

Největší **rozmach těchto pokusů nastal ve druhé polovině devatenáctého století** a je spjat s významným francouzským lékařem své doby Claudem Bernardem, který položil základy moderního lékařského experimentu, jak je známe dnes. Stoupající nároky na počet pokusných zvířat vedly také k odklonu od používání velkých domestikovaných živočichů jako byla prasata, psi nebo ovce a většímu zájmu o využití drobných savců jako jsou myši, králíci nebo potkani. Největší rozmach ale pokusy na zvířatech zaznamenaly s prudkým

vývojem lékařské vědy po druhé světové válce. Tento trend trvá prakticky dodnes.

Milníkem ve vývoji byl rok 1959, kdy autoři Russell a Burch publikovali svoji slavnou knihu „Principy humánní experimentální techniky". V ní se zabývali otázkou, zda mohou být omezeny nebo odstraněny nehumánní aspekty pokusů na zvířatech. Vytvořili přitom **koncepci takzvaných „tří R",** která se dnes považuje za všeobecně přijatelný podklad k omezení počtu zvířat týraných při pokusech na minimum. „Tři R" symbolizují počáteční písmena slov **Replacement, Reduction a Refinement**. Replacement znamená náhradu zvířat v pokusech jinými technikami, například pokusy in vitro, matematickými modely apod. Reduction představuje snahu o omezení počtu jednotlivých kusů zvířat zařazovaných do konkrétních experimentů. Toho lze dosáhnout především standardizací metody pokusu, jejich přesný popis a reprodukovatelnost výsledků. Refinement, tedy zjemnění je snahou o snížení až vyloučení bolestivých a stresujících metod pokusů.

Jak je vidět, lidská společnost i metodika vědeckých experimentů se ovšem vyvíjí a spolu s ní se vyvíjí také testovací metody v lékařství a farmacii. Lze proto doufat, že další generace se budou na dnešní metodiku pokusů na zvířatech dívat jako na přežitek minulosti, stejně jako se dnešní lidé dívají na vědecké experimenty doby středověké. *„Postoje předchozích generací ke zvířatům už nejsou přesvědčivé, protože se zakládají na předpokladech – náboženských, morálních, metafyzických- které jsou dnes již překonané."*[30] Do té doby ovšem osvíceným členům společnosti nezbývá, než se snažit celou tuto oblast co nejpřísněji regulovat a zabránit tak týrání zvířat, které není zcela nezbytné. K tomu slouží především příslušná legislativa.

5.2 Právní úprava

Pokusným zvířetem je zvíře, včetně volně žijícího zvířete, které je nebo má být použito k pokusům. Za pokus je považováno jakékoli použití

[30] Singer, P., Osvobození zvířat, Práh, Praha, 2001, str. 201.

zvířete k pokusným nebo vědeckým účelům, které u zvířete vyvolá nebo je způsobilé vyvolat bolest nebo utrpení.[31]

Pokusy se provádějí **pouze za účelem:**
- ověření vědecké domněnky a získání nových poznatků,
- stanovení diagnózy,
- vývoje a ověřování biologického produktu včetně zjištění jeho účinku a získání výrobku tohoto charakteru,
- testace,
- zkoumání reakcí zvířete včetně jeho metodického sledování ve volné přírodě,
- výuky,
- vývoje a ověřování léčiv, veterinárních technických prostředků nebo veterinárních přípravků.

Základním pravidlem je, že pokusy smí provádět **jen uživatelské zařízení, kterému bylo ústřední komisí uděleno oprávnění** a má potřebné odborně způsobilé osoby a vybavení vyhovující pro příslušný druh a množství pokusných zvířat.

Pokusy mohou být povoleny pouze po ověření, že při současném stavu nelze zajistit poznatky nebo jejich využití jinými metodami nebo postupem, a to je-li předpokládaná bolest, utrpení nebo poškození pokusných zvířat s ohledem na cíl pokusů eticky opodstatněná a pokusy jsou nezbytné z důvodů:
- předcházení, poznání nebo léčení nemocí, utrpení, poškození zdraví, tělesných nesnází nebo k poznání ovlivnění fyziologických stavů a funkcí člověka nebo zvířete,
- poznání poškození životního prostředí,
- základního výzkumu a vyhledávacího výzkumu,
- ověřování nezávadnosti látek nebo výrobků pro zdraví člověka nebo zvířete anebo jejich účinnosti proti škodlivým organismům,
- výroby sér, očkovacích látek, diagnostik, jiných biologických materiálů a léků,

[31] Nejběžnějšími druhy testů chemických látek jsou: tzv. Draizův oční test, při němž je testovaná látka pokusnému zvířeti opakovaně vkapávána do očí, dále test orální, kdy je pokusné zvíře násilně krmeno testovanou látkou a test kožní dráždivosti, při němž je zkoušená látka dlouhodobě nanášena na kůži pokusného zvířete.

- zachování nebo rozmnožování živého materiálu pro vědecké účely,
- výuky na středních a vysokých školách, v postgraduálním studiu nebo celoživotním vzdělávání občanů, především v oblasti medicíny a přírodních věd, pokud účelu nelze dosáhnout jinak.

Pokusy musejí být prováděny **přednostně na laboratorních zvířatech,** tedy zvířatech k těmto účelům chovaným, odpovídajících kvalitou, definovaných a standardizovaných z hlediska genetického, zdravotního stavu a podmínek jejich životního prostředí. Toulavá a opuštěná zvířata nesmějí být k pokusům používána. Je též zakázáno provádět na zvířatech pokusy za účelem vývoje nebo zkoušení zbraní, bojových látek nebo munice a k nim příslušných zařízení.

Dále je zakázáno provádět na zvířatech pokusy za účelem vývoje nebo zkoušení kosmetických látek a přípravků. K těmto účelům je však ročně v EU použito cca 40 tisíc zvířat, nemluvě o zvířatech využitých ke zkoumání kosmetiky vyráběné mimo EU, která se k nám dováží. V ČR je zatím počet zvířat využitých k tomuto účelu malý. *„Česká republika není testovací laboratoří pro kosmetické firmy a nic nenasvědčuje tomu, že by se jí v budoucnu měla stát."*[32]

Je **zakázáno také provádět pokusy na zvířeti, které je považováno za jedince zvláště chráněného druhu**, s výjimkou výjimečného případu, kdy jsou pokusy prováděny v souladu s tímto zákonem a slouží zoologickému badatelskému výzkumu sledujícímu zachování tohoto zvláště chráněného druhu, nebo biomedicínskému badatelskému výzkumu, za podmínky, že užití příslušného zvláště chráněného druhu je nezbytným předpokladem pro provedení daného výzkumu.

Za pokusy na zvířeti se nepovažují biologické testy sledující vliv změny jednotlivých složek krmné dávky, nebo srovnávací pokusy různých skupin zvířat a pokusy sledující výtěžnost zvířat, prováděné podle zvláštního právního předpisu, při kterých je sledována během života v obvyklých podmínkách chovu pouze hmotnost zvířat, nejsou omezovány jejich fyziologické funkce nebo biologické potřeby a neprovádí se krvavé nebo jinak bolestivé zákroky.

[32] Burda, Z., in Ochrana zvířat a welfare, Noel 2000, Brno 1996.

Právnické a fyzické osoby provádějící pokusy na zvířatech jsou **povinny zabezpečit, aby zvířeti nebyla působena bolest, utrpení nebo poškození nad rozsah nevyhnutelný vzhledem k účelu**, který se pokusem sleduje, provádět pokusy, které způsobí větší než nepatrné bolesti jen za místního nebo celkového znecitlivění, ledaže by účel pokusu znecitlivění vyloučil a používat k pokusům působícím bolest nebo utrpení zvířata pouze jedenkrát, pokud opakování není součástí pokusů. Dále jsou tyto osoby povinny zajistit přiměřenou péči o pokusná zvířata, zejména jejich vhodný chov, výživu, napájení, přiměřený prostor, mikroklima a veterinární péči pro ně, připravovat a plánovat pokusy předem, používat pouze přiměřených metod a vhodných zvířecích modelů a tak snižovat množství používaných zvířat a při používání jiných než pro pokusné účely chovaných zvířat dodržovat zásady ochrany přírody a ochrany ohrožených druhů.
Provádění usmrcování pokusných zvířat a zvířat vyřazených z pokusů je nutno vykonávat bez utrpení a bolesti.

Chovatel je povinen zabezpečit, aby péči o pokusná zvířata vykonávaly **osoby teoreticky i prakticky odborně způsobilé,** schopné objektivně rozpoznat změny v chování pokusného zvířete a posoudit zjevné příznaky jeho zhoršeného zdravotního stavu, jakož i vhodnost a přiměřenost vnějšího prostředí ve vztahu ke zdravotnímu stavu pokusného zvířete a přijmout potřebné opatření, zejména lékaři, veterinární lékaři a osoby s jiným vysokoškolským vzděláním biologického směru, pokud se prokazatelně seznámili s metodami chovu a práce na pokusných zvířatech, s jejich ochranou, s vyhledáváním a používáním alternativních metod a kterým bylo uděleno osvědčení příslušným orgánem ochrany zvířat.

Chovatel je povinen chovat laboratorní zvířata **pouze v zařízeních, kterým bylo uděleno osvědčení nebo byla pro uživatelská zařízení udělena akreditace.**
Chovatel je dále mimo jiné povinen, nevylučuje-li to cíl pokusů stanovený podle schváleného projektu pokusů:

- pro vybavení prostor pro zvířata používat materiály a prostředky, které jsou pro pokusná zvířata zdravotně nezávadné, nedráždivé a nenarušují jejich pohodu,

- zabezpečit, aby všechna pokusná zvířata byla umístěna způsobem prospěšným jejich zdravotnímu stavu a pohodě, za vhodných podmínek prostředí a při umožnění volnosti pohybu a aby se jim dostávalo náležité péče, zdravotně nezávadných krmiv a vody, která neohrožuje jejich zdravotní stav,
- zabezpečit, aby možnosti pokusných zvířat uspokojovat jejich fyziologické a etologické potřeby byly omezovány jen potud, pokud je to nevyhnutelně potřebné,
- zabezpečit prostorové a v případě potřeby i akustické a optické oddělení jedinců nebo druhů zvířat, které se z jakýchkoli důvodů vzájemně nesnášejí,
- zabezpečit nejméně jednou za 24 hodin, nejedná-li se o zvířata volně žijící, pravidelnou kontrolu pohody a zdravotního stavu pokusných zvířat tak, aby nedocházelo ke zbytečnému utrpení; odstranit v nejkratší možné době každou zjištěnou závadu tak, aby nebylo ohroženo zdraví a život zvířat,
- zabezpečit objekt před únikem chovaných zvířat a vniknutím jiných živočichů,
- vyloučit přístup nepovolaných osob a osob, které jsou stiženy zjevnými příznaky onemocnění přenosných na pokusná zvířata,
- zabezpečit, aby osoby, které do prostor pro zvířata vstupují, používaly technologickým postupem stanovený pracovní oděv, obuv a další ochranné pomůcky,
- dodržovat zákaz kouření v prostorách pro zvířata a minimalizovat působení dráždivých podnětů, zejména pachů a toxických plynů a ozdobných předmětů u osob manipulujících se zvířaty.
-

O **zdraví pokusných zvířat** je chovatel povinen pečovat, zejména zajišťovat veterinární péči o zvířata, pravidelné preventivní kontroly jejich zdravotního stavu a kontrolu prostředí chovných prostor.
Chovná, dodavatelská a uživatelská zařízení jsou povinna ustavit osobu odpovědnou za péči o zvířata.

Podmínky ochrany při přemísťování a přepravě pokusných zvířat

Do chovných, dodavatelských a uživatelských zařízení lze přemisťovat laboratorní zvířata pouze z chovných, dodavatelských a uživatelských

zařízení, kterým bylo uděleno osvědčení či akreditace, při přemisťování ostatních druhů pokusných zvířat musí být dodrženy podmínky podle zvláštního právního předpisu. Dovoz, tranzit nebo vývoz laboratorních zvířat, psů, koček nebo lidoopů lze uskutečnit, pouze je-li kontejner označen nálepkou „laboratorní zvíře," a to v jazyce českém a anglickém, a tato skutečnost je vyznačena v průvodní dokumentaci.

Přemísťovat v chovných, dodavatelských a uživatelských zařízeních a přepravovat mezi chovnými, dodavatelskými a uživatelskými zařízeními lze **jen zvířata v dobré kondici, klinicky zdravá z míst prostých nákaz a se zřetelem na potřeby daného druhu.** Není-li to v rozporu s účelem pokusu, navykají se před jeho zahájením zvířata na nové prostředí.

Pro **udělení akreditace** uživatelskému zařízení stanoví zákon řadu podmínek. Uděluje se na základě žádosti, která se podává k ústřední komisi. Ústřední komise rozhoduje na základě posudků v písemné zprávě posuzovatelů nebo na základě vlastního šetření a udělí akreditaci, splňuje-li uživatelské zařízení stanovené podmínky.
Akreditace se uděluje na dobu určitou, při prvním udělení akreditace však **nejdéle na 3 roky**, při každém dalším udělení akreditace nejdéle na dobu 5 let.
Chovné zařízení a dodavatelské zařízení může svou činnost provádět jen na základě osvědčení vydaného ústřední komisí, to se uděluje na základě žádosti o udělení osvědčení pro chovné zařízení nebo žádosti o udělení osvědčení pro dodavatelské zařízení. Dále platí podmínky obdobné žádosti o udělení akreditace uživatelskému zařízení.

Dodavatelské zařízení je povinné dodávat laboratorní zvířata akreditovaným uživatelským zařízením pouze z chovných zařízení, která mají osvědčení. Uživatelské zařízení v akreditačním řízení nebo chovné a dodavatelské zařízení v řízení o vydání osvědčení před rozhodnutím ústřední komise posoudí nejméně 2 posuzovatelé, které jmenuje ústřední komise.

Posuzovatel je mimo jiné povinen:
- vykonávat svou činnost osobně a v souladu se zákonem a jeho prováděcími předpisy,
- šetřit práva kontrolovaných osob,

- na základě pověření posoudit určené zařízení fyzickou kontrolou na místě, včetně posouzení stanovené dokumentace, o zjištěných skutečnostech zpracovat písemný posudek a zaslat jej ústřední komisi,
- oznámit neprodleně předsedovi ústřední komise skutečnosti, pro které by nemohl vypracovat posudek pravdivě nebo pro které je z činnosti posuzovatele vyloučen,
- na vyzvání předsedy ústřední komise se účastnit školení ke konkrétní problematice.

Dále je také oprávněn:
- vstupovat do určeného uživatelského, chovného nebo dodavatelského zařízení, do objektů v tomto zařízení, v nichž jsou chována zvířata, prováděny pokusy na zvířatech, prováděna obchodní a dodavatelská činnost se zvířaty, nebo do objektů a prostor, které s touto činností souvisejí,
- vyžadovat od chovatelů bezplatně potřebné doklady, informace, věcnou osobní a jinou pomoc nezbytnou k výkonu činnosti,
- vyžádat si písemné stanovisko odpovědného pracovníka zařízení k posudku, který v souvislosti s posuzováním určeného zařízení zpracoval,
- účastnit se jednání ústřední komise při projednávání posudku, který na určené zařízení zpracoval.

Uživatelská zařízení jsou dále mj. povinna zajistit veterinární péči o pokusná zvířata a jejich ošetření a vést záznamy o všech používaných pokusných zvířatech, zejména o počtu a druhu.

Osoba zodpovědná za péči o pokusná zvířata je povinna stanovovat a kontrolovat podmínky ochrany a péče o pokusná zvířata, která chová nebo využívá příslušné uživatelské zařízení a vést záznamy o počtech zvířat použitých v pokusech; zjištěné závady musí oznámit odpovědnému pracovníkovi uživatelského zařízení a dbát na jejich neodkladné odstranění tak, aby bylo minimalizováno poškození zdraví nebo utrpení pokusných zvířat.

Dále musí v rozsahu stanoveném v projektu pokusů provádět jejich kontrolu a zjištěné skutečnosti zaznamenávat do protokolu

pokusů, kontrolovat činnost ošetřovatelů a ostatních pracovníků a spolupracovat s orgány ochrany zvířat.
Uživatelské zařízení vytváří odbornou komisi, v níž musí působit osoba zodpovědná za péči o pokusná zvířata, odborník s vysokoškolským vzděláním, specialista v oboru hlavní činnosti uživatelského zařízení a veterinární lékař.

Tato komise uživatelského zařízení je mimo jiné povinna:
- kontrolovat plnění povinností uložených vedoucím pokusu a ostatním osobám, které se na činnosti s pokusnými zvířaty podílejí, dále projednávat a vyjadřovat se k předloženému projektu pokusů písemným stanoviskem s odůvodněním, které postoupí orgánu ochrany zvířat,
- ověřovat odbornou způsobilost laborantů, techniků a ošetřovatelů pokusných zvířat pracujících s pokusnými zvířaty a vydávat o ní osvědčení,
- kontrolovat evidenci pokusných zvířat,
- kontrolovat, zda jsou o pokusech vedeny protokoly a jsou v nich zaznamenávány údaje stanovené příslušným projektem pokusů,
- zpracovat a odevzdat nejpozději do 15. ledna roku následujícího orgánu ochrany zvířat souhrnnou a komplexní zprávu o činnosti za kalendářní rok.

Povinností vedoucího pokusu je:
- vytvořit a zajistit podmínky pro co možná nejšetrnější provedení pokusu, pozorování zvířete nebo manipulace s ním a zabezpečit optimalizaci zdravotního stavu, pohody a hygieny zvířat v chovu,
- zpracovat projekt pokusů a předložit jej ke stanovisku odborné komisi,
- v případě schválení projektu pokusů to oznámit příslušnému orgánu veterinární správy,
- vést protokol o pokusu,
- zabezpečit péči o zvířata v pokuse a kontrolovat činnost dalších pracovníků, zejména ošetřovatelů, kteří se na ní podílejí,
- pokus ukončit po dosažení cíle nebo nejpozději v termínu stanoveném projektem pokusů.

Nezbytným předpokladem provedení každého pokusu je tzv. projekt pokusů, jehož náležitosti jsou stanoveny vyhláškou č. 207/2004 Sb. Projekt zpracovává vedoucí pokusu, který jej předkládá ke schválení odborné komisi uživatelského zařízení (viz výše) a poté jej oznamuje orgánu veterinární péče. Jedná se o písemný projekt zpracovaný se všemi podrobnostmi, zejm. cílem pokusu a postupem, údaji o uživatelském zařízení, vedoucím pokusu, odpovědných osobách a druhu zvířat.
Pokus podle zákona začíná, když je zvíře poprvé připravováno k použití, a končí, když v souvislosti s tímto pokusem není už třeba konat další pozorování. Po ukončení pokusu se se zvířetem nakládá způsobem stanoveným projektem pokusů, hospodářské zvíře je možné vrátit po ukončení pokusu do původních podmínek chovu, odpovídá-li tomu jeho stav, a to z hlediska jeho zdraví, jeho další využitelnosti a nákazové situace.

Volně žijící zvíře odchycené za účelem pokusu je třeba po ukončení pokusu vrátit na místo původního výskytu, je-li to stanoveno projektem pokusů a umožňuje-li to zdravotní stav zvířete, podmínky prostředí a zvláštní právní předpis.

Zvíře, které svým druhem odpovídá zvířatům zájmového chovu, může být po ukončení pokusu, je-li to stanoveno projektem pokusů a umožňuje-li to zdravotní stav zvířete, předáno do zájmového chovu.
Chovná, dodavatelská a uživatelská zařízení jsou povinna uchovávat po dobu tří let záznamy o kontrole a vést komplexní evidenci.

Ochrana zvířat při provádění pokusů:

K pokusu nelze použít zvířata s klinicky zjevnými příznaky onemocnění, pokud to není součástí schváleného projektu pokusů, např. při zkoumání těchto nemocí.
Znecitlivění nebo jiné metody tlumící bolest se řídí prospěchem zvířete se zřetelem na jeho druh a na účel pokusu.
Odborná příprava k získání osvědčení o odborné způsobilosti k provádění pokusů se uskutečňuje formou specializovaného kurzu,

jehož základní náležitosti jsou stanoveny zákonem a podrobnosti prováděcím právním předpisem.

Tím je v této oblasti vyhláška MZe č. 207/2004 Sb., o ochraně, chovu a využití pokusných zvířat. Ta vymezuje zejména podmínky chovu a využití pokusných zvířat a rozlišuje 3 systémy chovu:
- otevřený, v němž vstup a výstup zvířat je bez omezení,
- bariérový, v němž je prostor vyhrazený zvířatům oddělený od okolí
- izolátorový, v němž je prostor pro zvířata trvale a úplně oddělen od vnějšího světa a osob, které se zvířetem nakládají.

Vyhláška dále upravuje podmínky chovu zvířat, zejména požadavky na prostor, péči, přepravu zvířat aj.

Část 6. Právní úprava v některých evropských zemích

6.1 Spolková republika Německo

Právní úprava ochrany zvířat proti týrání má v Německu, na rozdíl od ČR, ústavněprávní základ, je zakotvena v čl. 20 Základního zákona jako jeden z cílů státu. Tento článek tak představuje ústavněprávní základ ochrany zvířat ve všech spolkových zemích.

Problematika je, podobně jako v České republice, upravena **v samostatném zákoně** na ochranu zvířat z roku 1977, naposledy novelizovaném v roce 2006 *(Tierschutzgesetz, BGBl. I S. 1277)* a jeho prováděcích předpisech. Tento zákon se zařazuje mezi předpisy správního práva a je, podobně jako v jiných zemích, doplněn řadou jiných zákonů, upravujících např. veterinární péči, myslivost apod.

Působnost je v tomto případě spolková, spolkovým zemím není k provedení tohoto zákona svěřena zvláštní pravomoc. Zákon je lex

specialis vůči německému občanskému zákoníku z roku 1896 *(Bürgerliches Gesetzbuch, RGBl. S. 195)*, vydanému v úplném znění v roce 2002 *(BGBl. I S. 42,)*, podle kterého jsou zvířata věcmi v občanskoprávním smyslu, ale současně požívají zvláštní ochrany podle speciálních předpisů. Utýrání nebo svévolné usmrcení zvířete je podobně jako v České republice považováno za trestný čin podle trestního zákoníku z roku 1871 *(Strafgesetzbuch, RGBl. 1871 S. 127)*, nově publikovanému v roce 1998 *(BGBl. I S. 3322)*.

Zákon na ochranu zvířat se vztahuje na všechny obratlovce bez rozdílu a přiměřeně též na zvířata bezobratlá. Chrání je před činy způsobujícími bolest, utrpení nebo poškozování.

Podle zákona má člověk zodpovědnost za ochranu života a zdraví zvířete jako živého tvora a je stanovena řada příkazů a zákazů směřujících k zajištění cílů tohoto zákona.

Mj. je zakázáno:
- opustit zvíře chované člověkem,

- nutit zvíře k výkonům přesahujícím jeho síly,
- cvičit je k lovu na jiném živém zvířeti,
- způsobovat zvířeti nepřiměřenou bolest atd.

Tato ustanovení **v zásadě odpovídají jednání, které je vymezeno jako týrání v českém zákoně** na ochr. zvířat proti týrání.
Ti, kdo zvíře drží, opatrují nebo mají opatrovat, jsou mj. povinni:
- zvíře živit, umístit a pečovat o něj způsobem přiměřeným jeho druhu a potřebám,
- neomezovat pohyb zvířete způsobem, který by mu přivodil utrpení,
- zajišťovat jeho biologické potřeby tak, aby nedocházelo k utrpení nebo poškození zdraví zvířete aj.

Povinnosti chovatelů jsou podrobněji upřesněny, obdobně jako v ČR, v prováděcích předpisech, např. nařízení o ochraně užitkových zvířat aj.
Úprava pokusů na zvířatech je obdobná jako v ČR, pokusy jsou přípustné jen:
- v oblasti humánní a veterinární medicíny,
- k analýze ekologických rizik,
- ke zkoušce látek nebo produktů s ohledem na jejich odolnost nebo účinek vůči zvířecím škůdcům,
- pro základní výzkum,
- k pedagogickým účelům,
- k biotechnickým účelům.

Pokusy na zvířatech pro účely vývoje zbraní a munice, tabákových výrobků nebo kosmetiky jsou zakázány. Pokus lze navíc provést jen tehdy, není-li možné použít jinou metodu, je-li počet pokusných zvířat snižován a jsou-li hodnotící metody zpřesňovány. Za základní princip se přitom považuje tzv. **princip 3R** (replacement, reduction, refinement), o kterém podrobněji pojednává část 5. této práce.

Zákon dále upravuje problematiku porážení zvířat. Základním pravidlem je, že k porážce musí být rozumný důvod. Není možné usmrtit zvíře svévolně. Dále se vyžaduje, aby se usmrcení provádělo v rámci možností bezbolestně, s výjimkami při lovu a boji proti škůdcům. K usmrcování zvířat je nutná odborná způsobilost.

Poradním orgánem spolkového Ministerstva zemědělství je dvanáctičlenná Komise na ochranu zvířat. Ta se skládá jak z odborníků, tak ze zástupců spolků a občanských iniciativ na ochranu zvířat.

6.2 Slovenská republika

Až do roku 2002 byla na Slovensku problematika ochrany zvířat proti týrání upravena zákonem č. 115/1995 Z. z., o ochraně zvířat. Tento zákon upravoval chování lidí vůči zvířatům, stanovoval zákazy a příkazy, upravoval podmínky chovu a držby zvířat, přepravu zvířat a jejich usmrcování.

Tento zákon byl zrušen zákonem č. 488/2002 Z. z., **o veterinární péči**, který upravuje chov zvířat, zejména pak hospodářských. Tuto problematiku blíže upravuje řada prováděcích předpisů k již zrušenému zák. č. 115/1995 Z. z. a zvláštní předpisy, např. zák. č.224/1998 Z. z., o ekologickém zemědělství.

Zákon o veterinární péči stanoví chovateli řadu příkazů, zejm. povinnost zabezpečit zvířatům ochranu a pohodu dodržováním stanovených podmínek chovu, ustájení, krmení a napájení, veterinárních kontrol aj. Upravuje také podmínky provádění pokusů na zvířatech, přepravy, usmrcování zvířat apod. Zákon výslovně zakazuje týrání zvířat. Tím se rozumí každé jednání vyjma odůvodněného a schváleného zdravotnického pokusu, které způsobí následky uvedené v zákoně.

Vymezení těchto zakázaných následků je obdobné jako v českém zákoně, přičemž je navíc zakázáno používat živé zvíře jako cenu v loteriích a soutěžích a použít živé zvíře ve filmové produkci nebo reklamě bez oznámení orgánu veterinární správy a bez příslušného povolení. Zákon dále obdobným způsobem jako český stanoví **přiměřené důvody k usmrcení zvířete**. Usmrcení bez přiměřeného důvodu je stejně jako v ČR zakázáno.

Ochrana hospodářských zvířat je upravena řadou předpisů uvedených ve vyhlášce č. 164/1989 Zb. Nejdůležitějším z těchto předpisů je vyhláška č. 230/1998 Z. z., která upravuje pravidla chovu hospodářských zvířat, jejich držení, ustájení, výživy apod.

Stanoví také pravidla pro jejich usmrcování, přepravu jatečných zvířat a péči o jateční zvířata před usmrcením. Podmínky chovu hospodářských zvířat jsou rozlišeny na všeobecné a zvláštní. Mezi všeobecné patří požadavek na kvalifikovanost ošetřovatelů, denní kontrolu zdravotního stavu zvířat, požadavky na ustájení apod. Zvláštní podmínky se vztahují na konkrétní druhy zvířat, např. prasata, hovězí dobytek, drůbež aj.

Předmětem další právní regulace je **ochrana ostatních druhů zvířat,** a to zvířat společenských, divokých, nebezpečných a zvířat pokusných. Úprava je založena zák. č. 488/2002 Z. z., o veterinární péči a vyhláškou č. 231/1998 Z. z. Vyhláška upravuje podmínky chovu společenských zvířat, kterými rozumí zvířata chovaná člověkem především v jeho domácnosti, např. psy a kočky. Chovatel je povinen dbát o jejich zdraví, dodržovat vhodné podmínky chovu a vést o chovu záznamy. Dále jsou ve vyhlášce upraveny požadavky na chovný prostor pro zvířata, chovná zařízení, útulky a prodejny se zvířaty. Vyhláška dále upravuje podmínky chovu pokusných zvířat. Jsou v ní vymezena pravidla umísťování zvířat do klecí, terárií apod. a požadavky na výživu a napájení zvířat.

Pokusy lze provádět pouze v akreditovaném zařízení. Bolestivé pokusy je možno provést pouze jednou a po lokálním nebo celkovém znecitlivění, s výjimkami obdobnými jako v ČR.
Všeobecným předpisem, který se problematiky taktéž dotýká je zák. č. 543/2002 Z.z. **o ochraně přírody a krajiny**, který ovšem chrání jen volně žijící živočichy.
V březnu letošního roku potom slovenská vláda vypracovala nový návrh zákona o veterinární péči, který ovšem nebyl postoupen slovenskému Parlamentu SR a zůstává tak zatím pouze předmětem odborných diskusí.

6.3 Srovnání těchto úprav s právem ČR

Z uvedeného stručného přehledu je patrné, že obsahově nejsou v právu sledovaných tří zemí zásadní rozdíly a všechny tři úpravy jsou svým obsahem v zásadě srovnatelné, přestože v některých oblastech může být některá ze zmíněných zemí o poznání dále než ty ostatní. Tato podobnost vyplývá zejména z členství Německa, Slovenska i České republiky ve stejných mezinárodních a nadnárodních institucích, zejména v Radě Evropy a Evropské unii. Všechny tyto země tak do svých právních řádů implementovaly zásady vyplývající z úmluv v rámci Rady Evropy i z evropského práva.

Rozdíly jsou patrnější **v oblasti formální**. Zde má Česká republika blíže k právní úpravě německé. V obou zemích existuje samostatný zákon na ochranu zvířat proti týrání, který obsahuje dlouhou řadu obdobných příkazů a zákazů. V obou zemích také zákon doplňuje řada prováděcích předpisů.
Slovensko narozdíl od Česka a Německa nedisponuje komplexní úpravou dané problematiky, což lze považovat za nedostatek. Ochrana zvířat je roztříštěna v řadě předpisů různé právní síly. Základní normou v této oblasti je veterinární zákon, který upravuje též základní zásady ochrany zvířat před týráním. Definice způsobů chování, jež se považují za týrání je potom obdobná jako v zákoně českém. Obsahově tedy v obou úpravách nejsou zásadní rozdíly.

Závěr

Z uvedeného výkladu právní úpravy ochrany zvířat proti týrání je zřejmé, že Česká republika disponuje komplexní a poměrně kvalitní úpravou, která tuto oblast reguluje. Přesto je zde ovšem rozsáhlý prostor pro možné změny a zlepšení.

Celá úprava této problematiky je podřízena rozsáhlé pozornosti, kterou jí věnovaly **mezinárodní organizace**, jejichž je Česká republika členem. Vzhledem k tomu, že problém ochrany zvířat není v ČR nijak upraven na ústavní úrovni a je obsažen pouze v zákonech a normách nižší právní síly, nachází zde uplatnění zásada přednosti mezinárodních smluv schválených Parlamentem před zákonem.

Jakékoli zásadní odchýlení České republiky od úpravy v ostatních zemích Evropské unie a Rady Evropy je proto spíše výjimkou. Pokud jde o tyto výjimky, žádoucí jsou především tam, kde je ČR ochotno přijmout úpravu přísnější než navrhují mezinárodněprávní normy.

Opačné odchýlení od evropské úpravy, tedy k normám mírnějším, by mělo být jevem naprosto výjimečným a velmi dobře odůvodněným. Příkladem takovéhoto odchýlení je například ustanovení obsažené v Evropské dohodě o ochraně zvířat v zájmovém chovu, týkající se prodávání živých zvířat nezletilým. Podle úmluvy je možné prodat zvíře bez souhlasu rodičů pouze dítěti, které dosáhlo alespoň věku šestnácti let. Příčinou je zřejmá obava z toho, zda dítě mladší bude natolik mentálně a rozumově zralé, aby bylo schopno samostatně posoudit všechny povinnosti související s péčí o živého tvora a náležitě a zodpovědně se těchto povinností zhostit.

Toto ustanovení by ale ve vztahu k jiným českým právním normám bylo nelogické a nesystémové. Zejména by se dostalo do konfliktu s úpravou obsaženou v trestním zákoně. Hranice trestní

odpovědnosti je totiž v českém právu tradičně nižší než je oněch 16 let a často se diskutuje o jejím dalším snižování. Při doslovném převzetí této dohody do právního řádu by tak došlo k paradoxní situaci, kdy je patnáctiletý člověk považován za dostatečně mentálně a morálně vyspělého, aby si uvědomoval následky svých činů a přijal trestní a přestupkovou odpovědnost a současně za příliš mladého a nezralého, aby si samostatně pořídil zvíře.
Toto je podle autora přesně ten případ, kdy mezinárodní úprava v jedné specifické oblasti, v tomto případě v právu ochrany zvířat v zájmovém chovu, **musí ustoupit širším právním souvislostem**. Právo je totiž především systém, více či méně provázaný věcnými, teoretickými a ideovými vazbami. Pokud by tyto nebyly respektovány, právní řád by se stal pouhým chaotickým seskupením jednotlivých norem bez jakékoli vnitřní koherence. To je pochopitelně jev nežádoucí a vedoucí k rozporům a právní nejistotě.

Provázání české právní úpravy ochrany zvířat s úpravou mezinárodní a evropskou je dalším **důkazem postupující globalizace a europeizace právních řádů evropské kulturní oblasti**. Na rozdíl od některých negativních jevů, které sebou globalizace a patrně i postupující unifikace jednotlivých národních států přináší, je to možno vnímat jako jev zásadně pozitivní. V situaci, kdy hranice národních států získávají stále více pouze symbolickou podobu je soulad práva jednotlivých států, jejichž vazby se takto posilují nezbytný.

Příkladem normy, kterou je možno v této souvislosti považovat za klíčovou, je Evropská dohoda o ochraně zvířat při mezinárodní přepravě. Přesun obrovského množství hospodářských zvířat mezi jednotlivými zeměmi Evropy je totiž skutečností, jíž zřejmě již nelze zabránit, ale je nutné ji alespoň smysluplným způsobem regulovat. Pokud by tato oblast nebyla upravena na mezinárodní úrovni a každý stát by disponoval odlišnou legislativou, mělo by to závažné důsledky.

Především by se mezistátní doprava výrazným způsobem zkomplikovala a prodloužila. Každý jednotlivý stát by totiž při vstupu každého nákladu do země musel zkontrolovat podmínky, v jakých jsou zvířata převážena a nařídit úpravu těchto podmínek podle své vlastní legislativy. To by nejenom mohlo poškodit přepravovaná zvířata, ale celý proces přepravy by to navíc značně zpomalilo. Zanedbatelné by jistě nebyly ani dodatečné finanční náklady, které by vznikly jak

chovatelům, tak dopravcům. Tyto náklady by potom v konečném důsledku pocítili spotřebitelé.

Dalším **možným následkem neexistence koordinované legislativy** by mohlo být, že stát, který na kvalitní péči o hospodářská zvířata dbá nejméně, by za cenu nedostatečné péče o zvířata snadno ovládl celý evropský trh s živočišnými produkty. Kvalifikovaná péče o hospodářská zvířata je totiž pochopitelně finančně nákladná a stát, který by ji po svých chovatelích nevyžadoval by tak snadno mohl svými nízkými cenami dominovat celému regionu.

To by pochopitelně vedlo k finančním potížím producentů z ostatních zemí, kteří by nabyli oprávněného dojmu, že právě kvalitní ochranářská legislativa jim brání v konkurenceschopnosti. Následně by tak i další státy mohly pod tlakem zemědělců ustoupit ze svých přísných nároků na péči o zvířata. Následkem by byl úpadek ochranářské legislativy v celém regionu. Z toho je zřejmé, že mezinárodně koordinovaný postup při ochraně zvířat, zvláště těch hospodářských, je naprostou nezbytností a jeho absence by měla závažné důsledky právní i ekonomické.

Na rozdíl od některých jiných zemí, kupříkladu Spolkové republiky Německo **nemá Česká republika ochranu zvířat ústavně zakotvenou**. To je negativně vnímáno zejména některými občanskými iniciativami, které se ochraně zvířat proti týrání věnují. Některé z nich dokonce v minulosti prezentovaly poněkud úsměvné a právně nepříliš smysluplně zdůvodněné návrhy přiznat zvířatům občanská práva v souladu s Ústavou. Tento návrh lze považovat za nelogický a nerealizovatelný.

Pokud odhlédneme od některých společných biologických charakteristik, které lidé a zvířata mají, je zřejmé, že lidé a zvířata jsou stvoření na výrazně odlišné vývojové a mentální úrovni. Přesto, že pocit nadřazenosti a panský postoj člověka k ostatním tvorům jsou minimálně problematické nebo i překonané koncepty, mezi člověkem a zvířetem nelze učinit rovnítko. Ústavní práva člověka vyplývají především z jeho role občana jako jednoho ze základních prvků státu. Zvíře navíc není schopno disponovat kupříkladu právy politickými, hospodářskými, sociálními nebo kulturními. Není proto důvod, proč by

měla být práva lidská a zvířecí smíšena v jakési „společné“ verzi Listiny základních práv a svobod.

Naproti tomu je jistě **vhodné, aby člověk ostatním živým tvorům jejich ochranu přiznával**. Tato ovšem musí vycházet nikoli z práv lidských, ale z práv, která jsou přiměřená požadavkům zvířat, jejich schopnosti prožívání a tomu, co podmiňuje jejich plnohodnotný život při maximálním respektování jejich práv na bezbolestný a relativně přirozený způsob existence.

Za vhodný základ právní úpravy práv zvířat je de lege ferenda možno považovat například úvodní prohlášení zákonodárců v zákoně o ochraně zvířat proti týrání. *(Zvířata jsou stejně jako člověk živými tvory, schopnými na různém stupni pociťovat bolest a utrpení, a zasluhují si proto pozornost, péči a ochranu ze strany člověka.)* Nebylo by jistě těžké na základě této stručné věty rozpracovat **složitější systém upravující práva zvířat v České republice**. Ten by mohl formálně i obsahově vycházet kupříkladu ze Všeobecné deklarace práv zvířete přijaté v září 1977 v Londýně Mezinárodní ligou práv zvířete pod záštitou OSN.

Stručná ústavní úprava základních povinností člověka k zvířatům je ale nadmíru vhodná. Za podklad pro tuto úpravu by mohl být **vzat čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod**. *(Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.)* Zahrnutí zvířat pod přírodu, popřípadě životní prostředí je v tomto článku v nejlepším případě vágní.

Nic ovšem nebrání tomu, aby toto ustanovení bylo jednoduše změněno například do následujícího znění: *Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu, zvířata a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.* Takováto jednoduchá úprava by na ústavní úrovni zakotvila zákaz zneužití vlastnických práv ke zvířeti a tedy nepřímo i zásadu, že morální práva zvířete jako živého tvora na život bez zbytečného utrpení jsou nadřazeny vlastnickému právu, které ke zvířeti může mít člověk. K tomu, aby tato změna mohla být uskutečněna je ovšem vhodná

legislativní úprava obecných práv zvířete, jak o ní bylo pojednáno výše.

Další ústavní změnou, o které by bylo vhodné uvažovat, je úprava **článku 15 odst. 2 Listiny základních práv a svobod**. V něm je zakotveno právo na svobodné vědecké bádání. *(Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena.)* Svoboda vědeckého bádání se ovšem často dostává do konfliktu s jinými právy. Zejména je možno uvést alarmující počty zvířat doslova umučených při vědeckých pokusech, a to často pokusech nepotřebných. Ačkoli zřejmě není možné za současného stavu vědy tento jev zcela odstranit, je jistě možné jej přísnější legislativou regulovat. Možným ústavním základem této regulace by tak mohla být například následující úprava čl. 15 Listiny: *Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena. Při vědeckém bádání nesmí docházet k utrpení živých bytostí a poškozování přírody a životního prostředí nad míru stanovenou zákonem.*

Pokud jde o úpravu zákonnou, tu lze považovat za komplexní a poměrně kvalitní. Více pozornosti by si ovšem zasloužila například úprava ochrany zvířat při přepravě, a to také s ohledem na značnou pozornost, které jí věnují mezinárodní smlouvy.

Přesto se ale dá říci, že Česká republika disponuje moderní úpravou ochrany zvířat, která je plně srovnatelná s jinými státy a čeští zákonodárci se problému věnují poměrně zodpovědně. Jisté nedostatky je ale možno vidět **v oblasti exekutivy a soudnictví**. Přesto, že zákony zakotvují trestní i správní odpovědnost za týrání zvířat, v praxi je takové jednání postihováno pouze zřídka.

Stále se tak projevuje obvykle menší důraz, který je na utrpení zvířat kladen ve srovnání se situací, kdy jsou nějakým způsobem narušena práva člověka. V této oblasti by tak bylo vhodné apelovat na orgány státní správy, aby tyto problémy bedlivěji sledovaly a více se jimi zabývaly. Totéž platí i o soudcích, kteří mají někdy tendenci nahlížet na případy týrání zvířat shovívavěji, než by bylo vhodné.

Za vhodné lze také **považovat posílení spolupráce státu a subjektů občanské společnosti** při právní regulaci tohoto odvětví. Organizace, které se dlouhodobě ochraně zvířat věnují disponují řadou neocenitelných praktických zkušeností z oboru, které by mohly být pro

legislativu cenným přínosem. Naopak by to mohlo přispět k většímu obeznámení představitelů těchto organizací s právním systémem v oblasti. To by mohlo pomoci k jejich reálnějšímu náhledu na problematiku a nahrazení některých idealistických a právně těžko uskutečnitelných ochranářských návrhů alternativami, které by byly obecně přijatelné a v konečném důsledku smysluplnější.

Při úvahách o společenském problému, kterým vztah ke zvířatům je, nelze zcela opominout ani **faktory ekonomické**. Přestože ty se v této souvislosti obvykle zvažují minimálně, jejich vliv na celou věc je až překvapivě významný. Dobrým příkladem je způsob, jakým občané vnímají své nákupy potravin, v tomto případě masa a jiných produktů pocházejících z hospodářských zvířat.

Většina lidí se při nákupech řídí především nákupní cenou těchto potravin. Dokud tomu tak bude, k významnému zlepšení chovatelské péče o hospodářská zvířata patrně nedojde. Je totiž pochopitelné, že kvalitnější péče, krmivo, ustájení a vůbec relativně přirozený způsob života hospodářských zvířat je ekonomicky mnohem nákladnější než velkochovy, z nichž zvířata putují na jatka jako na běžícím pásu. Nelze ovšem čekat, že lidé masově změní své preference a budou si raději kupovat výrazně dražší produkty pocházející ze zvířat chovaných přirozeným způsobem. Zde by proto měl do celé věci zasáhnout stát.

Jeho úkolem by tak mělo být razantní daňové zvýhodnění ekologických farem a drobných chovatelů, kteří chovají zvířata za přirozených podmínek. Pokud by se tak státu podařilo dát těmto chovatelům takové podmínky k podnikání, že jejich produkty by byly cenově přibližně srovnatelné s těmi z velkochovů, nepochybně by stoupl také počet spotřebitelů, kteří by jim dávali přednost. To by zřejmě vedlo i k nárůstu počtu firem a chovatelů, kteří by přešli k ekologickým chovům. Podobný přístup by byl pro stát nepochybně značně finančně nákladný, ovšem jeho důsledky jak pro zemědělce, tak pro ekologii by byly veskrze pozitivní.

Právní regulace ovšem není všemocná a za nesmírně důležitý faktor vedoucí ke změně se dá považovat především **osvěta**. Zákonodárci ani státní orgány se nebudou problému věnovat více než je nezbytně nutné, pokud je k tomu nebudou systematicky a důrazně motivovat občané, a to především jako voliči. Proto by mělo být **povinností specializovaných úřadů**, zejména Ministerstva zemědělství a Ústřední

komise pro ochranu zvířat co nejvíce informovat občany o celém problému i jeho dílčích aspektech a o variantách řešení.

Lidé obecně vzato mají ke zvířatům vztah a to, že jejich ochranu před týráním nevnímají jako palčivý problém je dáno především tím, že o věci mají velmi malé povědomí. Zvýšená informovanost občanů tak může vést k hlubšímu zájmu o problém a následně i ke kvalitnější legislativě, důslednějšímu respektování ochrany zvířat v celé společnosti a přísnějším sankcím za jejich nedodržování.

Je tak ještě mnoho možností, jak situaci v oblasti ochrany zvířat zkvalitnit. I vzhledem k tomu, že Česká republika již disponuje komplexní legislativou v této oblasti by jejich zvážení a případná aplikace nebyla velkým problémem. Při dostatečné společenské a politické vůli tak není důvod, proč by ČR v této oblasti nemohlo v budoucnu posloužit jako vzor i ostatním státům.

Prameny:

- Clark, S., Animals and their moral standing, Routledge, London, 1997
- Čermák B., Šoch, M., Ekologické základy chovu hospodářských zvířat (Studijní zpráva), ,ÚZPI, Praha, 1997
- Damohorský, M. a kol., Právo životního prostředí, Praha, C.H. Beck, 2003
- Drewermann, E., O nesmrtelnosti zvířat
- Dousek, J., Dousek, J., Pes v zrcadle předpisů, Orac, Praha, 2004
- Dousek, J., Spurná, J., Zájmové chovy a ochrana zvířat, Orac, Praha 2004
- Hendrych, D. a kol., Správní právo, Obecná část, Praha, C. H. Beck, 2001
- Holečková D., Dousek, J., Podmínky chovu savců volně žijících druhů v zajetí, Doporučení ÚKOZ, MZe Praha 2000
- Jelínek, J., Sovák, Z., Trestní zákon a trestní řád, Linde, Praha, 2002
- Jílek, F., Zákon o ochraně zvířat proti týrání a jeho uplatnění v zemědělské praxi, MZe, Praha, 1999
- Kindl, M., David, O., Úvod do práva životního prostředí, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2005
- Knapp, V., Knappová, M., Švestka, J., Eliáš, K. a kol., Občanské právo hmotné, ASPI Publishing, 2002
- kol. aut., Alternativy 2001 – Sborník z Mezinárodního symposia o propagaci konceptu 3R v souvislosti s pokusy na zvířatech na Slovensku, ve Slovinsku a v České republice, Společnost pro zvířata, Praha 2001
- kol. aut., Hlas pro němou tvář, Animal globe, Praha 2000
- Knotek, Z., Mašek, I. (ed.) Chov a využití pokusných zvířat, díly 1. a 2., Ediční středisko Veterinární a farmaceutické univerzity Brno, 1999

- kol. aut., Ochrana zvířat – Sborník ze semináře ve Slapech nad Vltavou, Archa, Praha 2000
- kol. aut., Ochrana a pohoda hospodářských zvířat, VFU, Brno, 2000
- kol. aut. Ochrana zvířat a welfare, Noel 2000, Brno, 1996
- kol. aut. Požadavky na stavby a zařízení pro hospodářská zvířata, MZe, Praha, 1996
- Machová, J., Právo ve včelařství, Orac, Praha, 2001
- Minks, J. a kol., Ochrana životního prostředí před škodlivými vlivy pocházejícími ze zvířat, Veterinární a farmaceutická univerzita Brno, 1998
- Otáhal, I., Plesník J. (ed.), Záchranné programy živočichů v České republice, ZO ČSOP Nový Jičín – Stanice pro záchranu živočichů Bartošovice n. Mor., 1998
- Patterson, C., Věčná Treblinka, Práh, Praha 2003
- Pavlíček, V. a kol., Ústava a ústavní řád České republiky, Linde Praha, 1999
- Pekárek, M., Jančařová, I., Právo životního prostředí, Masarykova univerzita v Brně, Brno, 2003
- Poupě, J., Právo v rybářské praxi, Orac, Praha, 2004
- Schär-Manzoli, M., Pokusy na zvířatech ve Švýcarsku, 150 protokolů, AG STG-ATRA, Nadace Spisovatelé za práva zvířat, Praha 1996
- Singer, P., Osvobození zvířat, Práh, Praha, 2001
- Šiler, V., Etika ochrany zvířat, Scholaforum, Ostrava 1996
- Tichý, L. a kol. Evropské právo
- Týč, V., Základy práva Evropské unie pro ekonomy, Linde, Praha, 2002
- Večerek, V. a kol., Ochrana zvířat
- Večerek, V., Burda, Z., Dousek, J., Sýkorová, I. Večerková, E., Právní předpisy na ochranu zvířat, VFU Brno, 1997
- Večerek, V., Burda, Z., Dousek, Novák, J., Právní předpisy Rady Evropy na ochranu zvířat, VFU Brno, 1997
- Wise, S. M., Drawing the line – Science and the case for Animal Rights, Perseus Books, Cambridge, Massachussetts, 2002

Přílohy:

Příloha A: Právní předpisy České republiky upravující oblast ochrany zvířat proti týrání

a) Základní předpisy:

- zákon č. 246/92 Sb., na ochranu zvířat proti týrání,
- vyhláška MZe č. 75/1996 Sb., kterou se stanoví nebezpečné druhy zvířat,
- vyhláška č. 192/2004 Sb., o ochraně zvířat při chovu, veřejném vystoupení nebo svodu,
- vyhláška č. 193/2004 Sb., o ochraně zvířat při přepravě,
- vyhláška č. 207/2004 Sb., o ochraně, chovu a využití pokusných zvířat,
- vyhláška č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat a
- vyhláška č. 382/2004 Sb., o ochraně hospodářských zvířat při porážení, utrácení a jiném usmrcování.

b) Oblast veterinární péče:

- zák. č. 166/1999 Sb. o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů a jeho prováděcí a související předpisy,
- zákon č. 381/1991 Sb., o Komoře veterinárních lékařů České republiky.
- vyhláška č. 286/1999 Sb., kterou se provádějí ustanovení zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), o zdraví zvířat a jeho ochraně, o veterinárních podmínkách dovozu, vývozu a tranzitu veterinárního zboží, o veterinární asanaci a o atestačním studiu, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška č. 291/2003 Sb. o zákazu podávání některých látek zvířatům, jejichž produkty jsou určeny k výživě lidí, a o sledování

(monitoringu) přítomnosti nepovolených látek, reziduí a látek kontaminujících, pro něž by živočišné produkty mohly být škodlivé pro zdraví lidí, u zvířat a v jejich produktech,
- vyhláška č. 296/2003 Sb., o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemísťování a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu některých odborných veterinárních činností,
- vyhláška č. 372/2003 Sb., o veterinárních kontrolách při obchodování se zvířaty,
- vyhláška č. 377/2003 Sb., o veterinárních kontrolách dovozu a tranzitu zvířat ze třetích zemí,
- vyhláška č. 382/2003 Sb., o veterinárních požadavcích na obchodování se zvířaty a o veterinárních podmínkách jejich dovozu ze třetích zemí.

c) Chov zvířat:

- zákon č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška č. 471/2000 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění a plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon),
- vyhláška č. 33/2001 Sb., o odborné způsobilosti k výkonu některých odborných činností v oblasti šlechtění a plemenitby hospodářských zvířat,
- vyhláška č. 136/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence a evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem,
- zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství,
- vyhláška 53/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství,
- vyhláška č. 191/2002 Sb., o technických požadavcích na stavby pro zemědělství,
- nařízení vlády č. 27/2002 Sb., kterým se stanoví způsob organizace práce a pracovních postupů, které je zaměstnavatel povinen zajistit při práci související s chovem zvířat.

d) Ochrana volně žijících druhů živočichů

- zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb.,o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 100/2004 Sb.
- zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška č. 360/2000 Sb., o stanovení způsobů výpočtu výše náhrady škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy na vymezených domestikovaných zvířatech, psech sloužících k jejich hlídání, rybách, včelstvech, včelařském zařízení, nesklizených polních plodinách a na lesních porostech a
- zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy).

e) Odpovědnost na úseku ochrany zvířat proti týrání

- trestní zákon č. 140/1961 Sb.,
- zákon č. 200/1990 o přestupcích,
- zákon o správním řízení č. 500/2004 Sb.
- zákon č. 71/1967 Sb., občanský zákoník.

f) Jiné:

- zákon č. 449/2001 Sb. o myslivosti
- vyhláška č. 244/2002 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti a
- vyhláška č. 245/2002 Sb., o době lovu jednotlivých druhů zvěře a bližších podmínkách provádění lovu, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské stráži, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství)
- vyhláška č. 197/2004 Sb., k provedení zákona č. 99/2004 Sb., o rybářství.

- zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách).

Příloha B: Druhy a zvířat použitých k pokusným účelům v ČR v r. 2003*

Hmyzožravci	3449
Letouni	152
Myš laboratorní	81917
Potkan laboratorní	37919
Morče domácí	7431
Ost. hlodavci	2208
Králík domácí	5627
Opice	75
Pes domácí	277
Kočka dácí	22
Ost. šelmy	54
Koně, osli a kříženci	213
Prase domácí	2361
Kozy a ovce	758
Skot	1182
Jelenovití	57
Ost. Savci	175
Ptáci	136796
Plazi	254
Obojživelníci	13570
Ryby	32816
Celkem	**327313**

Počet zvířat použitých při pokusech pro vybrané účely

* Pramen: Statistiky Ministerstva zemědělství ČR a Ústřední komise pro ochranu zvířat

Biologické studie základní povahy (včetně lékařských)	
Celkem	176269
Hlodavci a králíci	58433
Psi a kočky	54
Primáti	0
Objevy, vývoj a řízení jakosti léčiv pro humánní a veterinární lékařství	
Celkem	71751
Hlodavci a králíci	50187
Psi a kočky	205
Primáti	75
Diagnostika nemocí	
Celkem	14109
Hlodavci a králíci	11296
Psi a kočky	40
Primáti	0
Ochrana člověka, zvířat a živ. prostř. před jedy a jiná hodnocení bezpečnosti	
Celkem	28653
Hlodavci a králíci	4177
Psi a kočky	9
Primáti	27
Výuka a vzdělávání	
Celkem	5620
Hlodavci a králíci	3015
Psi a kočky	0
Primáti	44

Vývoj využívání pokusných zvířat v ČR

Rok	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**
Hmyzožravci		74	20	56	0	0	28	21	20	3449
Letouni		0	300	0	100	55	10	15	806	152
Myš laboratorní	133264	129086	131052	117590	113700	101967	111421	96393	91879	81917
Potkan laboratorní	53471	55778	43689	48033	44560	35260	37443	39121	36995	37919
Morče domácí	14182	15674	14528	11737	13330	11368	9669	9846	8448	7431
Ostatní hlodavci	2889	2767	4281	2633	2367	2382	2713	5034	5921	2208
Králík domácí	9357	9064	9314	7495	12132	12137	9974	8631	7770	5627
Lidoopi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Opice	2	18	11	1	22	49	75	92	101	75
Poloopice	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Pes domácí	1395	266	257	313	390	315	248	202	233	277
Kočka domácí	310	36	31	87	27	43	24	40	23	22
Ostatní šelmy	22	15	9	37	39	6	18	21	23	54
Koně, osli a kříženci	348	34	14	30	74	60	541	189	182	213
Prase domácí	6288	1677	2163	1207	7122	2264	2685	2122	1384	2361
Kozy a ovce	1532	327	326	294	295	249	350	620	859	758
Skot	4489	951	759	689	751	1031	828	763	1160	1182
Jelenovití		76	58	62	40	75	76	105	67	57
Ostatní savci	319	70	38	0	172	0	25	12	0	175
Ptáci	175570	40845	16903	17646	28613	28931	77472	13030	38805	136796
Plazi	50	42	70	63	107	13	165	162	429	254
Obojživelníci	1587	444	313	74	525	351	299	574	850	13570
Ryby	154453	32409	14073	8388	8372	10002	11633	47001	42810	32816
Celkem	**559568**	**289655**	**238209**	**216435**	**232738**	**206558**	**265697**	**223994**	**238765**	**327313**